

U

LIOPILAS LEHT

8

JAANIKUUL 1935

VANA-EESTI RAHVAKULTUUR

Kirj. G. Ränk. 16 pildiga. Hind 1 kr.

Eesti Rahva Muuseumi rahvateadusliku osakonna juhataja mag. G. Ränga teos annab lühida, kuid siiski väga elava ülevaate kogu meie endisest ainelisest külakultuurist: elatisabinõudest, põllundusest, kalastusest, karjakasvatusest, ehitustest, toitudest, käsitööst ja tehnikast, rahvariideist, ehteist jne. Ühe sõnaga: rahvalt endalt korjatud rikkaliku materjali põhjal on siin antud kogu rahvale tagasi terviklik pilt, mis kindlasti huvitab meid kõiki: kuidas elasid ja mida löid meie esivanemad pikkade, raskete aastasadade jooksul. Kui ükski teos, siis see peaks kuuluma igasse rahvuslikku raamatukokku, igasse kooli ja iga eestlase kodusse, kes au sees peab oma isade mälestust.

K. A. HINDREY MEIE METSLOOMAD

104 lk., 12 joonise ja kaanepildiga autorilt. Redig. loodusteadl. H. Kauri. Hind 1 kr.

Tuhanded suvitajad rändavad meie metsades ja loodusega kõrvu elavad meie sajadtuhanded maainimesed. Kes neist ei peaks tundma huvi selle looduse enda veel vabade elanikkude vastu? Harva nähtakse neid tihtikuis või väljadel salapäraselt mööda vilksatavat, kuid veel vähem teatakse nende looduslaste „eraelust“, eluviisidest, muredest ja armuvaludest. Kõigest sellest jutustab meile see raamat loomanovellide kujukuse ja põnevusega, kuigi jäädes teadusliku usaldatavuse tasemele.

Eesti Kirjanduse Selts Tartus. Posti jooks. arve 20-36

Ilmub 7 korda nädalas

Postimees

(79. AASTAKÄIK)

on Eesti kõige vanem ja sisurikkam päevaleht

TELLIGE, LUGEGE JA LEVITAGE «POSTIMEEST»!

ARIMEHED JA TÖÖSTURID — kuulutage «Postimehes», sest laialdase lugejaskonna tõttu on kuulut. «Postimehes» suur mõju

POSTIMEHE TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA

valmistavad igasuguseid trükitöid, köitetöid ja klišeetid

RAAMATUKAUPLUS

(SUURTURG 16, TELEFON 2-50)
Suurim ja täielikum raamatu- ja kirjutusmaterjali ladu

TELLIMISTE VASTUVÕTMINE vene-, inglise- ja saksakeelsete raamatute peale
NÕUKOGUDE S. V. LIIDUS ilmunud venekeelsete raamatute komisjoni-ladu

E. K.-Ü. «Postimees» Tartus, Ülikooli 21-23, tel. 65, 80 ja 14-65

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

Võit on vaba vaimu pärast!

Mõtteid Võidupühaks

Ükski tõelik võit ei ole juhuslik, vaid on enne võidetud vaimus, kui võim ja vägi ta teostavad tegelikkuses. Ka eestluse võit ajaloolise vaenlase üle, mille aastapäeva kuuteistkümnendat kordumist täna pühitseme, on meie rahvuse vaimse kasvamise vilj; vahvad mehed Võnnu all asetasiid oma elu kaalule pannes ainult viimase kivi võidusambale. Muidugi ei vähenda see meie austust meie rahvaväe kangelastegude vastu, kui sündmuste sügavamalt kujundajat otsime kogu rahva vaimses kasvamisest. Ümberpöördukt — Võnnu lahingu tähtsus tõuseb, kui me teda vaatleme suure vaimse toime teoks saamisena.

Mille ümber keerles meie rahvuslik võitlus? Midä tähistab meie ajalooline võit?

Sellele võib vastata ühe ainsa sõnaga: V a b a d u s e pärast heitlesime meie aastasadu, v a b a d u s t tahtsime võita Võnnu all ja v a b a d u s oli meile paleuseks iseseisva riigi rajamisel.

„On's vabadus väärt säärast võitlust ja suuri ohvreid?“ küsib võib-olla mõni kaasaja umbusklik hing. „Kas vabadus kindlustab maist äraelamist ja igapäevast leiba? Ja üldse — mis on vabadus?“

Need küsimused võib-olla on õigustatud mõne muu rahva juures, kuid neid ei saa ükski mõtelda, kes tunneb eesti rahva saatust. Võib-olla mõeldi neid küsimusi muistse vabadusvõitluse algupäevil, kui Sakalasse ja Oandisse tungisid esimesed saksa retked. Võib-olla tol korral suurem

osa kogemustetut Eestit tõesti mõtles: „Ja mis-jaoks vabadus..?“

Vahepeal on kogemus meid targaks teinud ja meie teame, mis tähendab vabadus ja meie teame, mis tähendab vabaduse puudumine... Oleks ime, kui meie ei teaks seda, mis teadsid juba eestlased siis, kui kogu muistne Eesti vaenlase vastu oma jõu kokku võttis, mida teadsid meie esivanemad 1343, mida teadsid mõni inimiga tagasi Pühajärve ja Mahtra mehed ja mida lõppeks teadis iga eestlane aastal 1919.

Kõigepealt tähendab vabaduse puudumine rahva majandusliku loomingu kasutamist rahvale ükskõikseteks või kahjulikeks ülesanneteks. Võimutsejad härrad ehitavad losse, mis ikestavad rahvast kas otse sõjaliselt, või jälle pimestavad ja ikestavad teda vaimset. — Mis selle vastu tähendab vabadus, seda näitab meie rahvariigi poolteist aastakümnet: ei ü h t e g i l o s s i ei ole selle aja jooksul ehitatud, aga kümneid tarbetuid uhkusasju on ümber loodud rahvaelu tõsiste vajaduste rahuldamiseks. Seegi väikene näide ilmes- tab vabaduse ja härraorjuse vahet.

Teiseks tähendab vabaduse puudumine teravate klassivahede tekkimist. Muistsel iseseisvusajal oli ka vanem ainult esimene omasuguste seas, härrasajastu lõhestas kohe isegi eestlased isand-vasallideks ja talupoeg-sulasteks. — Mis selle vastu tähendab vabadus, näeme jälle oma rahvariigi olukorrast, kus ei olnud vahet isegi riigijuhi

ja lihtinimese vahel. „Kas see oli hea?“ — Kas teisiti oli parem? Kas ei ole parem üks, tõesti ühine ja klassivahedeta rahvas, kes omale valib ainult usaldusmehi, — või eelistame mingit rahvast sõltumatut saja kraadi ja astmega eraldatud härrasvalitsust?

Kolmandaks tähendab vabaduse puudumine loova arengu kängu jäämist. Meie muinasteadus on rabavalt tõestanud, kuidas muistsel iseseisvusajal kõrgel järjel seisnud hõbesepakunst võõra valitsuse ajal otsekohe kängu jäi; kuigi vastavate ehete kujundamiseks ei kasustatud vähem väärismetalli kui vabaduse ajal, ei oska orja mõistus ja sulase maitse sellega enam midagi peale hakata. Kuidas vabadus mõjub loominguale igal alal, seda osutab jällegi meie areng vabas riigis: kõikidel aladel oleme teinud hiigelsamme ja suuremal osal nii majandusliku kui vaimse loomingu alal oleme aastakümnega ületanud orjusesaandite kängujäämise, oleme jõudnud järele põliselt vabadele rahvastele.

Piisaku neist näidetest küsimusele vastamiseks — „mis tähendab vabadus.“ Kuid mille läbi omasime õiguse vabadusele, mille läbi omasime õiguse oma võidule?

Igal rahvusel on inimkonna ees õigus ja kohustus olla vaba, sest inimkond areneb edasi ainult vabade rahvuste kaudu. Eestlane ei saa oma parimat anda sakslasele või venelasele järgnedes, nagu ka need rahvused kumbki omavad erineva ja ainult endale kohase laadi. Igal rahvusel on oma pära ja ainult selle teostamise kaudu suudab tema kõige enam edasi viia inimkonna arengut ja uut lisada inimkonna kultuurile.

Eestlane omandas õiguse oma vabadusele ja võidule siis, kui ta tõestas, et ta on iseseisvaks arenguks võimeline rahvas. Meie nimetame seda, meie võitu ja vabadust põhjendavat sündmust oma „rahvuslikuks äitkamiseks“, ja see ärkamine seisab tõestuses, et eestlane tahab ja suudab oma kultuuri luua.

Meie rahvusliku ärkamise loos on raa matul olnud otsustav osa. Isegi piiblist luges ori välja oma tõestatud õiguse vabadusele, uudsemal kujul põhjendas, süvendas ja õhutas seda teadmist ilmalik kirjandus ja eriti ajakirjandus. Esijoones oli see oma ilukirjanduse tekkimine, rahvaluule väärtuse avastamine ja „Kalevipoja“ ilmu-

mine, mis eestlasele andis rahvusliku enesetunde ja iseteadvuse. Asjaolu, et põlatud orjarahvas suudab suuri vaimseid väärtusi luua, see lõi maa-rahvast — eesti rahvuse, kes võitis Võnnu võidu.

Muidugi ei tohi meie kunagi oma saavutusi üle hinnata, sest asjaliku arvustusvõime puudumine on kõige suurem pidur tuleviku arengule. Ometi võime eestluse vaimseid loominguid üle hindamata ühele asjaolule juhtida tähelepanu, mis võib-olla on tähtsaim tee Võnnu võidule. See tõik on eestluse lühiajalise kultuuriloomingu üleolek kohaliku saksluse pikaajalisest kultuuriloomingust. Äärmiselt lühida aja jooksul on eesti, umbes saksa-balti kohaliku härraskonnaga arvuliselt võrreldav haritlaskond loonud rohkem omapäraseid kultuurisaavutusi, kui teised võrdlematult pikematel ajavahemikkudel. Sealjuures oli kogu kohalik saksa-balti seltskond ülemkihiks ja majanduslikult palju paremas olukorras, kui meie demokraatlik haritlaskond.

Just oma kultuuriloominguga omandas eestlane õiguse olla vaba rahvas. Eestlase kultuuriloomingust sõltub ka see, kas ta jääb vabaks rahvuseks. Võib ju isegi zulu-kahver saavutada mõne juhusliku võidu valge mehe üle, aga ükski kultuurivõimetu rahvas ei suuda juhuslikku võitu säilitada kaasaegselt pingses maailmas.

Olles veendunud, et meie võitei olnud juhuslik, vaid paratamatu järeldus meie vaimsest arengust, on meil põhjust uskuda oma tulevikku vaba rahvusena. Meil oli õigus saada vabaks oma tõestatud kultuurivõime tõttu, nii nagu lopsakalt kasvanud lillile on õigus õitseda.

Ometi ei ole see õigus — olla vaba ja iseseisev rahvas — ühekordse saavutusega mitte igaveseks võidetud. Iga uus põlv peab muretsema uue kinnituse sellele õigusele, et juhul, kui jällegi tuleb relvaga kaitsta oma vabadust — see ka ikka ja jälle oleks sisemiselt õigustatud iseendi ja kogu inimkonna ees. See, oma rahvuse olemasolu õigustamine saab sündida aga ainult loova kultuuritöö kaudu.

Selles äratundmises eesti rahvas lõi omale kõrgema teadusasutuse — Tartu Ülikooli — ajal, kus veel Narva all kees vihane võitlus. Ajal, kus rahvavägi oma elu kaalule pannes võitles välise vastasega vabaduse pärast, samal ajal ha-

kati palavikuliselt edasi looma vaimseid väärtusi kui s i s e m i s t kaitset oma vabadusele.

See aeg, mis otse kohutavate raskustega heitles eesti rahvusele täielikku vabadust taotledes, see aeg ei osanud mõelda neid mõtteid, mis praegu hakkavad mõneltpoolt kostma — nagu oleks kultuur ja haridus tarbetud luksускаubad.

Muidugi ei ole tarvis ette valmistada liiga palju või koguni liiga nõrke eriteadlasi asjatundjatest ülekoormatud aladele. Muidugi tuleb kõrgema hariduse andmisel silmas pidada, et töö vastaval alal oleks rahvuslikult tulus. Kuid kui ka neid endastmõistetavaid nõudeid tõsisemalt silmas pidada, kui seda võib-olla on tehtud viimase pooleteise aastakümne jooksul, — ei tohi ometi sattuda teise äärmusse ja hariduse väärtust hakata alahindama majandusliku „ebatasuvuse“ põhjal.

Haridus ei ole mitte kaalu või toobiga mõõdetav väärtus, teda ei saa aga ka mõõta kroonides ja sentides. Andevaese inimese harimiseks raisatud miljonid on maha visatud, kuna aga iga andeka inimese arendamiseks kulutatud sent on kasuks kogu rahvusele. Muidugi ei ole olemas mingit universaalset, üldist andekust, vaid igal inimesel on oma erivõimed. Just nende eriandekuste edasiarendamine on õigustatud kultuurpoliitiliselt ja rahvamajanduslikult, ning sellele peab tulevikus tüürima meie hariduselu korraldamine selle asemel, et kurta hariduse liigsuse üle.

Väikerahvusel ei saa olla tõsist haridust liiga palju, sest väikerahvus saab arvuliselt suuremate naabrite keskel püsida ainult siis, kui tema keskmine vaimne tase on kõrgem nende suurte naabrite vaimsest tasemest. Sellepärast on meil kultuuriküsimused palju esmatähtsuslikumad, kui kusagil suurrahvuse seas.

Sellejuures ei tohi meie aga haridust ära seada võltsharidusega. Tõsine haridus ei ole diplomite küsimus, vaid tõsine haridus peitub inimeste tegelikkudes teadmistes, oskustes, võimetes ja meelsuses, millega nad kasutavad neid teadmisi, oskusi ja võimeid.

Niisugust tõsiharidust ei saa meil, nagu öeldud, olla liiga palju. Tõsise hariduse levitamiseks ja süvendamiseks ei tohi meile ükski vahend olla liiga raske või kulukas, sest see on tähtsaim tee meie

rahvuse olemasolu õigustamiseks ja kindlustamiseks.

Küll aga tuleb vabaneda kahjulikust võltshariduse vesivõsudest, mis tekivad lootusest mingi diplomi kaudu jõuda haljamale järjele, „kergema töö peale“. Niisugune oma konti hoidev „haritlaseks“ püüdmine raiskab tõepoolest rahva raha ja petab lõppeks ka diplomini jõudnud meest, kui see äkki leiab, et tal sugugi ei ole avanenud hõlpsam elu. Ei ole ju tõsiharitlase töö sugugi nii hõlpus, nagu seda ihaldavad haljamale oksale püüdjad. Aga misjaoks peabki elu hõlpus olema? Tähtis ei ole see, kui m õ n u s on elu, vaid tähtis on see, mis selle elu jooksul l u u a k s e. Selles mõttes saab igal alal inimene kas hõlpsalt ära elada või pingutusega midagi korda saata. Kumma tee keegi valib, see oleneb tema loomusest. Kes aga vähegi tunneb eesti rahva loomust, see teab, et meist suurem osa rühub mäetele, tehku seda siis üks tegelikul ja teine puht-vaimsel alal.

Töö edukuseks igal alal aga on vaja, et meie hariduslik tase oleks kõrge. Eriti tähtis on meie alghariduse põhjalikkus, sest eeskätt just temast oleneb kogu rahva üksteisest arusaamine. Leidub ju meil kindlasti ikka vaimseid tippe, kuid need tipud on võimetud, kui nemad on võõrad keskmisele tasemele. Selles mõttes on kõrgeklassiline rahvaharidus rahvuslikule terviklusele hädavajalik, kui meie mitte ei taha oma rahvuse lõhestumist mingiks „aadliks“ ja „lihtrahvaks.“

Seni meil niisugust lõhenemist teraval kujul ei ole olnud ja eesti üliõpilaskonna paleuseks on, et mitte mingisugust võõristamistki poleks vähem ja enam haritute vahel. Vahetegemine „rahva“ ja „haritlaskonna“ vahel on meile kohatu pärandus vene ajast. Haritlaskond kuulub endastmõistetavalt rahva hulka ja tal on eriülesanded ainult suuremate kohustuste näol. Neid suuremaid kohustusi meeletavad ka praegused kasvavad haritlased — üliõpilased — rakendades ennast rahvuslike tähtpäevade puhul seltskonna teenistusse.

Niisugune tähtajaline kontakt on muidugi puudulik. Kuid tavaline ja alaline vaimne kokkupuude kõigi rahvusliikmete vahel on j u r a a m a t.

Juba me nägime raamatu rahvuslikku tähtsust eestluse iseteadvuse kasvutamisel. Raamatu väär-

tust teadmiste suurendamise, maitse harimise ja iseloomu kujundamise alal oleks tarbetu rõhutada, sest seda teab igaüks isegi. Erilist tähelepanu juhtigem aga sellele, et raamat ja ajaleht on kogu rahvast iga päev ühendav ja siduv lüli. Kõiki eestlaste vanus-, haridus- ja majandusklasse saab raamat siduda, saab olla kindlamaks teeks rahvuse tervikulisele arengule ja paremaks pandiks meie rahvuslikule tulevikule. Raamat ei pruugi olla kuidagi mitte ainult köidetud trükitoode, vaid ülalkirjeldatud rahvuspedaagoogilises mõttes on hea ajaleht samavõrra „raamat“.

Kahjuks on meil raamatu, ja eriti just väärtusliku raamatu levik veel liiga väike. Kahtlemata mõjub meie iseseisvusaegse kooli poolt antud haridus tulevikus soodustavalt raamatu levikule, nagu meil ju ajakirjanduse lugemine ongi õige suureks kujunenud just eelmise haridusliku etapi tagajärjel.

Vajalikku suurt pööret raamatukultuuri süvenemisele saab aga ainult tulla selle meelsuse süvenemisega, mis õpib eesti riigi ja rahvuse olu nägema vaimsetes väärtustes.

Kui meie areng selles suunas ka pole silmnähtav, ometi on see küllalt lootusrikas eriti meie noorema põlve hulgas. Praegu on just noorem generatsioon see, kellele tugineb eesti raamatu levik. Järelikult on meil põhjendatud lootusi, et see põlv tulevikus jõuab kanda ka edasi eesti kultuuri

arengut püsiva edu teel ja seega kindlustada meie rahvuslikku iseolemist.

Iga vaimne väärtus pole veel iseendast võrdne. Seega on võistlus tingimata vajalik vaimsete väärtuste sõelumisel. Igatahes on see ainus tee, mis tõesti tervikuliselt kogu rahvast laseb vaimsest arengust osa saada ja ühtlasi edendab seda vaba vaimu, ilma milleta eriti väikene rahvus ei saa püsida. Sellepärast tuleb ev. väärnähetest raamatuturu alal üle saada tõsise kultuuri-teadlikkuse tõstmise kaudu, mitte aga protektsionismiga, mis piirab vaimset vabadust ja seega nõrgestab meile vajalikku vastupanuvõimet ja valikujulgust.

Loodetavasti oleme alaliseks üle jõudnud autoritaarsete ideede vaimustusest, sest ainult iseseisva ja vaba vaimu arendamine võib meis säilitada vajalikku rahvuslikku selgroogu väikerahvusena püsivuseks nii paljuihaldatud maalapil. Ainult eestlase „põlise jonnii“, vintskuse ja vabadusarmastuse kasvatamine on õiged teed nii meie riikliku kui ka rahvusliku olemasolu säilitamiseks. Selles mõttes peab ka meie kultuuripoliitika hindama seda vaba vaimu, millest sõltub meie tulevik.

Tuletagu ka see Võidupüha meile meelde neid tõsiseid küsimusi, neid tugisambaid, millel meie võit ja meie vabadus püsivad. Ainult vaim võib kanda väikerahvast. Oleme kindlad, et eestlase vabavaim suudab teda hoida tulevikuski.

Saagem ka välisilmelt eestlasteks

Eesti nimi ja Eest lipp uuesti aukohale!

Rahvuslike suuraktioonide puhul võime märgata meie inimestes ühest küljest tõsist hingelist võitlust seniste töökspidamistega ja harjumustega ning teisest küljest — sügavat andumust üldrahvuslikule asjale. Rahva hinges peab tulevikukohusetunne võitlust minevikupärandusega.

Oleme minevikust pärinud jooni, mis luupainajana tõkestavad veel meie täismääraliselt vaba eneseavaldust ja isetegevust. Tunneme end küll vabana rahvana, kuid on siiski veel midagi meis ripnemas, mis nagu kammitš või raske pakk pidurdab meie jalasammu. Tunneme alles nüüd, kui võrd ikka ränka koormat on meie rahvas kandnud ja kui võrd sügavaid jälgi on jätnud meie rahva

hinge ta kurb, võõrast võimust mõjutatud minevik, kõnelemata sellest, kui palju on pidanud meie rahvas andma ära oma tööviljast ja varast võõraile võimukandjaile. Vaeseks on meid tehtud pea igast küljest.

Üks põhivara aga on kõigest kurjast hoolimata püsinud meis ometi: meie visa hing ja järelandmatus. Või teisiti öeldult: uhkus ja iseteadvus ning usk oma jõusse, oma võimeisse. Kuigi olime väliselt kõik kaotanud ja kehvak jäänud, — meis püsis ometi usk Kalevi koju jõudmisse.

Meie hingelaadile pole olnud omane vaenlaselt visatud võitluskinda tormakas vastuvõtmine, vaid

enda küürutõmmatud keha aeglane, kuid seda viisam sirguajamine ja sündinud ülekohtu või solvamise seda vihasem „tasategemine“. Meid võidi kõrvetada ja kratsida, meisse haavu lüüa ja meid alandadagi, kuid maha tallata pole meid suudetud. Vaesena, aga ausana oleme jõudnud välja varjudega kaetud minevikust riikliku rippumatuse heledale päikesepaistele. Ja seda seetõttu, et meis nagu toores kännus on vindunud kustumatu vabadusiha ja usk oma iseseisva olemise põlisesse õigusesse.

Kui nüüd on toimumas meie rahva uuestisünd, meie rahva täisväärtuslikule elule püsivate põhi- aluste loomine, siis on huvitav märkida, kuidas kõik see sünnib meile omase visadusega ja ka ettevaatlikkusega. Tahame minevikupäraldistest küll vabaneda ja kõigest külgepoogitust ja laenatust lahti saada, kuid see sünnib meie juures pikka ja pisihaaval, tasa ja targu, ilma üleliigse rabelemiseta ja räuskamiseta. Kui hõlpsa ülesandena tundub, näiteks, demagoogia tegemine meie võõrapäraste nimede küsimuses ja selle viimine marurahvuslikule pinnale! Kuid tarvidust ja soovi sääraseks võtteks meil ei leidu, sest meie inimesele on võõrapärasest nimest vabanemine ja eesti nime võtmine peaaegu samasuguseks endastmõistetavaks tõeks, nagu seda on olnud temale talukoha „kinnimaksmine“, s. o. selle vabastamine laenudest ja selle päriksomandamine.

Peremehe tundes talitab eestlane kainelt ja kaalutult ja ei lase end eksitada ühestki survest ega „augu tagumisest“. Sealjuures on ta seda võrd individualist ja alalhoidlik, et hoolimata kord võetud otsusest vabaneda ajaloolise ülekohtu jäanustest, ei heida ta, näiteks, võõrast nimegi nii kergelt endast, kui tunneb, et selle edasikandmisega tema juures veel midagi katki pole. Ta heidab selle endast ja võtab endale eesti nime, kuid ta ei taha, et teda selleks taga kihutatakse ja sunnitakse. Sellest siis ka nähe, et meie oma riigivõimu poolt heakskiidetuid ja toetatavaid üldrahvuslikke aktsioone peetakse kahjuks tihti peale „kroonu“ teoks ja tahteks, millistele kui „käskudele“ tulevat suhtuda väga umbusklikult. Kuigi meie oma riigivõimu algatused on mõeldud just üldrahvuslike huvide rahuldamiseks, tunduvad need meie inimesele ta minevikust moonutatud ja võltsitud arusaamise ja senise

Meie riigi juht K. PÄTS.

tõekspidamise tõttu ikka „kahtlastena“. Umbusk iga „kroonulise“ sammu vastu püsib meil kahjuks veel omariikluse päevilgi ja pidurdab seega meie rahvuslike ürituste hoogsat arenemist.

Selle vastu tuleb nõu leida. Kuid mitte tormamisega ega survega, vaid rahva sisemise ümberkasvatamisega. Selles seisabki meie uuestisünd, meie vabanemine ajaloolise kasvatuse pahedest ja oma rahva tõuliste põhiomaduste uuestiväljaarendamine. Vabaks võõraist kergevõitu ja kirevaist hilpudest, mis pole kunagi kohased olnud eestlase pikatoimelisele hingelaadile, kaalukale loomule ja laiadele õlgadele. Tagasi taas oma tahte ja maitse maksmapanekule, oma sisemise ja välise mina väljakujundamisele.

Oma sisemise rahvusliku mina maksmapaneku rahvusliku üksmeele ja kõigi rahvaliikmete ühte hoiu sihis, et sulatada tugevaks rahvustervikuks kangelasvaimuga, visa, töökat, edasi-

püüdlikku vabadust ja iseseisvust ihkavat eestlaste peret — see on meie põlve tähtsamad ülesanded.

Oma välise mina maksmapanek seega, et meie kõigepealt oma rahvasterviku nime — tusedakujulise ja ilusakõlalise eesti nime — uuesti aukohale tõstame ja endast lõplikult heidame ajaloolise ülekohtu viimase jäänuse — võõraste võimude poolt meile ümberrahvustamise ja alandamise sihiga pandud võõrad nimed.

Oma rahvusliku välisilme väljakujundamiseks on tarvilik hoolitseda selle eest, et kogu meie väline elu avaldus kannaks kujukalt meie rahvuslikku värvingut — eestlaste oma käetööd, avaldugu see meie stiilseis ehitistes — taluhoonetes, linnamajades ja nende lähema ümbruse kunstilises omapärastamises, või meie kodude, võõrastemajade, turismihoonete, teatrite, kunstikodade, kirikute ja kalmistute rahvuslikus sisustuses ja stiilis.

Veel enam: kogu meie maastik — meie linnade, alevite ja asunduste kavakindel väljaehitamine ning arendamine, meie looduse ilu — suvituskohtade, teestiku, metsatukkade jne. korrashoid ja kasutamine — peab kujunema eriilmeliseks, nii et omal rõõm ja võõral huvi seda silmitseda ja selles eestlaste omaloomingu jälgi näha.

Veel midagi: meie rõivastus ja meie toitki peab vabanema võõraist hilpudest ja vajab värskendamist, lihtsustamist, maitsetõstmist ning omapärastamist.

Edasi. Meie rahvusliku ärkamise, rahvusliku

iseteadvuse süvendamise, võitluste ja võitude ning rahvusliku ühtekuuluvuse välise tunnusemärgi — Eesti sini-must-valge lipu — tõstmine väärrikale aukohale on meie rahva endaväärtuse väliseks avalduseks samuti tähtis ja tarvilik. Sini-must-valge lipp on meie seniste võitluste ja võitude uhkeks kuulutajaks ja selle lipu all sammub meie rahvas julgelt vastu ka tuleviku võitlustele ja võitudele. Eesti sini-must-valge lipp peab aulikult lehvima igal eesti kodul maal ja linnas. Eesti sini-must-valge lipp peab ühendama meid iseteadvaks eesti rahvaks, kellel ilus tulevik ees ja kellel suur osa täita teiste kultuurrahvaste kõrval.

Eesti sini-must-valge lipu all tahab eesti rahvas oma isaisade maal pärisperemehena põliselt püsima jääda ja selle lipu all kosub, kasvab ja kujuneb ta tugevaks, kangelasmeelseks tervikuks, keda ei orjasta enam ükski võim.

Eesti sini-must-valge lipp on eesti rahva uuestisünni uhkeks tunnustuseks, eesti rahva tulevikulootuste ja töö, töotuste ja truuduse, usu ja armastuse, ta riikliku ja rahvusliku iseseisvuse igaveseks kinnituseks.

Tõusku see pärast Eesti sinitaeva, musta maamulla ja valgete lumiväljade kaunis kooskõlastaja — Eesti sini-must-valge rahvuslipp — ka eesti ilusa kodumaa kaunistamiseks uuesti aukohale!

HUGO KUKKE.

Siseministri abi.

Võnnu lahing Võidupüha tähisena

Rahvaste võitlusis enda olemise eest tähistavad sõjalised võidud alati heledama ja parema ajajärgu algust rahva elus ja ajalookäigus. Sõjalised võidud saavad seega nagu rahva uuestisünni tähtpäevadeks. Neid päevi pühitsetakse ja mälestatakse pidulikult põlvest-põlve, et karastada oma rahvuslikku vaimu ja tahet tihti paratamatult saabuvateks uuteks heitlusteks lähemas või kaugemas tulevikus.

Suurim võitlus eesti rahva hilisemas ajaloos — Vabadussõda — kestis üle ühe aasta. Eesti rahvaväele oli see ajajärk täis suurearvulisi sõjakäike ja lahinguid nii oma kodumaa pinnal kui ka kaugel Narva ja Pihkva taga, Riia all ja Düüna kallastel.

Vabadussõja sõjakäigud sisaldavad rea võidupäevi, neist ühed otsustavama tähtsusega kui teised. Kuid kõik nad koos tõid selle, mida tahtsime — Vabadussõja võidu, ühinedes seega üheks rahvuslikuks suurvõiduks.

On arusaadav igale meist, et seda võitu, mille hinnaks on Eesti rahvuslik ja riiklik iseseisvus, tahab iga Vabariigi kodanik pühitseda sümboolselt sellisel päeval, mis Vabadussõja võidule oleks võimalikult suurema tähtsusega, kuid milline päev oleks ühtlasi ka kaunis.

Peame tunnustama, et selles suhtes 23. juunikuu päeva valik Vabadussõja sümboolseks Võidupühaks on kõigiti õnnestunud ja õigustatud. Päeva kauniduse taga zeniiti jõudnud päike ja

kevadine loodus. Päeva tähtsuse Vabadussõja käigus tagab suursündmus Võnnu all.

Mis sündis siis 23. juunil Võnnu all?

Juunikuu alguseks 1919. a. meie rahvavägi oma Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri osaval juhtimisel oli jõudnud suursaavutisteni võitluses idavaenlastega. Korduvalt sissetungi üritanud punaväed olid kokku varisenud meie rahvaväe hoogsate vastulöökidest all ning paisatud kau-

manda diviisi, mille koosseisu kuulus ka 2. Läti Võnnu rügement, peale selle soomusrongide diviisoni ja kõik vähegi vabad varud.

Kui arvesse võtta vaenlase väejuhatuse käsutada olnud vägede arvulist ja tehnilist ülekaalu, siis peame tunnustama, et Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri otsus oli julge ja vastutusrikas, kuid see otsus oli õige ja väljendas kogu eesti rahva taht. Kõigile oli selge, mis meie rahvast

Landesväerivastase operatsiooni juhid: kol. Parts, kindral Pöder ja kol. Reek rahutegemise päeval Rodenpoisi jaamas

gele riigi piiride taha ja Põhja-Läti puhastamine punavägedest oli jõudmas lõpule. Meie 2. diviisi võidukad väed olid vallutanud Pihkva ja Jakobstadi.

Siis tuligi Eesti kaitseväl astuda tegevusse eesti rahva teise vaenlase — läänest itta tungiva saksluse vastu. See vaenlane balti sakslastest ja parunitest koosneva landesväeri ja riigisaksa vabatahtlikest moodustava rauddiviisi näol oli organiseeritud Lõuna-Lätimaal. Tema eesmärgiks oli uuesti maksta panna saksa ülemvõim Baltimail. Neid kavatsusi algul maskeeriti võitlusega vene enamlaste vastu. Kuid Läti rahvusliku Ulmanise valitsuse kukutamise need väekoondised paljastasid oma tõelise näo. Riistad jätkasid edasiliikumist Võnnu—Volmari suunas, nõudes meie väejuhatusele Põhja-Läti loovutamist nende võimusesse. Ülemjuhataja kindral Laidoner sellega ei nõustunud, ja kui oli selgunud landesväeri tõsine nägu, otsustas ta selle vaenlase edasitungi tõkestada igal tingimusel. Selleks suunas ta vaenlase vastu oma kol-

leks oodanud kaotuse puhul, sest värskelt oli veel meeles okupatsiooniaegne surve.

Järgnesid esimesed kokkupõrked, vaherahu liitlaste sobitusel ja lõpuks otsustav heitlus Võnnu all. 21. juuni hommikul landesväär murdis läbi meie kaitsejoonest Läti 2. Võnnu polgu rindel ja arendas ägedalt edu meie vägede seljatangusse. Kaks päeva kestis vihane võitlus, kus iga sõdur ja väeosa näitas teoga, et ta oskab ja suudab võidelda. Noore 9. rügemendi julge löök vastase tiivale Lemsalu juures, 6. rügemendi ülivisa Stolbeni teedesõlme kaitse, soomusrongide ennastalgavad ja mõjuvad hoobid Loode jaama ligiduses, Kuperjanovi partisaanide vahva ja kiire vastulöök Lindenhofi juures, 3. rügemendi eeskujulik kaitse Ronneburgi kõrgendikkudel, Kalevlaste mehised ja visad rünnakud Skangalile, 1. rügemendi hoogsad ataagid Starte raioonis; kõik need kangelasteod väerivad kuldtahti Vabadussõja ajaloo. Sellele meie vägede vankumatu võitlus- ja võidutahtele ei suutnud enam vastu panna landesväeri tehniline

Meie soomusrongi ohvitserid Võnnus, pärast linna vallutamist

ülekaal. Landesväär põgenes öö vältel ja 23. juuni hommikul meie väed marssisid võitjatena Võndu — Balti saksluse ajaloolisse kantsi.

Võnnu võidu tulemused ja üldtähtsus on suured ja mitmekülgsed. Operatiivselt Võnnu võit oli landesvääri sõja pöördepunktiks, millele järgnes meie poolt energiline ja edukas jälitamine. Ta otsustas landesvääri sõja lõpptulemuse meie kasuks. Võit landesvääri üle võimaldas likvideerida meie rinde lõunas, vähendades seega tunduvalt meie kaitsejoone üldpikkust. See andis suuremaid võimalusi strateegiliste varude moodustamiseks ja tegevusse rakendamiseks.

Sõjapolitiliselt landesvääri löömisega avanesid Lätile vabad käed oma riigi ja riigikaitse korraldamiseks ja seetõttu meie rahvaväe edaspidises tegevuses punaväe vastu meie paremal tiival teotses häänaaberlik liitlane. Teisest küljest Võnnu võit tõstis ka lugupidamist liitriikides Eesti sõjaliste võimete vastu, mis ei jätnud oma mõju avaldamata hiljem üleskerkinud sõjapolitiliste küsimuste lahendamisel.

Rahvuspoliitiliselt oli Võnnu võit ülitähtis, sest ta murdis aastasadu kestnud saksa ülemvõimu Baltimail ja andis saksa tungile itta mõjuvast vastulöögi. Ühtlasi ta kõrvaldas eesti rahvast tõsiselt ähvardava maa koloniseerimise ja saksastamise ohu ning seetõttu võis teostuda hiljemini kogu rahvale vastuvõetav maareform.

Määratu on ka landesvääri purustamise tähtsus rahvuspühholoogiliselt. Võit Võnnu all oli ilus vastutasu kaotuse eest Paala jõel. Ta lepitaski kindlasti muistsetes iseseisvuse võitlustes langenud vanemate ja sõjameeste hinged, kuid veel tähtsam, — Võnnu all sirgus lõplikult eestlase selgroog. Võit endise võitja üle tõstis määramatult kogu eesti rahva usku oma võimetesse, tema endaväärtuse ja rahvuliku uhkuse tunnet. Sellest ammutas meie rahvavägi uut jõudu Vabadussõja lõppvõitlusiks, sellest ammutavad suurt jõudu ka tulevikus kõik võitlejad Eesti vabaduse ja iseseisvuse eest.

Pühitsedes nüüd tähtsal Võnnu võidu päeval oma Võidupüha, meie tuletame tänu ja hardumusega meelde neid võidusangareid, kes ohverdasid oma elu ja verd isamaa ja rahva tuleviku hüveks. Ühtlasi pühitseme sel päeval kõiki võituseid, mis kunagi peetud ja saavutatud eesti rahva poliitilise, kultuurilise ja majandusliku iseseisvuse kindlustamiseks.

See päev peab olema ka korduvalt kohusetunde tõusupäevaks meile ja tulevastele põlvkondadele. Ta kohustab iga ühte välja panema kogu oma jõud tööks rahva ja riigi huvides, et meie suurvõitude vili ei läheks kaduma. Ta kohustab igaihte olema valvel ja haarama relva ning astuma võidetud vabaduse kaitseks, niipea kui keegi peaks julgema seda rünnata.

Kindralmajor N. REEK.

Landesvääri vangi ülekuulamine Loode juures

Haritlane ja raamat

Rahvaste kultuuri võidakse mõõta ja hinnata täie õigusega nende liikmete loodud raamatu põhjal, selle sisuliste väärtuste, väärtuse ja arvu järgi. Raamatus avalduvad tema looja individuaalsed ja tema rahva kollektiivsed otsingud ja saavutised. Ise kultuuri eelnenud arengu saadus, on ta baasisiks sama kultuuri olevikule ja selle tuleviku edule. Raamat on inimliku kultuuri ühisvara, on sedasama ka rahvuslikus kultuuris.

Kõik need raamatu väärtust tähistavad ja rõhutavad teesid, millede loendit võiks veel paljugi pikendada, on igas kultuuris üldmõtteks, mida enam pole tarvis tõestada. Aga neid korrata ja meelde tuletada ning nende puhul tegusid õhutada — pole veel kaugeltki üleaarne. Sest raamatu väärtuse mõte ja selle rõhutamine ei pea jääma paljaks paraadhuüdeks, kellahelinaks, mis kostis ja mida enam ei ole. Ta peab läbi immutama iga meie ühiskonna liikme ja mõjustama tema käitumist vastavas suunas. Kõige pealt ta peab olema kohustav meie haritlaskonnale.

Haritlaseks saadakse raamatu kaasabil. Enam kui ühegi teise ühiskonnaliikme elus on raamat osa etendanud haritlase kujundamisel. Haritlane peaks oskama eriti hinnata raamatu väärtust ja peaks samas suunas mõjustama ka muid ühiskonnaliikmeid. See peaks olema igale haritlasele n. ö. otse ametalaline kohustus.

Kahjuks aga jätab meie haritlaste mentaliteet siin veel õige palju soovida. Ennekõike peaks haritlane ise veel revideerima oma suhtumist raamatusse, peaks veel paljugi tõstma omaenda armastust ja sisemist aktiivsust raamatu puhul. Paljudele meie haritlastele, nende hulgas akadeemilistelegi, kes on jõudnud ametliku hariduse kõrgemasse tippu, pole raamat kahjuks siiski mitte rohkem kui kingsepale naaskel ja rätsepale nõel. Sageli sedagi mitte. Aus käsitöeline mõtleb tihhti oma tööriistadele rohkem kui mõni akadeemia kodanik oma eriala hädatarvilikumategi raamatute soetamisele. Ja raamatukogudki ei leia mõne kõrgemat haridust taotleja poolt nimetamisväärset kasutamist, hoolimata, et see pole seotud mingi kuluga. Ei olegi enam nagu üllatus, kui kuuled mõne ülikooli kursuse lõpetamisel seisva

üliõpilase kohta, et temalt pole jäänud ühtki laenu-sedelit ühessegi ülikooli raamatukokku. Need on küll „haritlased“ jutumärges, kuid paraku leidub selliseid küll ja küll. Raamatusõprust asendab siin pigemini raamatupõlgus.

Kui oma tähelepanekutega läheme edasi nende akadeemiliste haritlaste juurde, kes juba mõnda aega on tegelenud elus oma jalul, ei saa meie siitki üldiselt kuigi rõõmustavat pilti. Muidugi vabandatakse kohe: meie haritlaste aineline elutase on ju madal ja seetõttu ka võimalused raamatute soetamiseks õigegi kitsapiirdelised. See on ju õige. Kuid olevategi võimaluste piires on seda harrastust märgata liiga loiult. Kui sageli küll ei lähe meel haledaks, kui näed meie haritlaste raamatukogusid, mille paigutamiseks väikene riiul tundub üleaarne. On tõusnud küll võistlusi meie haritlaste kodude vahel lauahõbeda, „antiikmööbli“, riietuse jne. alal. Kuid võimalikult kogukas ja heakoosseisuline raamatukogu pole veel „moodi läinud“. Ja paljuke siis loetakse laenatudki raamatuid! Tõsine ja aktiivne raamatusõprus on meie haritlaskonnas veel välja arenadamata.

Raamatuaasta ei tohi mõõda minna haaramata kõigepealt ja kõige intensiivsemalt just meie haritlaskonda. Esijoones peab tõusma just tema aktiivne huvi raamatu vastu, peab tõusma nii ping-saks, et Gutenbergi kunsti tooted kujuneksid samuti kui leib esijärguliseks tarbeaineks! Et see toimuks, peab haritlaskond veel paljugi revideerima ja ümber suunama oma suhtumises raamatusse. Olgu sel puhul mõningaid üldiseid ja konkreetseid juhtlauseid.

Et asja juurest haarata, peavad meie haritlased kogu oma kultuurimentaliteedi ümber mõtlema raamatu väärtustamise suunas. Sest ainult süvendatud ja avardatud arusaamine ning veendumus raamatust kui kultuuri baasist loob vajaliku aluse aktiivsele huvile ja tegudele raamatu kasuks.

Lisaks sellele siserevisjonile ei tohi meie haritlane hetkekski unustada, et ta on väikese ja mitmeti hädaohtlikus asendis seisva rahva liige, kes peab eriti mõistma, et selle rahva ja tema kultuuri edu ning võitlus olemasolugi eest on otsustavalt

rajatud tema võimalikult suure ühiskonnaliikmete hulga kultuuritahtele. Seetõttu kujuneb meie haritlaskonnal otse rahvuslikuks kohustuseks hoolitseta meie raamatu heakäigu ja selle positiivsete väärtuste mõju tõstmise eest.

Raamatut väärtustav veendumus ei tohi jääda surnud täheks, vaid peab õhutama ja tiivustama selle haritud kandjat aktiivsusele, selle elluviimisele, nii teo kui sõnaga nii enese kui teiste juures!

Enese puhul on igal haritlasel alati küllalt põhjust kaaluda oma eelarvet, kas poleks võimalik seda koormata suuremalt ka raamatute muretsemisega. See kaalumine peaks andma tulemusi mitte üksi oma raamatukogu, vaid ka oma ümbruskonna rahvaraamatukogude suhtes. Endistel aegadel oli meie rahval kauniks kombeks kinkida mõningate perekonnasündmuste, lapsesünni, surmajuhtumi jne. puhul koolimajale või kirikule kroonlühter, pilt või mõni muu ese. Nüüd on sellistel puhkudel mõned haritlased suurendanud kinkidega oma kodunurga rahvaraamatukogusid. See on kindlasti kaunis ja kultuuriväärtuslik tegu, mida aga kahjuks esineb veel väga hõredalt. See väärib aga järeleaimamist ja levitamist. Kink oma kodukoha rahvaraamatukogule on üks teesid, mille kaudu haritlane tasub oma auvõlga sellele ümbru-

sele, mis on etendanud oma osa tema saamisloos.

Agas teisedki konkreetset võimalused leidku kasutamist hea raamatu levitamiseks. Sõpradel ja tuttaval on mitmesugused tähtpäevad ja isikliku elu sündmused, sünnipäevad, juubelid, pulmad jne., mille puhul tehakse kinkisid. Esimese kinkimisesemena peaks alati kõne alla tulema hea raamat. On ju veel vägagi mitmesuguseid teid igaühel oma isiklikus elus teha sõna ja teoga propagandat heale raamatule. Seda teha on iga kultuuriteadliku ja kultuuritahtelise haritlase ülesanne.

Kui Eesti Üliõpilaskond oma käesoleva aasta Võidupüha propaganda-lennuga on ühendanud ka propaganda raamatule, siis on see igapidi tervitatav, mille puhul tahaks soovida ainult tagajärjekaid tulemusi nii haritlaste endi kui ka laiemate ühiskonnakihtide suhtes. Ärgu unustatagu, et selle võidu saamisel, mil oli otsustav tähtsus meie rahva saatuse kujunemisel, mille Võidupüha nüüd pühitseme, oli oluliseks teguriks ka raamat kui rahvuslik kasvataja, meie ühiskonna võitlusvõime teritaja ja rahvuslike ning sotsiaalsete elusihide selgitaja!

Hans Kruus.

Eesti raamat 400 aasta jooksul

1440 a-is leiutas Gutenberg Mainzis trükikunsti, millele tehnilisi eeldusi lõi paberi kui odavama kirjutusmaterjali tarvituselevõtmine pärgamendi asemele XIV saj. käsikirjades kui ka puulõiketruki (ksülograafia) ning tempeltrüki eeskujuna. Kuid palju tähtsamaks momentiks osutus siinjuures seltskonna vaimne valmimine, kuna kloostrite asemel võtavad haridustempli ülesanded endale tekkinud ülikoolid. Teaduse omandamine ei ole enam vaimulikkude eesõiguseks, vaid tung hariduse järele haarab palju laiemaid seltskonnakihte, kauplemisega jõukuse omandanud kodanikuseisuse. Ülikoolide arv kasvab XIV saj. II poolel ja siia astuvad mitte ainult aadlike ja kodanikkude lapsed, vaid ka talupojaseisusest isikuid. Kõigi haridusejanuliste nõudeid ei suuda enam rahul-

dada käsikirjade käsitsi ümberkirjutamine, vaid mehaaniliselt paljundatud raamat.

Päris loomulik siis, et Gutenbergi leiutis levis kiirelt Kesk- ja Lõuna-Euroopas. Üldiselt aga oli esitrükitoodang võrreldes nüüdisajaga minimaalne, esimese trükikunsti poole sajandi jooksul ilmus vaevalt 40.000 teost. Needki vähestes eksemplaride arvus. Praegu ilmub mõnel suurrahval sama palju teoseid üheainsa aasta jooksul miljonisse küündivate eksemplaride arvuga. Need esitrukid omalt sisult kui ka keelelt olid määratud haritlastele ja nende kasustamine ei olnud piiritletud mõne üksiku keele alaga, vaid kirjutatud rahvusvahelises ladina keeles, leidsid need teed ka trükikohast kaugel asuvaisse õpetlaste tubadesse. Ladina keelsete kõrval avaldati ka üks või teine raamat

Lõuna- ja Kesk-Euroopa rahvuskeeltes juba XV saj., esimene venekeelne küll alles XVI saj., 1517. a.

Et aga alus panna eesti ja naaberrahvaste, soome ja läti, trükistele, oli vajalik usupuhas- tuse mõjustus. Lutheri tähtsamaks teeneks on, et ta lõi emakeelse raamatu ja andis selle liht- rahvale. Kuigi reformatsioonieagne raamat kao- tas palju endisest kaunist välimusest, oli ta oma odavuselt kõigile kättesaadav.

Selliste omadustega oli ka esimene eesti- keelne raamat, mis trükiti, nagu selgub kolofon- ist, 24. augustil 1535. a. Ajavaimu kohaselt võis see olla vaimuliku sisuga ja selleks osutus katekismus, koostatud alaksaks keeles Tallinna jutlustaja S. Wanradti ja tõlgitud jutlustaja eestlase Joh. Kõlli poolt. Alaksaks ning eesti tekst on paigutatud kõrvuti vastasolevatele le- hekülgedele. Teose kirjastas Tallinna raamatu- kaupleja Gisebertus, kuid trükiti see kuulsa Hans Luffti juures Wittenbergis. Eesti alal seda trükikida ei saadud veel, kuna vanal Liivi- maal puudus tol ajal trükikoda üldse. Kuid seegi ainuke eesti trükis ei saanud levida, sest Tallinna raad konfiskeeris selle, millega seleta- tav ka ta erakordne haruldus. Ainult juhuslik leid Tallinnas Eestimaa Kirjanduse Seltsi raa- matukogus tõi päevavalgele 1929. a. 11 fragmen- taarset lehte raamatukaante seest.

Nüüd möödub peaaegu terve sajand, millal küll avaldati mitmedki eestikeelsed vaimuliku sisuga teosed, mis pole aga säilinud. Alles 1632. a-st on alal hoidunud järglane Wanradt-Kõlli katekismusele, — H. Stahli käsiraamat. See ilmub kuningas Gustav Adolphi ajal, kes kutsu- ellu Eestis kõrgemaid koole ja samal ajal hoolit- seb ka alama rahva hariduse eest. Ta püstitab alussambad trükitoendusele Eestis ja Tartu üli- kool — Academia Gustaviana — sai omale trü- kikoja 1631. a. lõpul, mis osutus üldse esimeseks Eesti alal. Nimetatud trükikoda tabas sama saa- tus mis ülikooligi ja ta teotseb vaheaegadega. Olude sunnil katkestanud oma tegevuse 1656. a., elustub ülikool 1690. a. Academia Gustavo-Carolina nime all. Juba 1699. a. viidi ülikool kui ka trükikoda Pärnu, kust Stokholmi evakueeriti 1709. a. Selle järele jäid Tartu ja Pärnu ilma trü- kikojata peaaegu terveks sajandiks. Esimeseks

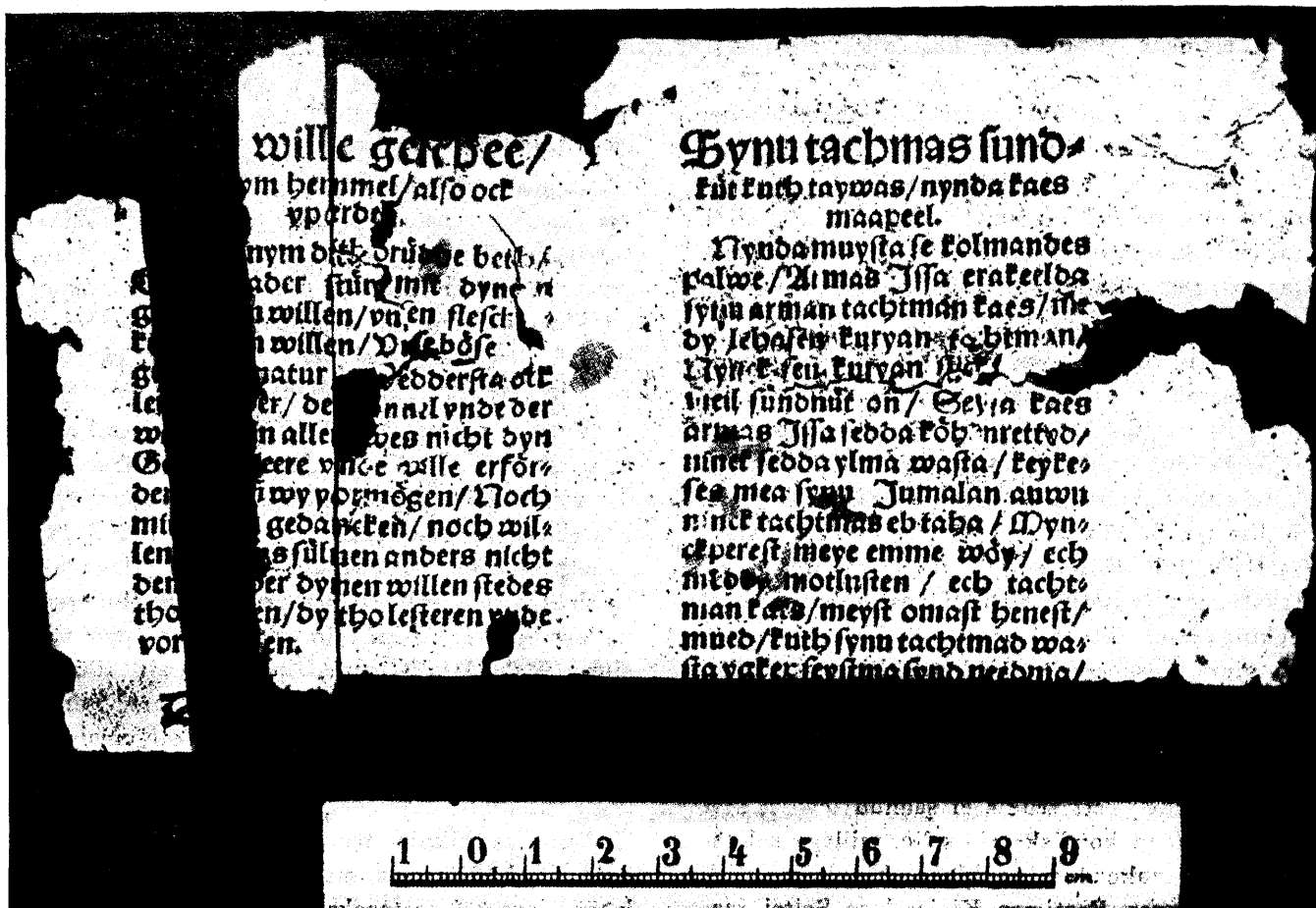
raamatutrükikjaks Eesti alale kutsus ülikool Riia postmeistri Jakob Beckeri.

Kuid sel trükikojal ei olnud palju kaasa rää- kida eesti rahva kultuurilises arenguloos, kuna siit ei ilmunud 1000 trükise, peamiselt disser- tatsioonide ja disputatsioonide hulgast ühtki eestikeelset teost, hoolimata ülikooli ja raama- tutrükijate katsetest saada valitsuselt privileegi nende kirjastamiseks ja trükkimiseks. Ülikool hankis luba selleks alles oma tegevuse teisel poolel, 1690 a-is, kui see oli möönatud juba Riia ja Tallinna trükikodadele.

Varema ajastu, XVII—XVIII saj. eesti raa- matu saamisloos on etendanud kõige tähtsat osa teine järjekorras Tallinna gümnaasiumi trü- kikoda, mis teotseb 1635. a. alates kuni XX saj. vahetpidamata. Trükikoja pidevat tegevust soodustas aga selle sisseseade kuulumine raa- matutrükijale, kuigi viimane sai palka gümnaa- siumi ülalpidajailt, osalt linnalt, osalt rüütel- konnalt, hiljem ainult linnalt. Tartu-Pärnu trükikoja sisseseade oli aga ülikooli omandu- seks ja pidi lõpetama oma tegevuse Eestis üht- aegu ülikooli evakueerimisega Rootsi. Kuna Tallinna trükikoja teadaolevad esikteosed on dateeritud 1635. a-ga, on käesaasta Tallinna trü- kitöönduse 300-aastaseks juubeliks.

Igatahes Tallinnas trükiti kõik põhja-eesti murdelised vaimulikud teosed, alates mag. H. Stahli „Hand- und Hauszbuch“i“ viimaste osa- dega. Tallinna raamatutrükijate Joh. Christ. Brendeken kirjastas ka esimese Uue Testamendi 1715. a. ja siin ilmus ka esimene täielik eesti- keelne piiblitrük 1739. Vaimulik kirjandus moodustas aga XVII saj. peamiselt, XVIII saj. ülekaalukalt eesti raamatutoodangu. Kuid siin pandi alus ka eesti kalendrile 1731. a. alates, millel ilmaliku kirjanduse vähesuse tõttu tuli täita tähtsaid kultuurilisi ülesandeid — olla rahva valgustajaks ja õpetajaks.

Kuigi terve XVIII saj. eesti trükitoodang ei ületanud 40 pealkirja, leidis eesti raamat rootsi valitsuse lõpupoole laiemat levimist kui algupoolel. Kirikkäsiraamatute tiraaž tõuseb kuni 5000 eksemplarini. Seda põhjustab üldine rahvahariduse tõus, mida kutsusid esile kindral- superintendent Joh. Fischeri ja eesti kooliisa B. Forseliuse püüded luua eesti rahvakool. Raa-

Lehekülg esimesest eesti raamatust (Wanradt-Kõlli katekismus).

matuid ei vajatud enam üksi kiriklikkudeks otsarveteks, vaid lugemiseoskus Eestis rootsi aja lõppaastakümneis, 1690. a-st peale, oli väga levinud, eriti noorte hulgas, jõudes võrdsele tasemele Rootsiga. Tartu ümbruses, kus oli tihe koolivõrk, ei puudunud eesti raamat üheski talus.

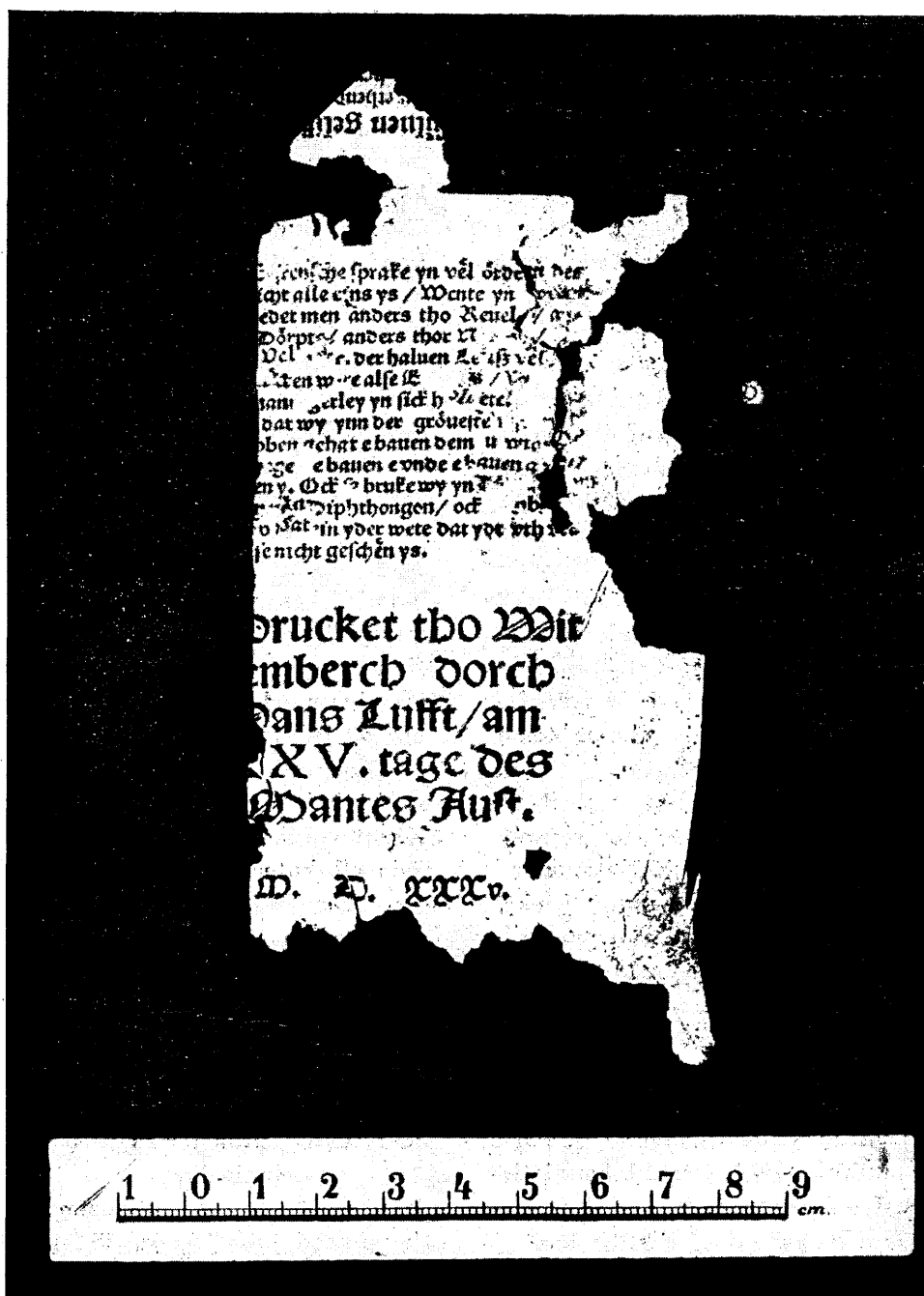
Fischer soodustas eesti raamatu arengut ka tehnilisest küljest, omandades 1675. a. rootsi kuningalt privileegi trükikoja avamiseks Riiga ja läti ning lõuna-eesti murdeliste kooliraamatute kirjastamiseks. Alles mõni aasta varem, 1672. a., sai sellise privileegi põhja-eesti raamatute jaoks energiline Tallinna raamatutrükikija Ad. Simon. Fischeri hoolitsusel ilmusid Vastne Testament ja tartukeelne lauluraamat.

See elevus, mis hariduse ja eesti raamatu levitamise alal võttis hoogu rootsi valitsuse lõppaastakümneis, pidurdus XVIII saj. alul Põhja-

Synu tachtmas sund

Et tuch taywas / nynda taes
maapeel.

Nynda muysta se kolmandes
talwe / Almas Issa erateelda
synu arman tachtman taes / me
dy leba / sy kuryan / to himan /
Lyn / ten kuryan /
vuel sundhut on / Seya taes
arman Issa sedda tob nretted /
ninet sedda ylma wasta / keytes
sea mea synu Jumalan auwu
ninet tachtmas eb taba / Dyn
kperest / meye emme wdy / ech
nited / motlusten / ech tacht
man taes / meyst omast henest /
mued / tuch synu tachtmas was
sta vater sefstime send needma /

Viimane lehekülg Wanradt-Köllli katekismusest.

tutrükkijalt Jul. Müllerilt privileegi endale ja oma järeltulijaile eesti kiriku-, kooliraamatute ning kalendrite kirjastamiseks. Hra R. Antiku andmetel osutubki, et enne iseseisvumist ilmus kogusummas Tartus 5794, Tallinnas aga palju vähem — 5535 raamatut. Teistes eesti linnades trükiti üldse ainult üle 2000 teose, kõige rohkem

Viljandis — 706, millele järgnevad võrdsetena Pärnu 388 ja Narva 357 teosega. Väljaspool Eesti ala, peamiselt Riias, Peterburis, trükiti enne iseseisvumist 724 raamatut. Ka Tallinnas teotsevad raamatutrükkijad energilisemalt sa- jandi lõpupoole ja gümnaasiumi trükikoja tol- leaegne omanik A. Lindfors algatab protsessi

kiriku konsistooriumiga. Konsistoorium oli välja andnud ja trükkida lasknud väljaspool Eestit, Halles, kirikuraamatuid, arvestamata rootsi valitsuselt trükikojale antud privileegi.

Lindfors võitis protsessi ja kirikuraamatute kirjastamine jäi jälle trükikoja eesõiguseks, mis kestis koguni 1880. a-ni. Üldiselt ilmus terve XVIII saj. jooksul siiski ainult umbkaudu 200 teost, sellest sajandi lõpupoole aastas keskmiselt 5 teost. XIX saj. I poolel, eriti sajandi keskel, kasvab trükikodade arv, suureneb eestikeelne trükitoodang ja eesti raamat mitmekesis-
tub omalt sisult. Eelmise sajandi 2 trükikoja asemel on nüüd neid 5, Tallinnas ja Tartus, kummaski à 2 ja tähtsamaiks eesti raamatute kirjastajaiks ja trükkijaiks on V. Borm Pärnus ja H. Laakmann Tartus. Eelmine annab välja esimest eestikeelset ajalehte „Perno Postimeest“, viimane on aga moodsamaid trükitoenduse esindajaid Eestis — kirjastaja, raamatutrükkija ja raamatukaupleja. Põhjapanevamad Eesti kirjanduse saavutised näevad päevavalgust tema trükikojas.

Kuigi sajandi alul aastane toodang püsib 10 teose peal, tõuseb eesti raamatute arv sajandi keskel juba 40 köiteni aastas. Nüüd etendavad teatavat osa ka õpperaamatud ja sajandi keskel ajavaimule kohane sentimentaalne rahvaraamat, suuremalt osalt tõlgitud, nagu Jenoveva, kuid ka algupärased jutustised Jannsenilt ja teistelt. Raamatu kunstiline külg leiab harrastamist Laakmanni poolt ja ajal, mil eesti raamat omalt välimuselt ei paku kuigi rõõmustavat pilti, on Laakmanni väljaantud sisukad kalendrid päris huvitavad oma puulõike- ja kivitrukk-kaunististega. Ka asutas Laakmann esimese eesti raamatukaupluse.

Kuigi juba eelmistel sajanditel on eesti linnades raamatukauplusi, ei hooli need palju eesti raamatu levitamisest saksa, ladina ja rootsi raamatute kõrval. Raamatuköitjaid, peamiselt Tallinnas, külastavad eestlased-talupojad rootsi valitsuse ajal, XVII saj., hankides sealt kalli ja haruldase eseme — vaimuliku käsiraamatu või lauluraamatu — juba köidetuna. Raamatutrükijatega peavad sidemeid aga pastorid, kes muretsevad otsekohesest allikast maakoolidele õpperaamatuid. Raamatukauplemise alal kui ka

järeldrüki ning privileegi küsimuses tekivad kestvad tülid nende kahe trükitoenduse ala esindajate, raamatutrükijate ja -köitjate vahel.

Säärane olukord püsib veel XVIII sajandilgi, muutub aga tunduvalt XIX saj. Vaimulikku kirjandust levitab nüüd Vene, hiljem Venemaa Evangeeliumi Piibliselts oma alaosakondade kaudu. Selle kirjastusel ilmunud piibleid, testamente ja lauluraamatuid müüdi ning jagati ka tasuta väga suurel arvul, kuna piibleid üksi anti välja aastas keskmiselt 4000 eksemplari. Neid kui ka jutluseraamatuid ning Siioni kandleid võis saada ka talurahvakauplustest linnas, maal aga peamiselt kohalikult köstrilt. Viimased ei põlanud ka kalendrite ja teiste ilmalikude teoste edasimüütmist ja köidavad isegi neid. Peale nende oli tekkinud maale teisigi isikuid, kes hankisid endale lisateenistust raamatu köitmiseks kui ka selle müümisest. Tegurina raamatulevitamise alal esinesid ka rändraamatukaupmehed laatadel, kust osteti „Apolloonia'id“ ja „Jenovevasid“.

Omakorda õpetliku kirjanduse levitamist rahva keskele, nagu „Aiavite peergo valgusel“ ja Kreutzvaldi „Vinakat“, katsub organiseerida äsja ellukutsutud Õpetatud Eesti Selts Tartus, kuid raamatute läbimüük ladudes oli niivõrd minimaalne ja vähe tulutoov, et likvideeris peatselt oma osakonnad linnades peale Võru.

Nagu selgub, tuli eesti raamatul leppida senini teisejärgu osatähtsusega. XIX saj. 60. a-ist peale aga omandab see täieliku üheõigusluse saksa omaga ning 1867. a. saab loa esimese eesti „raamatupodi“ pidamiseks Tartus Laakmann ja 1872. a. koloniaalkaupmees J. M. Nafthal Tallinnas. 1880. a-is moodustavad eesti raamatukauplused juba $\frac{3}{5}$ osa üldarvust. Neid tekib maalegi alevikesse, kuid siiski rahuldavad maa-inimeste tarvidust raamatu järele sajandi veerul ülekaalukalt rändraamatukaupmehed. Nende tegevusega käis aga kaasas see negatiivne nähe, et nad pakkusid meelsasti sopakirjandust puht äri-
listel kaalutlustel, kuna halva-maitseliste tõlgete kirjastajad võimaldasid neile hinnaalandust kuni 50%. Liikuv raamatukauplemine jäi küll tagaplaanile XX saj. alul uute maakohtades tekkinud püsivate raamatukaupluste arvel, elustub aga uuesti peale iseseisvumise juba moodsal

kujul. Nüüd ei kuulu enam selle müügiartiklite hulka alaväärtuslik kirjandus, vaid autodel ringiliikuvad agendid avavad eeltellimisi monumentaalsete jätkteoste, nagu entsüklopeediad ja teised.

Ärkamisajal tõusnud vajadust kooliraamatute järele püüab rahuldada „Eesti Kirjameeste Selts“, mis asub ka populaarteaduslike raamatute kirjastamisele. Tekib juurde uusi trükikodasid, mida on arvult 1880. a. 20, ja uusi raamatukauplusi, ning mis kõige tähtsam, nende omanikkudeks on nüüd eestlased, kuna XVI saj. peale senini olid raamatutööstuse esindajaiks Eestis ainult sakslased. Need eestlased-trükikodadeomanikud aga ei oma veel kutselist haridust, vaid rahvuspoliitika juhtidena vajavad trükikodasid asutatud ajalehtede väljaandmiseks. Need olid esimestena A. Grenzstein, dr. K. A. Hermann Tartus ja J. Järv Tallinnas. Varemagi ajastu ajakirjade väljaandjad, J. H. Rosenplänter „Beiträge zur genauern Kenntniss der ethnischen Sprache“ ja O. V. Masing „Marahva Näddala-Lehe“ jaoks kavatsesid asutada oma trükikoda ja kuigi Rosenplänter isegi oli omandanud 1814. a. Ruhja õpetaja G. Bergmanni pärijatelt trükipressi, et sellega eestikeelseid raamatuid trükkida, ei teostunud siiski nende soovid.

Hooguläinud eesti raamatu arengut ei pidurda enam ka venestamise ajastu ja raamatuid trükitakse aastas üle 200. Peale 1905. a. revolutsiooni aga ellukutsutud hariduse- ja raamatukogude seltside raamatukogud ning emakeelsed koolid tõstavad tunduvalt vajadust eesti raamatu, esmajoones kooliraamatu kui ka populaarteadusliku ja ilukirjandusliku teose järele. Eriti ohtralt trükitakse käsiraamatuid põllumajanduse alalt. 1907. a. asutatud Eesti Kirjanduse Selts võtab enda peale missiooni välja anda populaarteaduslikku ja koolikirjandust. See avaldab ka ajakirja „Eesti Kirjandust“, mis praegugi püsib parima kultuuriloolise perioodilise väljaandena. Algab tegevust „Noor-Eesti“, mis seab põhimõtteks tõsta meie kirjandust lääne-euroopalikule tasemele. See juhhib tähelepanu peale algupärandite ka maailmakirjanduse heade tõlgete kirjastamisele ja rahvaraamatute levitamisele. Ka püüab „Noor-Eesti“

hoolt kanda raamatu välimuse eest ja V. Morris'e raamaturenessans leiab siin soodsa kõlapinna. Nüüd algab pidev kauni eesti raamatu kultuur.

Trükikodade arv on jõudnud 1910. a-ks 58 peale ja nende sisseseaded on täienenud uute tehniliste saavutistega. Raamatuid ilmub sajandi alul umbk. 400 aastas, enne maailmasõda aga tõuseb see arv 500 peale, saavutades ülemmäära 1913. a. 700 raamatuga.

Kõigest eelolevast selgub, et aeglane oli eesti raamatu arengulugu. Alles riiklik iseseisvus viib selle meheikka. Alles nüüd avaneb võimalus teotsemiseks täielikult oma rahvuskultuuri arendamise suunas. Tekib oma ülikool. Tõuseb tungiv vajadus uute kooliraamatute ja eriti teadusliku kirjanduse järele, mille väljaandmist pidurdas varem osalt kohaste autorite puudumine, esmajoones küll vajalik tarvitajaskond. Ka ei leidnud populaarteaduslik kirjandus varem nii ohtrat viljelemist, nagu seda nõuavad uued olud. On arusaadav siis, kui kirjastised „Eesti Kirjanduse Selts“ ja „Noor-Eesti“ laienevad tunduvalt oma tegevuspiirkonda, millele juurde asub veel uusi Tartus ja Tallinnas. Eriti kirjastusühisus „Loodus“ saavutab ülemmäära oma väljaannetega. Need kirjastused püüavad kõige enne varustada koole eesti raamatutega, välja anda teaduslikku kirjandust, eriti rahvuslike teaduste alalt käsitlusega eesti maast ja rahvast, tõlkida maailmakirjandust. Kuid kasvab ka kvaliteedilt ning kvantiteedilt algupärane ilukirjandus. Asutakse monumentaalsete entsüklopeediliste teoste väljaandmisele ja ilmuvad koguteosed: „Eesti“, „Eesti biograafiline leksikon“, „Eesti entsüklopeedia“ ja rida bibliograafiaid. Ülikooli instituudid ja teaduslikud seltsid levitavad omakorda spetsiaalalade uurimuste tulemusi. Iga teadusala on esitatud vähemalt ühe eriajakirjaga.

Trükikojad koonduvad, mil teel saavutatakse trükitehniliselt hiilgavamaid tagajärgi. Trükiteöstuse esindajad organiseeruvad ja asutatakse eesti kirjastajate ja raamatukaupmeeste ühing ning trükitehniliste ja graafikute ühingud. Nüüd ilmub iga aasta umbkaudu 1000 raamatut ja brošüüri, millise arvuni ei tõusnud kogu kolmesaja-aastane toodang kuni 1850. a. Seni on ilmunud eestikeelseid raamatuid kogusummas

üle 30.000, sellest vähem pool enne iseseisvumist. Ajalehti ja ajakirju ilmus hra R. Antiku andmetel 1380 eripealkirja ja 4656 aastakäigus, selle hulgast enne iseseisvumist 1731 ja iseseisvuse ajal kuni 1934. a-ni 2925 aastakäiku. Nõnda ületab iseseisvuseaegse ajakirjanduse rohkus eelmise ajastu vägagi märksalt.

1934. a. ilmus 1304 köidet, raamatute arvult küll palju vähem. Sisu järele jagunes Riigi Statistika Keskbüroo andmetel 1933. a. trükitoodang järgmiselt: ühiskonnateadusi 28,1%, ilukirjanduslikke teoseid 21,4%, üldteoseid

(siin hulgas kalendrid ja lasteraamatud) 15,3%, rakendusteadusi 8,4%, ajalugu ja maadeteadust 8,4%, kunsti 6,1%, keeleteadust 4,7%, puhteadusi 3,6%, usuteadust 3,6%, mõtteteadust 0,4%. Algupärandeid oli kogu toodangust 89%. Võõrkeelseid raamatuid trükiti Eestis 1933. a. 145.

Ühenduses eesti raamatu arvu kasvamise ja selle sisulise väärtuse tõusuga iseseisvuse ajal on paranenud märksa ka eesti raamatu välimus trükitehniliselt ja illustratiivselt. On tekkinud terve pere eesti graafikuid ja neist on mõned tunnustamist leidnud isegi välismail.

Fr. Puksov.

Raamatuaasta ülesandeid

Käesolev Eesti raamatu 400. a. juubeliaasta ei täidaks oma ülesannet, kui tema töö oleks suunatud ainult pidulikkusele ning minevikule. Seda rohkem, et raamatuaasta korraldamisele on rakendunud kõik raamatukultuurist huvitatud ringkonnad, eesotsas V. Valitsuse juhtivate jõududega. Raamatuaasta peab selgitama meie kirjanduse ja raamatuturu praegust seisukorda, esinevaid puudusi ning lünke ja püstitama püsivamaid ja kaugeleultavaid sihtjooni, mis jääks määravaks meie raamatukultuuri tuleviku arenmisel, ellukutsudes selle teostamiseks, kui vaja, alalisi organeidki.

Enne kõike peaksime oma raamatute produktioonis küll selgusele jõudma, kas meie raamatute ja ajakirjade koguarv on normaalne, õieti jaotatud tarvete ja nõuete seisukohalt ning missugused kirjanduse ja kirjastuse alad vajaksid rohkem senisest tähelepanu ja viljelemist. Kas ei kirjasta meie paljugi väheväärtuslikku, koormates meie raamatuturgu ning killustades ostjaskonda. Ei oleks ka sugugi ülearune, kui meie raamatuaasta kestel lahendaksime oma valusa kooliraamatute küsimuse uue püsiva süsteemi sissetoomisega. Edasi vajaks lahendamist rida tehnilisi küsimusi, nagu meie raamatu formaadi, kirja, paberi, illustratsiooni, köite jne. küsimused, kirjastuste tegevuse koordineerimine, mille peale ammu juba korduvalt tähelepanu juhitud, raamatute levitamine ja rida teisi küsimusi.

Mingil juhul ei peaks raamatuaasta kujunema üksikute kirjastuste või isikute omakasu või äriliste spekulatsioonide võimaluseks, milleks kahtlematult ka soove. Tahaks loota, et keskkorraldus kujuneb reguleerivaks jõuks, mis

hoiab kogu R. A. tegevuse soovitavas raames ning aitab leida neile ülesannetele meie kultuuri- poliitikale vastava ühtlustatud, õiglase ja mõjuva lahenduse.

Alljärgnevate ridade ülesandeks on puudutada mõningaid üksteisega enam-vähem seoses olevaid kirjastusküsimusi, mille teostamine ja arendamine peaks kuuluma meie raamatuaasta konkreetsete ülesannete hulka.

Esiteks — võib siinkohal vist küll ilma põhjendusega väita, et ei saa Tartu Ülikooli lugeda enne lõplikult eestistatuks ega ole loodud küllaldaselt eeldusi õppetöö vajalikule kõrgusele viimiseks kuni puuduvad meie oludele ja nõuetele vastavad eestikeelsed ülikooli

õppe- ja käsiraamatud.

Missuguses seisukorras meie olime aga alles mõni aasta tagasi selle näitena võib tuua, et Eesti Ülikooli 10. a. juubeliks 1929. a., mil õigus-majandusteaduskonna kui suurima teaduskonna 10. a. jooksul oli lõpetanud 898 inimest ning samasse teaduskonda astunud 10 a. kestel umbes 4000 inimest, meil oli üle 30 sundusliku aine kohta üksainus ülikooli kursusele vastav eestikeelne õpik — prof. A. Piibu „Rahvusvaheline õigus“ ning üks trükitud konspekt. Ei olnud lugu palju parem ka teistes teaduskondades, üksikuis veel halvemgi.

Viimased aastad on siin toonud küll parandust, milleks on kahtlematult kaasa aidanud T. Üliõpilaskonna aktiivsus kui ka Vabariigi Valitsuse lahke vastutulek. 1929. a. ellukutsutud Akadeemiline Kooperatiiv on ainuüksi viimaste aastate kestel kindla pikemaajalise süstemaatilise kava alusel kirjastanud ca 25 raamatut, õige

mitmetelt teadusladelt, mis on olnud ka peamiseks juurdekasvuks õpperaamatute alal.

Kuid ees seisab veel palju tööd. Õppetöö korraldus on nüüd ülikoolis muutunud stabiilseks, samuti õppejõudude koosseis. Eksaminõuded kasvavad. Filter teenistusladel kõveneb. Sellega koos läheb loomulikuks ja tungivamaks ka tarve oma õpperaamatute järele, eriti kui veel arvesse võtta, et keeleoskuse küsimuses elame ülemineku ajajärku. Peame seadma sihiks, et lähema viie aasta jooksul meil ilmuks oma õpperaamatud kõige tähtsamate õppeainete alal. Selle teostamine vajab: 1) õppejõudude ja teiste eriteadlaste pingutavat tööd käsikirjade koostamiseks ja 2) majanduslikke võimalusi üksikuil aladel tarvilikkude eeltööde ja eriuurimuste läbiviimiseks kui ka kirjastamiseks.

Kahtlematult kirjastamise kõrval väärib veel erilist tähelepanu ka õpperaamatute leviku küsimus, mille lahendamiseks eriti raamatuaasta puhul peaks end rakendama Ülikool, Üliõpilaskond ning üliõpilasorganisatsioonid.

Teiseks tuleb viia lõpule

erioskussõnastikkude väljaandmine,

mis hädavajalik meie teadusliku ja erialalise keele välja kujundamiseks, ühtlustamiseks ja isegi üksteise õieti mõistmiseks. On ilmunudki rida oskussõnastikke, osa on aga veel pooleli ja teoksil. Eriti peaks sel alal aktiivselt tegustema hakkama akadeemilised seltsid, kelledest mitmedki näivad olevat nagu ülesannete puudumise tõttu (!) varjusurmas või toidavad end mingi aseainelise tegevusega.

Kolmandaks — vajab erilist tähelepanu meie kultuurisaavutiste tutvustamine. Eesti teadusmeeste saavutiste ees ei pruugi küll ühelgi eestlasel silmi maha lüüa. Meil on korda saadetud uurimisi ning tehtud avastisi mis võivad täielikult võistelda välismaa saavutistega ning isegi neid ületada. Peab aga ütleva, et meie saavutiste tutvustamine lonkab. T. Ülikooli publikatsioonid „Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis“ on meie teaduslike tööde peamiseks avaldamiskohaks ning sellisena tarvilik. Kuid vaatamata seal avaldatud tööde mitmekesidusele ja huvitavusele, on kujunenud laiema ringidel vaade, et seal ilmunud tööd on väga teoreetilised ja nii eluvõõralt targad, et nende vastu ei pruugi tunda vähematki huvi. Ka meie ajakirjandus vaikib neist. Samuti on andmeid, mis lasevad oletada, et ka välismaa ülikoolide raamatukogudes, kuhu vahetuse korras neid väljaandeid saadetakse, sellised seeria- ja koguväljaanded jäävad kuidagi viisi

tahaplaanile ning nendes esinevad tööd nagu varju, ega täida seega seal küllaldaselt meie teaduse arengu tutvustamise ülesannet.

Selle olukorra vältimiseks tuleb raamatuaastal panna alus

uue le sarjale

meie suursaavutiste avaldamiseks, tutvustamiseks ning propageerimiseks. Selles sarjas ilmutatakse eriteostena erilist tähelepanu vääri vaid töid meie kultuuri ja teaduse alalt sellekohase erikomisjoni otsusel.

Selline seeria (mõtlen siin seeria tunnuseks ainult välimuslikku ühtlust) ei peaks püüdma mõjuda mitte väljaannete arvu, vaid oma sisu ja meetodilise, kuid samuti ka tehnilise, esinduslikkusega.

Seeria väljaandmist võiks meie oludes praktiliselt korraldada umbes järgmistel põhimõistetel:

a) Avaldatakse eriraamatuis äratrükidena „Acta et Comm.“-dest ülaltoodud põhimõtetel, mis fikseeritakse täpsamalt eraldi, vastavad tööd, tarviduse korral neid täiendades või lisades pildi- ja kaardimaterjali.

b) Äratrükide kõrval kirjastatakse selles seerias ka iseseisvaid töid tarvidust ja võimalust mööda.

c) Töö võimaldamiseks ja autorite virgutamiseks on selles seerias avaldatavad tööd, kui nad ka „Acta et Comm.“-des ilmuvad, korralikult honoreeritavad.

d) Teoste valiku otsustab erikomisjon, olgu see Ülikooli, või kui kutsutakse ellu Eesti Teaduste Akadeemia, siis selle juures.

e) Välised detailid määrab juba selle seeria kokkupuuted teiste väljaannetega (Acta et Comm.). Keele küsimus võiks jääda õige painduvaks.

Nende teoste võimalikult laiaks levikuks tuleb leida uusi teid, luues näit. erialalisi ostjasvõrke kodu- kui ka välismaal jne.

Majanduslikult ei peaks sellise seeria väljaandmine hea organisatsiooni juures mitte üle jõu käima.

Edasi — oleme meie üldse kultuuri aladel ainult importeerijad. Meie kultuuriline eksport on minimaalne. Praegune bilanss peab muutuma meile vähem passiivseks ning see on võimalik ja reaalne eeskätt erialalise ajakirjanduse, informatsiooniteoste ja eelpool toodud sarja alal.

Meil puudub

organiseeritud kaastööliste võrk, kes looks sidemed ja leiaks avaldamisvõimalused välismaistes eriajakirjades kui ka ajakirjanduses üldse. Ometi on see meile nii väga tarvilik meie saavutiste kui ka olude tõetruuks tutvustamiseks, kontakti loomiseks välisilmaga, tarviduse korral oma huvide eest välja astumiseks jne. Ei ole paljudel sellistel kordadel vastav honoraargi alahinnatav. Et sellised sidemed senini õige vähesel määral kasutamist leidnud, oleneb õige suurel määral meie inimeste tagasihoidlikkusest, mis organiseerimisel aga võidetak.

Siinkohal tuleks eriti märkida veel

välisbülletääni

tarvidust, mille kaudu saaks peale jooksvate poliitiliste ja majanduslike küsimuste tutvustada üldjoontes ka meie kultuurilisi küsimusi ning mille käimapanek peaks olema edasilükkamatuks vajaduseks.

Kes on jälginud Eesti kohta käivaid kirjutisi välismaistes entsüklopeediate, käsiraamatute, õpperaamatutes jne., näeb, et mitte kõikjal ei ole meie kohta puudulikkude ja väärtedete avaldamisel tegemist teadliku sihilikkuse ja pahatahtlikkusega, vaid paljudel juhtudel ka kasutada olevate materjalide puudulikkusega. Kahtlematult on teinud suure töö professorid H.

Kruus, A. Saareste, G. Suits, H. Moora, A. Anni, J. Uluots, O. Loorits, F. Leinbock, Edg. Kant, J. Vasar, P. Kogermann, L. Villecourt, E. Arro, dir. G. Ney, dr. O. Liiv, kirjanik A. Adson, R. Paris ja teisigi, kes koostanud meie rahvuslike teaduste ja kunstide alal objektiivseid kokkuvõtteid ja ülevaateid, mis leidnud tunnustavat ja häätatlikku vastuvõttu nii väliskui ka kodumaal.

Kuid sellise eesti alasi käsitleva

võõrkeelse informatsiooniseeria jätkamine

ning kohandatult avaldamine teistes keeltes peaks intensiivset teostamist leidma tulevikus ning kujunema püsivaks ning hinnatavaks lülis meie raamatute kirjastuskavades. Ühtlasi peaks hoolitsema, et sellised väljaanded leviksid tähtsamasse ülikooli ja avalikkusesse raamatukogudesse ning keskustesse, kust ammutatakse materjali Eesti kohta.

Eelpool on arutletud küsimusi, millede sisuliste kandjaiks eeskätt akadeemilised ringid ja millede teostamine ning nende kaalule vastava osatähtsuse andmine meie tuleviku kirjastuskavades ning vastavate ülesannete juhtimine õigeste kättesse oleks üheks R. A. suuremaks ülesandeks, mille osatähtsus ei piirdu ainult kitsa ringiga, vaid on olulise väärtusega üldse meie riigi kultuuripoliitiliste kavade seisukohalt.

E. Kull.

Eesti raamatu tuleviku huvides

Raamat üksinda võetuna on elutu. Ta pole selliseltki eluvõimas nagu rukki-iva, mis on tarvis paisata tuulde ja väga võimalik, et ta hakkab kuski idanema. Raamat on tarvis lugejal enne aktiivistada: tarvis tahta temast midagi võtta ja kui kord seda olemas, alles siis võib raamat elustuda ja hakata mõjuma. Seepärast on raamatu elus väga oluline võõras tahe: raamat on autori tahte kunstlik sünnitus, teda juhib kirjastaja ja raamatukaupleja tahe ja tema kasutamise otsustab lugeja tahe. Nendes tahtes võib aga mitmel viisil olla positiivset ja negatiivset.

Edasi: ei saa ütelda raamatust otsekui värskest õhust — mida rohkem, seda parem. Olgem avameelsed, paljud andekad ja paljulugenud ini-

mesed on saanud eluvõitlusekõlbmatuks just raamatute tõttu, paljud ebanormaalsused on raamatute eostatud, paljudele on raamat ainult tühipaljas ajakulu. Raamat võib olla ka pah.

Seepärast ei saa ilma reservatsioonideta nõuda: rohkem raamatuid, rohkem lugemist, sest sellest tuleb aina kasu. Ja tihti on nii: näidatakse faktidel, et raamat võib tuua ka kahju, ja mõistetakse raamat absoluutselt hukka. See on liigse ülistamise tulemus.

Neil jämedajoonselt märgitud põhjustel on selge, et raamatut ei saa käiku lasta nagu mingit looduslikku tegurit, mis on inimesele kasulik ja mis reguleerub iseenesest üldises looduslikus tasakaaluotsimises, vaid raamat on kul-

tuuri kunstlik saavutis, mida tarvis teadlikult kasustada ja juhtida kui isikliku, ühiskondliku ja riikliku elu tegurit.

Eestis on raamatu-elu korraldatud suurel määral puhtäriliselt. Raamatu kasulikkuse või kahjulikkuse määrajaiks on olnud eeskätt autorid, raamatu levitamist on otsustanud aga tasuvuse kalkultatsioon. Tõsi, ka väljaandjad on arvestanud sisulistki külge, kuid see pole domineeriv. Võistluses elav äri ei saagi seda palju silmas pidada, vaid peab vaatama esijoones — mida raamat sisse toob.

On mindud niikaugemale, et on asunud vaatekohale, nagu ärilise võistluse moodus olekski ainuõige raamatu turu kandetala. Mida rohkem võtteid raamatu levitamisel ja mida rohkem eksemplare müüdüd, seda õigustatum tegevus.

Kui võtaksime ruumi minna üksikute näidete juurde, peaksime ruumi võtma palju, sest on tarvis väga hoolikalt ja võimalikult tühjendavalt tuua tõestusmaterjali. See aga ei oleks märkmetelaadilise kirjutise ülesandeks. Seepärast piirdugem mõningate teoreetiliste vaatekohtadega.

Äri saab arvestada küllaldaselt eetilisi ja esteetilisi kaalutlusi käsikirjade avaldamisel, kui tal on majanduslikult küllaldane alus ja ta juhid pole ahned. Eriti aga meie kitsastes oludes vist enamik ettevõtjaid tunneb, et nad on majanduslikult ikkagi mittetugeval alusel ja nende ülim eetika on — püsida ja kõveneda. Kõik on siis lubatud, kuhu seadus külge ei hakka. Kui palju selles seisundis suudetakse teenida riiki, ühiskonda ja isikut? Eeskätt nii palju, kui see oleneb autoreist, ärimees omalt poolt lisab ses mõttes vähe. Sisuliselt on selles olukorras raamatuturul vähe korraldavat juhtimist.

Sellest järeldus? Raamat kui tegur tulevikueestlase kujundamisel, raamat kui tegur ühiskondlikus ja riiklikus elus on väljaarendamata.

Raamat aga peidab eneses suuri võimalusi. Tema on väga tähtis vaadete kujundaja, kuigi seda on raske dokumentaalselt tõestada, sest raamat mõjub, eostab ja — kaob vaateväljalt. Idu aga elab inimeses edasi, nagu oleks see inimese enda oma, ja kui kord vilja

kannab, siis ei suudeta meenutada enam algatajat. Raamat kui mõtete, kalduvuste jne. kujundaja unustatakse ruttu. Raamat on aga kultuuri edasikandja ja tänapäeva vaimset jõudu arendav ja säilitav vahend. Teotsedes järjekindlalt, läbi-läbi ausalt ja märkitabavalt võib raamatu abil ehitada alusmüüri tulevaste põlvede elule, seega siis enda ja kogu oma rahva edasiviimisele. Raamat on jõud, mis võib tugevdada ja luua, kuigi ta võib ka hukutada ja tappa.

Raamatut kui suurt võimalust elujaatavalt ära kasustada, selleks peab olema järelejätmatut ausat tahtet.

Kõigepealt üksikuil isikuil. Eriti haritlaskond ei peaks leppima üldsõnalise pateetikaga. Raamatu kui elukujundava teguri rakendus peaks olema haritlase üks kohustuslikke ülesandeid. Pole tarvis autoriteetide järele tammuda ja sunnikorras midagi moepärast ära teha, vaid asju vaadelda lahtiste silmadega, ja mida tõeliselt tarvis, seda ka mitte nii kergesti tegemata jätta. On võimalik teha sobival ja otsustaval kujul selgitustööd, on vajalik kasustada ise otstarbekohaselt raamatuid. Isiklik hästivalitud raamatukogu on haritlasele relvaks eluvõitluses. Lõpuks peaks haritlane õieti reageerima kultuurpoliitilistele sammudele, mis puudutavad raamatuid. Minnalaskmine raamatu-elu küsimustes on patt. Passiivsus halbade raamatute suhtes on nagu passiivsus tõvede vastu, kui ise veel neid ei põeta.

Oluline on seltskondlik ja riiklik tahe raamatu-elu korraldamisel.

Seltskond, kes raamatu otstarbeka kasutamise vastu on ükskõikne, on nagu maaomanik, kes võiks kaevata kulda, kuid selle asemel peab ainult pealispinda songivaid sigu. Riigile on raamat ühtlasi eluküsimus.

See eluküsimus ei tule negatiivsel kujul väga teravasti esile, sest ikkagi püüavad autorid, mõned väljaandjad jne. pakkuda midagi head ja tarvilikku. Lausa viltu ei saa asi minna, küll aga lastakse palju võimalusi raisku minna.

Võidakse ehk hüüatada: mida te irisete — mida siis õige siin teha veel uut?

Kõigepealt nimelt seda, et — raamatut

ei tule jätta ainult vabavõistluse äriliseks kaubaks, vaid see peab olema rahva arengu hoolikalt reguleeritav tegur.

Reguleerimist on tavaliselt püütud teostada maailmas tsensuuri kaudu. See on eeskätt kitsenda v kontrolliv vahend, mitte aga viljastav.

Ühiskonnal oleks tarvis astuda plaanikindlalt võitlusareenile raamatu-elus. Peab teatama, kuhu püüda, nii et see püsivaid positiivseid tulemusi annaks, ja siis järjekindlalt selles suunas ise midagi ka ära teha. Vahendeid on siin väga mitmesuguseid ja ühiskonnal on võimalus tarvitada võtteid, millele äri ei saa mõeldagi.

Edasi tuleb arvestada, et igal tegevusel peab olema küllaldaselt sisemist tõukejõudu. Eesti raamatut on viinud edasi peamiselt autorite tarve midagi anda raamatu kaudu. Nii siis üksikute isikute endaväljenduse tarve, ühtlasi ka endaohverdus, sest tegelikus elus saab selle eest vähe vastutasu. Olulisim on ses mõttes kuulsus, ja selle eest võib muidugi midagi ikka teha. Kuid puudub üks väga oluline tegur, mis on tõukejõuks suuremail rahvail: majanduslik tasuvus, tuleviku kindlustamine. See on igatahes nõrk.

Viimast tegurit ei saa Eestis väga suurel määral olla. Kuid seda peaks olema küll: tarvis kutsuda ellu igal tarvilikul alal permanentseid tüsedamaid auhindu. Praegu on selline ainult ilukirjanduse alal ja nagu kogemus näitab, sealgi ainult jutustavale proosale. Isegi ilukirjanduse alal peaks olema auhindu liikide järgi, sest vastasel korral domineeriv liik lähmatub teised ja raske on võrrelda teinekord näit. luuletuskogu ja romaani nende väärtuse lähtekohast. Teised raamatu-alad on aga üldse ergutusvahendita. Raamatu-aasta töötab tuua küll hulka ühekordseid auhindu, kuid see võib välja kutsuda lühikeseajalise ruttava loomingu. Tarvis on aga pidevalt mõjuvaid auhindu. Tõsi, ka see kujuneb kunstlikuks ja tihti petlikuks ergutusvahendiks, kuid ometi ta ergutab ja autoreil ei oleks selle ergutusvahendi vastu mitte palju öelda.

Eelnev lühike üldpilk tahab öelda, et raamatu-elule tuleb luua läbitöötatud põhimõtteline baas ja kui hakata isiku, ühiskonna ja riigi tõelistes huvides seda arendama, siis peaks mõndagi muutuma senises seisundis.

D. Palgi.

Vilmar Adams.

Mõttelooteid raamatuaasta puhul.

1.

Hiljuti suur välismaine keemiline käitis pani välja üheks uurimuseks 37.000 krooni. Leitigi mis otsiti. Aga mõni nädal hiljem härrad said teada, et sama informatsioon seisab raamatus, mille hinnaks 15 krooni. Nii nad olid 3.698.500 senti lihtsalt maha visanud. Selline raamat näitlikustab õieti raamatu ideaali. Hea on — materiaalselt või ideaalselt — andmissuuteline raamat. Selle vastu ainult „hästi kirjutatud“ teos, millest lugejale ei sooja ega külma — on makulatuur või paremal juhul trükitähtede nukuteater, mis võib huvitada ainult filoloogide, elu-

kutselisi arvustajaid ja kirjanduslikke arheoloogide, tuhnivaid, kes küll esimesena ütles „ä“.

2.

Teeme praegu raamatuaastat. Teeme, teeme. Aga kas mõtleme ka, mis seal juures välja tuleb?

Kaks ideaali säravad komiteede silmi ees: odav raamat ja sobiv raamat. Ei ole mis öelda. Hääd asjad. Venelased teevad „kirjaoskamatuse likvidatsiooni“, sest neil on seda vaja. Meil on sunduslik algkool, miks siis mitte anda sundharitlasele „kuldraamatut“ või ütleme tsi-

pake ilukirjandust? Kuid kas selleks veel vajame raamatuaastat?

Kardan, et raamatuaasta ei saa kultuuriliseks teoks. Juba eeltööde lähtekoht on vale. Häda pole mitte selles, nagu loeks eestlane vähe. See polegi õige, loeme suhteliselt enam kui mõni vana kultuuriga rahvas. Vaja tõsta mitte lugemiserohkust ennast (see olgu kirjastajate ja kaupmeeste mureks), vaid lektüüri taset, mis viimasel ajal on võtmas kurssi „odavuse“ suunas igas mõttes.

3.

Gutenbergi needus on see, et ta leiutis tegi raamatust kaubaartikli. Tänapäeval „tehakse“ kirjandust turunõude kohaselt; vanasti aga kirjutati „enesele“, üksinduses, siiruses ja armastuses. Nii uuemal ajal raamat siirdus kultuuriringist vaid — tsivilisatsiooni valdkonda.

4.

Ka meie haritlane ei vali enesele raamatut, vaid meelsamini tellib aasta peale vihkude kaupa. Raamat ja lugeja nivelleeruvad. Kui nii edasi läheb, jõuame lõplikult võistlusromaanidest ja raamatuaastaist — aastaraamatuteni. (Ameerikas juba õitsevatki the book of the season: tuleb kirjastajale odavam).

5.

Kas on võimalik alandada kaupade hindu? On küll, kuivõrra saab odavustada tootmist ja ratsionaliseerida levitusmeetodeid. Kuid siin on kehtimas kindlad majanduslikud seadused ja karisid on palju teel.

Odavahinnaline raamat on ka sageli odava protsendiline. Kuid hea raamat on parim kapitali mahutus, mis ei karda ei inflatsiooni ega varast.

Oleks parem, kui need, kes ei raatsi raamatu eest välja anda enam kui kohvikuraha,*) ka

edaspidi ei loeks midagi peale rebitavate kalendrite. Nende maitse diktaatoriks-pääsemine oleks väärtkirjanduse surm.

6.

Kisa kirjanduse materiaalse ja ideaalse odavemise järgi tuli algul nende ringkonnist, kes vajavad opereerimiseks konfektsioonilisemaid, valmisliistulisi seeria-produkte. Nüüd on see saanud päevaparooliks ja omateada ajavaimuga kaasajooksikud nõuavad — välismaisel eeskujul — kirjanduselt võõp-optimismi, „positiivsusust“ (??), loetavust, isikupärasuse puudumist, agulilähedust, j. m. s., see on primitivismi ja sobiklikkust põiki ja risti. Nagu saaks muuta tõelist ning toimimissuutelist vaimsust välispidiste vahendite pealemäärimisega. Ning enne kõike muidugi: „palutakse mitte välja ulatuda“ — nagu seisab kiirrongide akendel.

Agaku sobing saab kirjanduse peavoorusseks, siis kaob sealt looming.

Sobivlikkuse nõuet põhjendatakse viimasel ajal ka „loomulikkusega“. Kuid kas ei vaheata siin ära „loomulikkus“ „loomalikkusega“, mõistes hukka kõike inimhingesse süvenevat? Nivelleerimistung osutab kultuuritõusiklust, kuna põliseis kultuurmais valitseb aukartus isiksuse ees isegi ta eksikäigulistest isäraldustes. (Giovanni Papini seletas hiljuti avalikult: tema tahtvat tegeleda inimhingedega, mitte marionettidega!)

Kas looming on üldse „loomulik“? Looma seisukohalt on iga loov mõte juba degeneratsioon. Loomale on omane ainuüksi kohanduda, sobida; inimesele aga — ümber muuta. Kuidas siis just loov-isikust peab saama see äri-„positiivne“ kodujänes?

Iga loomingu ajuriks on ju looja soov muuta oma ümbrust, ja viimane on alati (kuni muutmiseni) „püha“, „korralik“, lühidalt: tabu. Süvenege veidigi loova mõtlemise olemusse ja teile selgub, et loov inimene ei saa ega tohi olla sobik.

7.

Paraku on ka see looduseseaduseks: kui tekib mingi uus mõte, on „liiga paljud“ kohe

*) Itaalia humanist Antonio Beccadelli (1394—1471) müüs mõisa ära, et osta omale Liviuuse teoseid.

selle vastu! Ja ikka katsutakse näidata, et need mõtted on rumalad, perversid, kahjulikud, naeruväärsed või koguni roimarlikud. Loojad pole aga neid mehi, kes enne järele küsivad, kas nad tohivad. Looja ei saa oma loomingus olla „här-raks tellimise peale“, sest sobing ja looming on olemuseliselt vastandlikud jõud.

Andku tulevik meilegi mitte niivõrd „odava“ kui sõltumatu, uhke ja uushingelise raamatu.

Ärgu saagu eesti raamatu ideaaliks iialgi lõbutüdruk, kellelt nõutakse eeskätt odavust ja meelepärast käitumist.

Kõigi päevanõudmiste järgi vatsuv raamat on kultuurivaenuline nähe. Mõtteproduktist (ja raamat tahab ju seda olla) peab olema vähemalt samavõrra kasu kui tikust: et ta süüitaks. Raamat olgu v o o r u s l i k mõtte sõltumatuses, uhkuses, iseseisvuses. Raamat-kaasajooksik, raamat vähempakkumisel, autori meelsus kokkuleppel ja hinnaalandusega — kõik see sigib iseene-sest, seda pole vaja soodustada.

8.

Trükisõna peab ajusid liikvele panema. Kui ta seda ei tee, on ta hind igal juhul kallis, ja autor ei vääri oma rearahagi.

Kahju, et ka ridu mõõdetakse, aga ei kaaluta. Ühesugust rearaha saab see, kes oma vaimuleiba on kastnud odava veega, toitva piimaga või oma südame verega. See viib t a s e m e alla, kui autor peab tulema kohale ridade jooksvate meetritega.

9.

Raamat peab ajusid liikvele panema. Mis kasu on (üldsusel) targast mõistusest ja loovast annist roomiku ja sobiku käes? Kui sõjas minnakse lahingusse, siis keegi ei saa visata varvast. See pole ta võimuseski; ta lihtsalt p e a b.

Kirjutades aga ei seisa meil sõjakohus seljataga, et karistada luulejooksikuid ja argsulgi. Igaüks võib põgeneda tõsistest ülesannetest ja siirusest „perekonnamehtede“ ja päevameelsuse rüpe — ta saab veel selle eest tasu.

Kuid iga rahvas vajab, et tal oleks avangardis mehi, kes ei anna altkäemaksu ei turule ega kordnikule.

Ärgem surugem oma kirjanikele liiga peale võõrsilt importeeritavaid „sotsiaalseid tellimusi“: kirjanik on ainult nõrk inimene ja hädaoht on suur, et ta seadub tellimuse järgi.

10.

Iga õiglane inimene peab tunnustama, et me tänased valitsejad on kultuuripolitikat teinud kui targad, kultuuritahtelised (ja seni vähemalt ka — õieti vabameelsed) mehed. Kunagi veel pole võimud meil püüdnud niipalju hoolitseda kirjanduse ja kunsti eest kui praegu. Need hoolitsused püüdes ehk viivad eesti kultuuri-elu omamoodi Medicite-ajajärku.

Kui aga suudetakse jääda küllalt laiale ja vaimsele alusele, ent mitte lastes häiretada runduvaist „era-kondadest“, üksikuist suhendajaist ega „ligimestest“.

Peaminister Eenpalu on avalikult andnud tunnustuse vaimule, öeldes veebruaris koolitegelaste ees peetud programmikõnes: „vaim on kõrgem kui võim!“ Kui see polnud ainult peokõne, siis on see uus ajastu, tähendades mitte ainult vaimule võimu andmist meie elus, vaid ka kõrgeima võimu enese vaimsustamist. Loodame, et nii hääd kavatsused ei jookse „inimlikule, liiginimlikule“ karile.

Ja praeguse laiaulatusliku kultuuripolitika kordaminekuks soovime seda, mis on iga vaimse edu eeldeks: et vaim ei reedaks iseennast, e t v a i m j ä ä k s a l a t i v a i m u k s i!

Eesti raamat eestluse juhina ja väärtustajana

Üldarvamuste viimase moelaine mõjul on suur osa rahvaid hakanud „otsima iseennast“, tehes seda paraku tihti enesele liiga kergeks kogu rahvuse ühtlaseks surumisega, mundrisse toppimisega — ja raamatute põletamisega. Nii varjutab neis organiseerumispürgimuses tõelisi praktilisi ning psühholoogilisi vajadusi liiga suur keeris tolmupilvi, eriti nooremate. — vähem õppinud — rahvaste juures. Et aga Eestil oleks kasulik ühendada vanade rahvaste kavalat stabiilsust noorte elaaniga, siis tarvitagem meiegi üldistusi.

Kas ei saaks raamatuaasta puhul kuulutada eestlasi raamaturahvaks? Kindlasti on sel lööksõnal rohkem reaalsust kui arvamusel, et me olevat laulurahvas (siin on lauluga ära segatud laulupeod). Eestlasele enesele meeldiks parimini ja tunduks lõppeks kõige kindlamana vahest töörahva nimetus (enamgi kui Raiküllast välja läinud filosoofi Keyserlingi kompliment, et me kujutavat endist tüüpilist härrasrahvast...). Aga on kuulda, et lisand „töö“ ei loe kuigi häa atestatsioonina, kui ei olda ärganud tööeestlane (vt. E. Hiire artikkel s. a. „Loomingus“ nr. 3).

Ent uurigem tagasihoidlikult. Mitmekordnegi ärkamine pole paha sündmus, kui ta toob selgust asjade nägemisse ja jõudu töösse, kui temas „elaan“ ei ründa rusudeks arusaamist stabiilseistki väärtustist. Igal juhul: nimetades end raamaturahvaks toetusime teadmisele, et eestlased tõepoolest on omal ajal ärganud raamatu — trükisõna — hüüde pääle, et raamat on meid teinud natsiooniks. Natsioonina olemine edenenu päamiselt oma parema raamatu ergutusel ja oma kultuuri saavutusist tajume lõpude-lõpuks rahuldavaimaks väärtuseks mõningaid meie raamatuid — kirjandusteoseid. See on kõigiti loomulik. Kui suured rahvad võivad jõuliselt elada ka „keha“ varal — masside, rikkuste, kuningate ja võitude najal, siis meiesugused „asunikud“ suudavad uue aja võistlusis vajaliku dünaamikat arendada ainult vaimu täie rakendusega. Peame kummardama õpetajat, idealistlikku tegelast — aga kõigepäält neid raamatuid, mis meid virgutavad. Ja mis oma kõrgusega tõhusamalt aitavad kaasa rahvusliku alaväärsuskompleksi unustamisele. Kõik need tõed on meil juba korrutatud küllalt algastmelisiks, mis aga ei päästa vajadusest neid uuesti serveerida.

Virgutamisi teatavasti võib raamatuga ette

võtta väga mitmesuguses väärtuses. Ka jämedaim demagoogia on omamoodi — narkootiline — virgutamine ega tule toime ilma „silmiselgitava“ raamatu- brošüüri, artikli abita. Kuna säärast laadi trükisõnast on eesti rahvas alles hiljuti pidanud neelama kõige kahtlasemaid liike, siis likvideeriksime oma mõttearenduses kihutuskirjanduse märkusega, et ühepäeva — sihilik ja selgemaid mõttelis-ideelisi kriteeriume mittearvestav poliitiline raamat ei kuulu üldse raamatu mõiste alla ega saa olla rahvale püsivamaks juhtväärtuseks. Kas pole ilmne, et teos, mida võib nimetada „eesti raamatuks“, peab sisaldama midagi püsivat ja arendavat, ilma et teda oleks tarvis hakata aasta pärast närvlikult ümber hindama (või kui on tegu kirjanduslikust taotlema teosega, siis hakata otsima vabandusi ta orgaanilisile nõrkusile)? Vahest oleks poliitilis-ühiskondliku eesti raamatu loomine ja stabiliseerimine tähtsamgi kui hoolitsemine valitsuste pika ea eest?

Aga kuidas on lugu C. R. Jakobsoni „Kolme isamaa kõnega“ aastaist 1868—1870? Eks olnud Jakobsoni ajaloo-poliitiline (ja majanduskavagi märkiv) raamatukene see tungal, mille valgusringis eestlased esmakordselt nägid end ühise ning elava rahvana ja tundsid, et nad hakkavad võitlema saavutamaks oma ammukaotatud vabadust. Kas ei tabanud see kihutusbrošüür (nagu baltlased teda nimetasid täie õigusega) ometi püsivat tõde, ei andnud rahvuse orkestratsioonile alustooni, helitõu, millest peame oluliselt kinni veel praegu, mis on üle elanud vahepäälsete „rahvuslike põhihelide“ modulatsioonid kui ka internatsionaali viisi ja rökkab praegu uue hooga otse trummide ja vaskpillide jõul (loodetavasti siiski sattumata täiesti pasunakoori valdusse).

Kahtlemata suurendab pieteeditunne praegu meie silmis „Kolme isamaa kõne“ kui reaalse pärandteose sisukust, vaatamata ta komistusile ajalooliste teadete tõlgitsemisel. Aga samas konstateerigem, et uute aegade päätungil on leidunud eestlasi, kes oleviku tuultest on kinni püüdnud tulevikku suunivaid, tulevikku viljastavaid tõdesid ja neid õnnelikult sõnastanud. Vaevalt on praegu üldsuse teadvuses Jakobsoni „Kõnedega“ võrdne koht Gustav Suitsu „Sihtidel ja vaadatel“ aastast 1906. Ometi viisid alles siin avaldatud vaated ärkusajal sündinud eestluse täisikka, sotsiaalsele vastutustundele, kunstimõistmisele, täisrahvaste sekka — Euroo-

Lauluisa Kreutzwald.

passse. Nende vaadete lugemine ütleb praegu meile kindlasti rohkem kui Jakobsoni „Kõned“, kuigi ärkusaja lihtsamais oludes oli kergem kokku võtta lihtsaid nõudeid. Ent 20. sajandil kuuleme liiga palju häáli oma raamatuist, meie elu on harunenud erikaanaleisse. Nii mäletavad ainult vähesed, et 1905. a. generatsiooni omaaegselt esirinde-mehelt Suitsult on ilmunud ka „Eesti töövabariik“ aastal 1918... Ja praegu me võib-olla ei ootagi endilt otseseid maailmavaatelisi äratusteoseid; ennemini usaldaksime nende asjade teaduslikku käsitlust. Aeg ei näi olevat veel küps selgemaks enesetunnetaamiseks, kuigi uus periood eestluse arengus vist on alanud (vähemalt on lõppenud vabariigi esimene staadium).

Ent pöördugem neilt liiga pingutavalt tulevikku-sihtimisilt jälle raamatu ja mineviku vaatlemisele. Siin võib end peagi lohutada. Kui minevikust päritud sihtide ja vaadete raamatud ei suuda praegu meie tajus enam alal hoida oma täit elulist hõõguvust, siis samas tunnetame, et tugevamaisse kirjandusteoseisse suletud elu- ja vaimutuli on miskipärast peaaegu kustumatu. Muidugi võib eelmisest lausest taibata viitamist sama nooreestlase Gustav Suitsu „Elu tulele“. See omal ajal kõigiti — eeskätt kunstiliselt — revolutsiooniline luuletiskogu kahtlemata on ka tegelikult õhutanud eestlasi rohkem kui ükski tollaegne mittekirjanduslik programmiraamat.

Nende ridade kirjutaja vähepretensioonikais mälestusis siiski tõuseb esikohale „Elu tulele“ järgnenud „Tuulemaa“, mitte kuigi sõjakas lüü-

C. R. Jakobson.

rikakogu. Ent maailmasõja-aegse vene kesk-kooli eestlasest õpilase teadvuses päästis just see raamat ta rahvuse prestiiži. Öppurgi küü-nis taipama, et need värsid pole mitte ükski „kodused“ ja meile uueaegselt tähtsamad Puškini ja Lermontovi omadest, vaid et nad suudavad ka võistelda võõra kirjandus-„luksusega“. Nad löid mingi ootuse eestikeelse kunsti vastu ja erutasid uute eesti mõtetega. „Mahtra sõja“ mõju ses suhtes oli vaevalt nii kindel; võlus küll „Mäeküla piimamees“, vaatamata oma suletud elutarkusele.

Säärased „estetistlikud“ eelistused kuuluvad siiski siin arendatava teema joonele. Kas ei näi, et just raamatu esteetilise taseme kõrgus, ta kunstiliselt „sirge“ rüht teeb ta elavaks lähemale ning kaugemale järelepõlvele ja lubab rohkem usaldada ta mõtteidki? Kunst näib filtreetriiv mõtteid; mõlemad on kirjanduses paratamatult seotud.

Isa Jannsen valitses täiesti omaaja publikut, jutlustades talle hubases vestetoonis armsast eesti rahvast, voorusest ja vajalikust saksa- ning jumalaarmastusest. Samas elas Kreutzwald, pool-revolutsiooniline idealist ja sapisevõitu skeptik, peaaegu unustatud erakuna; ta tõist oli üldiselt tuntud ainult pääliskaudsemad tõlgitud rahvaraamatud („Kalevipoeg“ ei löönud esialgu omal maal mingeid laineid). Ent praegu tule-tame Jannsenit meelde enamasti vaid anekdoodi-huvilise häätähtliku muhelusega, kuna Kreutzwaldi pärandit otsime kokku tükikeste kaupa kalendrisabadestki, naudime ta väsinuvõitu, ent tundlikku stiili ja jälgime kõikjal ta kirjutis-ratsionalistlikku inimsus-usu õpetust ning arengut. Ja kas ei ole omakorda „Kalevipoeg“ elu-

Eduard Wilde.

jõu liigeses vähesuses süüdi ta kirjanduslikud nõrkused? See raamat väärrib ajalooliselt vaatekohalt vahest enamini kui ükski teine nimetust „Eesti rahva ärataja“ — kuid ta kultuuriline viljastusmõju on olnud piinlikult väike (osalt küll hilisema ärkusaja üldise nigeluse ja kirjandusliku jõuetuse tõttu), nii et pärast F. Tuglase kriitikat ei tahtud sest teosest üldse rääkida (vt. A. Anni „Kreutzwaldi Kalevipoeg“, saatesõna). Praegu on küll meeoleolu muutunud; „Kalevipoeg“ antakse uuesti välja detailides parandatud kujul ja illustreeritult.

Igal juhul konstateerigem, et meie viimase aja kirjanduslikku teadvust on „Kalevipojast“ vist küll sagedamini ergutanud „esimese nooreestlase“ Kristjan Jaak Petersoni üliõpilaspõlve „Laulud“, mis omal ajal jäid tagasilükatud käsi-kirjadena täielikku unustusse. Neid esimesi vabarütme ja nende vaheldamisi tormitsevat ning õrnutsevat kujutlusmängu, milles kauge välismaise kunstluule inspiratsioonid kohtuvad eesti rahvalaulust tärpanud mõjudega, võib nautida vähemalt samal määral ja sama mõttekalt kui Koidula kuulsat isamaaluulet. Ent niihästi Kristjan Jaak kui ka Koidula tõestavad meile, et püsivaid ja elavaid teoseid võib rahvale anda ainult kirjaniku isikliku elamuse jõud ja uudsus ühenduses küllaldase kunstikultuuriga (viimast saadi omal ajal õppida ainult võõrkirjandusist). Muul viisil sündinud teoseid peab kriitika kohtlema sunnitud häätahtlikkusega — kui selleks on nn. elulisi põhjusi — ja raamatukapi sisustaja ning õppur peavad neid lugema eneseohverdamise tundega.

Gustav Suits.

Eestlase iseteadvuse tõstmiseks kirjutas ärkusajal Jakob Pärn jutustisi „oma toa, oma loa“ tõusulise ideoloogia alusel. Eestlaste edasitungist kuni aadliperekondadesse fabuleerisid tol ajal paljud kirjanikud, isegi C. R. Jakobson. Ent praegu on vaateringist kadunud kogu see „positiivne“ kirjandus, mis oma päevatendentsi tõttu tundus kord nii tähtsana. Loeme võrratult suurema huviga täisharitlase F. R. Faehlmanni palju vanemaid jutukesi ja antiikmõõdulisi laule; siin tajume keele- ning vormi-ilu ja küpset isiksust. Täisharitlane võinuks olla ka näiteks filoloogias doktor K. A. Hermann — ent see hilisem rahvajuht kirjutas uskumatut rahvusromantilist kitši (näiteks „lauleldus“ „Uku ja Vanemuine ehk Eesti jumalad ja rahvas“; siin on Faehlmanni kena soomeline mütoloogia viidud alevi-seltsimaja peole).

Teoste kunstilise paremusega varjutas hoole-tuvõitu Bornhöhe oma programmiagara järglase Saali ajalooliste isamaaromaanide alal. Kas ei tule kahetseda, et praegu, ajaloolis-patriootilise kirjanduse uuestisünnil ilmunud A. Mälgu „Surnud majad“, mis on andmestiku ning keele küljelt kirjutatud teatava hoolega ja äratanud ka laialdast huvi, jääb liiga koondamatuks romaanina? Tulevik näitab, kui palju meie tänasest ja homsest ajaloolisest ilukirjandusest jääb püsima rahva kõrgemas väärtustekategoorias. Igati kaldume arvama, et mineviku anekkteerimine „pedagoogilise“ kasutamise sihiga on vähem tänulik ja vähem vastutustunnet nõudev ülesanne kui oleviku vallutamine ja sildade ehitamine tulevikku. Peab juhtima tähelepanu meie rea-lis mi võrsumise tähtsusele möödunud sajandi lõpul. Vilde esimene küps realistlik romaan „Külmale maale“ näitas esmakordselt eesti tege-

likku elu ta sotsiaalsete oludega ja varjukülgedega, millest sõltuvad inimesed. Aga veel tähtsam on, et Wilde ses teoses alles avastas meie kirjandusele tõelise inimese, s. t. säärase kunsti, mis suudab inimese elust anda realsust oluliselt vastava, mitmekülgse, ettekujutust sugereeriva pildi (vt. F. Tuglas — „Kriitika“ II, „Eduard Wilde“).

Meie nüüdne „uusrealism“ on aineliselt avarundunud ja psühholoogiliselt mõnevõrra süvenenud võrreldes endise realismiga. Oma parimais saavutisid ta võlgneb tänu vahepeälse uusromantismi kunstikooli traditsioonile. Ta on sisuliselt täitnud oma ülesannet eeskätt vanema põlve passiivse võitu ja „põhjamaiselt individualistliku“ elutaju kehastusena ja kogemuste peegeldajana. Nooremad on otsinud nooruslikumat tõde ja õigust, tehes suure töö värskete ainealade vallutamise ja sotsiaalse tendentsiga eluläheduse teritamiseks. Ometi ollakse praegu jälle pöördumas eemale järjekindlamast maailmavaatelistest ja kunstilisest realismist; rahva kõrval hakatakse uuesti hindama rahvast, ühistunde nimel pidurdama kriitikat. Juba mõne aja eest kuuldus nõuandeid, et kirjandus olgu sünteetilisem, ühendagu realismiga romantika elemente. Kõhjuks ei saa käesoleval hetkel midagi öelda

uute ja küllalt elavate sünteesiotsingute lubavuse kohta. Tuleb vaid soovida, et ärkusaja nähtusi meenutav positiivne programmilisus ei lämmataks liigselt küpsemat ja individuaalselt julgemat raamatut.

Kui tahame oma nüüdsest raamatust leida inspiratsioone tuleviku jaoks, siis pöörduksime nende juhtude poole, kus uuele elamussisundile on juba leitud uut väljendust, uut vormi. „Uue esteetika“ algeid kohtab kõige sagedamini mõnedes vähem keerukais luuletisid, mis tegelevad eelkäijate lüürikas käistlemata jäänud asjadega, nagu tööga, linnaga, maaga, inimeste salajaselt sümpatiseeriva suhtumisega üksteisse. (Pole vist ebatõenäollik, et nende rahvuslikult ja ühiskondlikult tähtsate uute toonide kõla oleks selgem, kui meil jälgitaks mõnd Pariisi poeti — Jules Romains'i — või ka moskvalasi.)

Kuid lõpetagem. Oleme loodetavasti mõnevõrra suutnud koduneda faktiga, et rahvale jääb elavaks ning juhtivaks väärtuseks nimelt säärane raamat, mille „keha ja vaimu“ ning „soovunelmate“ ja ta sünni kaasaja üldise vaimse taseme vahel võib märgata teatavat pinget. Suurem pinge tagab raamatu suurema mõju unelmate teostamise suunas.

H. Paukson.

Väga loovaid mõtteid raamatuaasta puhul

Moto: „... oleks nüüd just sobiv aeg igal mehel näidata, mida siis keegi ka oma töö ja loominguga eesti kultuuri rikastamiseks suudab õige püsivat ja monumentaalset pakuda?“

„Üliõpilasleht“ 1935, nr. 4, lk. 133, 1. veerg, üks ilmatu monumentaalne intervjuu

Mina olen juba kord nii vaidlematult tark mees, et mul ei tarvitse lugeda muud kui omi följetone, et ikka ja jälle kogu eesti rahvast õpetada. Nüüd raamatuaastal, mil asjatundjalt poolt on väljakutsuvalt nõutud igalt eestlaselt loovate tööd eesti kultuuri hääks, pean mina muidugi oma senist kultuuritööd senisest suurema pingsusega jätkama. Liiatigi veel, kuna muidu need sendid, mis ajakirjanduses on varatud minu lennukalt sõnastet ideele honoreerimiseks, võivad rännata mõne alaväärtusliku indiviidi, näit. ajaloo- või keeleprofessori tasku ja säält — *horribile dictu* — viimaks sinnasamasse kohvikusse, kus mul endal on kombeks õngitseda.

Kõigepäält pean oma lugejate austuseks tähendada, et mul mitmete rahvusvaheliselt kõige kuulsamate teaduslikkude ülesannete käsil olles pole seekord võimalik kuigi palju aega ega tinti kulutada eesti rahva ja raamatuaasta päästmiseks. Kuid, et ma juba kord olen niisugune mees, et olude kiuste saadan korda suuri asju, siis nüüd siingi morni ja küüruvajund töömehena avaldan oma kõige hädalisvajalisemad ja suuremad mõtted. Vähemaid mõttelahmakaid, neid jääb mul avaldamiskorda ootama vähemalt tuhat.

Mis puutub nimelt raamatuaastasse, siis pole sellel lootustki õnnestuda, niikaua kui Tartu igasugused kliemehed selle korraldamisest osa võtavad. Kirjanduse Seltsis Tuglas, Oras ja teised nendetaolised pehmepäised härrad, kelle intelligents ei küündi isegi niikaugele, et nad oskaksid endile selles eesti kultuurile ülikahjulikus asutises raisatud sadade töötundide ette rahalisi tasusid välja kaubelda. Ülikoolis jällegi niisugused papad, kes ei taipa isegi professorikohti nii ilusasti jagada, et kõik

professorikohti vajavad rahvusvahelised suu-
sed oleksid isiklikult rahuldet, ja teevad meie
ülikooli õnnetuks nende õudsete pommiheidete
kõminast, mis tulevad meie ülekooli teadusliku
taseme ähvardava seisukorra pärast murekortsu-
desse mõeldud nägudega kaleviste kätest. Mis
akadeemilise noorsoo kasvatajad on niisugused
mehikesed, kes professorina ei julge isegi
päris avalikult öelda sõna „tohman“? Kujut-
telge, kuidas suudaksid niisugused mehed
õiges kohas oma vastaste kohta tarvitada kas või
niisuguseid akadeemilises ja rahvusvaheliste-
aduslikus töös hädavajalikke oskussõnu kui
vaimuinvalidid, „vaimuveteraan“, „teaduste tege-
linski“ „kultuuriga hangeldaja“ jne.!!! Kas niis-
uguseil professoril oleks sirget selgroogu,
mehist meelt ja julget keelt punastumata, otse-
koheselt ja ausalt ülistada avalikkuses mehi, kel-
lega söövad ühest supipotist (s. o. lüürilisemalt
öelduna kirjutavad üheskoos üht suuremat kogu-
teost leplikus honorarivendluses)? Vaevalt, sel-
leks on nende näod liiga lapselikud. Kas nad
teavad, kuidas — selle asemel, et krediidiipuudu-
sust uluda — saavutada palgakõrgendust väljas-
pool surelikku eelarvekorda? Ei ealeski. Kas
nad teavad seda kõrgestiharitud hotentottide
elureeglit, et maaslamajat tuleb lüüa, s. o. et loo-
makaitseadustes seni kaitseta jäetud eesti kul-
tuuritegelasi (eriti kui nad on Tartus), peab ma-
terdama selleks, et ise aumees olla? Kah mitte
kunagi. Kas nad tunnevad noorsotside toetaja-
liikmest ürgrahvuluse apostlikus moondumise
kasulikku kunsti? Kust nüüd nende enese- loo-
mingupotents selleni küünib! Kas nad oskavad
oma teaduslikku toodangut ka oluliselt
rakendata võimuesindajale komplimentide
ütlemiseks, mis on inimliku eneseohverduse ülim
aste? Ei-ei, selleks on nad puruegoistlikud ja
rahaahned. Kas neil on ka praktilist taipu endile
kiires korras väitekirjad kokku koguda ja haista
kerge arhiivikoopiateaduse rahvuskultuuri-
liselt õndsakstegevaid perspektiive selle asemel,
et mõne rumalasti erialaks valitud raskete tea-
duse alal aastate või isegi aastakümnete viisi hi-
gistada mõne eesti rahvast mitte sugugi huvitava
probleemi kallal. Põletavaks häbiks meie teadu-
sele ja ülikoolile — mitte! Kas nad kah teavad,
et näit. Kirjanduse Seltsi võib ja tuleb igal aka-
deemiakodanikul siunata iga teadusliku töö

ilmumise viibimise pärast, aga mõne teise Tartu
teadusliku org-i süsteemiks kujunenud vasta-
vaid viibimisi ei maksa avalikult puudutada? Nad
kahjuks istuvad kohviku niisuguses nurgas, kus
ei klatsita, ega tea sellestki midagi.

Jah, armsad lugejad, neistsamust professo-
reist eksameil vaevatud ja kiusatud tudengid!
Seda laadi härrad sokutavad Tartus raamatu-
aasta asju ja toputavad ülikoolis niisuguseid
noorukesi, kellele näod ausaile ja otsekoheseile
vargsi-kohvikuskäijale ei meeldi! Et eesti kul-
tuuri päästa eelseisvast kraavimineku, tuleks:
1) sulgeda Eesti Kirjanduse Selts, et
takistada eesti rahvusliku k r a t i v a i m u s i r g u -
mist tõkestavate rahvusvahelise väärtusega kir-
jastustoodete levitamist laiaadesse hulkadesse; 2)
püstitada ühine a u s a m m a s Truusmannile jt.
Kirjameeste Seltsi lõpetajaile ning Kirjanduse
Seltsi matjaile; 3) Ülikoolist, eriti filosoofiatea-
duskonnast kõrvaldada kõik p a p a d ja panna
asemele m a m m a d, kelledega oleks lihtsam tea-
duslikke probleeme lahendada; 4) asutada Eesti
Teaduste Akadeemia ü h e a i n s a (sest Eestis
pole rohkem teadlasi) akadeemikukohaga, mille
täitmine jäetaks meie ülikoolilinna vabameel-
sema päevalehe lugejate hääletuse otsustada.

Ma olen mees, kes iseend ega oma praegusi
ega muistseid sõpru ei kiida, seepärast jätan
enda vähearenend lugeja otsustada, kui targad
on minu äsjaavaldet mõtted. Nagu öeldud, oma
999 mõtte kirjapaneku pean jätma edaspidiseks.
Kuid niipalju peaks ülalöeldustki olema selge, te
raamatuaastast ega ühestki muust eesti rahvus-
terviku kultuurilisest üritusest ei saa asja enne,
kui Tartus v a n a v a i m on juurtega välja kis-
tud ja aus, otsekohene, mehine, mittepunas-
tumapanev u u s v a i m, koleda potentsiga loov
ja mitte milleski eksiv, kõigi tõntside tartlaste
päänuttidesse on istutat. Kust Tartu kohvikust
ja mis kella ajal seda tuleb otsida, seda võib iga
eesti kultuurist huvitet haritlasehakatuse ise
välja uurida. Ja p e a b k i välja uurima, et olla
m ä ä r a t u l t l o o v ja p õ r u t a v a l t l õ h -
k u v e e s t i kultuurihoone kaasehitaja .

Kui mitte midagi muud, siis vähemalt seda
olen käesolevaga näidand, et ka midagi omalt
poolt suudan pakkuda nüüdsel suurel kultuuri-
põimu-ajastul.

Vaksimees.

Mispärast maksustada just tõlkekirjandust?

Rahvuskultuuri ja Rahvahariduse Nõukogu on nüüd juba mõnda aega põhimõttelikult pooldavalt arutanud tõlkekirjanduse maksustamise seaduse eelnõu. Kuigi eelnõu nõukogu viimasel koosolekul komisjoni tagasi anti, on kaunis tõenäolik, et niipalju kui see puutub nõukogusse koondunud kultuuritegelasi, nad kalduvad kavalale kaasa andma oma õnnistust.

Ometigi on kava enda põhijoontes ja nende põhjenduste vahel, mis tema kehtimise kasuks ette toodi, nii palju vastuoksusi, et nad tõsiselt kergitavad küsimuse, kas mitte nõukogu oma seisukohti ei peaks revideerima ja eelnõust loobuma.

Tõlkekirjanduse maksustamise eelnõu põhjendamiseks toodi ette, et see tarvilik on: 1) alaväärtusliku tõlkekirjanduse vastu võitlemiseks ja 2) meie algupärase kirjanduse arendamiseks. Selle eesmärgiga maksustatakse keskmist tõlke-romani 100 kroonilise summaga, millest tagantjärele vabastatakse väärttõlke teosed. Saadud summa läheks meie oma kirjanduse arendamiseks. Ille pani täpi peale Rahvuskultuuri Nõukogu komisjon, võttes seaduseelnõusse sisse punkti, et vähemalt 50% perioodilistes väljaannetes ilmuvast ilu- ja ajaviitekirjandusest olgu kodumaine algupärane produktsioon.

Põhjendused on ilusad. Kuid asetagem küsimus korraks ka teistpidi ja katsugem kujutada, missuguseid tegelikke tagajärgi annaks praegusel kujul maksmapandud eelnõu.

Kõigepealt, kas selle eelnõuga on võideldud alaväärtusliku tõlkekirjanduse levimise vastu? Ei. Selleks on maks liiga väike. Ta tõstaks alaväärtuslike tõlketööstuste hinda vahest paarikümne protsendi võrra, kui mitte hind endiseks ei jää kirjastuskulude — paberihinna, trükitöö tasude ja tõlkehonoraride — allaviimise kaudu. Kurb on kõige juures see, et maksustamiseseaduse läbi tekivad šikaneerimised tabavad täiesti ühtlasel alusel nii väärt- kui ka alaväärtuslike tõlkeid. See on ju õige, et väärttõlkeid hiljemini vabastatakse maksust. Kuid esialgu tuleb maks siiski hinna juurde kalkuleerida, kõik

protseduurid trükitöö tasude ja tõlkehonoraride asjus läbi teha ja alles siis heal juhul teose avalikkudele raamatukogudele soovitatud teoste nimekirja ülesvõtmine tooks kirjastajale preemia ütleme 100 krooni näol.

Niisugused šikaneerimised tabaksid eeskätt muidugi ärilisel alusel töötavaid kirjastusi, nende kaudu töötavate tõlkijate ainelisi huvisid. Kirjastustel, mis töötades riikliku toetusega, samatasemelisi teoseid müüvad kallima kaanehinna eest, on muidugi kergem jagu saada noist „üleminevatest summadest“.

Tõlkekirjanduse maksustamise läbi tekivad raskused tabaksid siis ikkagi tervet tõlkekirjandust ja mitte ainult alaväärtuslikku. Ja on siis tarvet võidelda tõlkekirjanduse vastu üldse, mida iseseisvusaja jooksul nii teoste kui ka trükipoognate arvu poolest sugugi mitte rohkem pole ilmunud, kui algupäraseid teoseid. Tõlkekirjanduse uputust meil ei ole. Ennem võiksime kurta selle vähesuse üle.

Koguselt ei ilmu meil ka algupäraseid ilukirjanduslikke teoseid sugugi mitte vähe. Senine riiklike toetuste süsteem on juba selle eest küllalt hoolt kandnud, et meil ilukirjandust ilmub suuremas valikus, kui rahvas seda jõuab lugeda. Kas teeb tõlkekirjanduse maksustamine eesti raamatu loetavamaks. Ma kahtlen selles väga.

Ei ole veel puuvillase riide kaitsetollid kunagi kedagi kandma pannud šeevotist või kalevist aluspükse. Kui „alaväärtuslik“ tõlkekirjandus uue seaduseelnõu kehtima hakkamise järgi ka pisut kallimaks läheb, siis ei hakka veel keegi sellepärast rohkem ostma või lugema eesti algupärast ilukirjandust.

Ja kahelda tuleb ka selles, kas tõlkekirjanduse maksustamisest saadud summad ilma pikema jututa aitavad tõsta eesti algupärase ilukirjanduse kvaliteeti. Kultuuripoliitilisest seisukohast ei ole ju tähtis, et lahtilõikamatult riiulitele jäävatele raamatutele juurde sigineks veel teisi saatuskaaslasi, vaid see, et tõuseks eesti raamatu kvaliteet. Eesti kirjaniku s i s s e-

tulekute arendamine ei ole veel kaugeltki eesti kirjanduse arendamine.

Siin ei ole midagi ette heita, kui 17-aastase eesti iseseisvuse kestel riik on eesti kirjandust suurte summadega toetanud. Meie kirjandusturu kitsuse juures on see loomulik ja paratamatu. Kuid meie ei tohiks silmi kinni pigistada ka nende iseloomulikkude jälgede ees, mis niisugune triiphooone õhustik on jätnud meie kirjannikkonna enamuse produktsioonile ja mentaliteedile.

Lugejail on vist meeles need vastused ringküsimusele, mis umbes aasta eest ajalehed korraldasid kirjanikkude ja meie ilukirjandusele traditsiooniliselt lähedalseisvate arvustajate ja muidu kultuuritegelaste hulgas. Meie algupärase raamatu vähese leviku põhjuseks toodi küll raamatu kõrget hinda, turu kitsust mitmes varjundis, kultuurilise lugejaskonna puudust, tõlkekirjanduse võistlust. Ühe sõnaga igasuguseid põhjusi väljaspool kirjanikke endaid. Ma ei mäleta, et keegi oleks põhjusi otsinud ka meie kirjanduse juures. Ja see on väga iseloomulik. Kui meie kirjanikud kord tõsiselt ette võtaksid kirjutada selliseid väärtteoseid, mis huvitaksid „vähekultuurilist“ lugejaskonda, millel oleksid ka mineva tõlkekirjanduse head omadused, siis oleks kirjanduse kiratsemist põhjustavad asjaolud kui mitte täiesti, siis vähemalt osaliselt ületatavad. Hea algupärane kirjanduslik teos on meil alati hästi läinud.

Kui tahetakse arendada eesti ilukirjandust, siis on sel alal esimeseks küsimuseks, kuidas kõrvaldada meie kirjanikkonnast ülalkirjeldatud „mägi tulgu Muhamedi juurde“ mentaliteeti. Ilma selleta ei ole ilukirjanduse taseme tõstmine mõeldav. Ja igasugune võistlevate naabrite allasurumine on ainult endise hoolekandementaliteedi süvendamine.

Võib olla suudavad asjaomased ringkonnad

tõesti põhjendada, et meie algupärase kirjanduse arendamise selleski suunas eeldab lisapreemia juurdetoomist senistele kultuurkapitali, Loomingu ja Riigivanema auhinna toetus-tele ja et seniste toetuste ümberkorraldamine ilma lisasummata ei anna tarvilikku efekti.

Kui see on põhjendatud ja riigikassas selleks on võimalusi, siis minugi õnnistus kaasa. Kuid tõlkekirjandus jäetagu puutumata. See oleks liigsete tollide läbi halvaks muutunud kauba väärtuse tõstmine uue lisatolli abil.

Nii siis kokkuvõttes: tõlketeoste maksustamise eelnõu ei päästaks meid halva tõlkekirjanduse eest. Ta toob endaga kaasa rohkeid šikaane väärtuslikule tõlkekirjandusele ja teotajale palju keerukat asjaajamist. Lisatoetuste hankimine algupärase kirjanduse jaoks on põhjendamatult seotud tõlkekirjanduse maksustamisega. Tõlkekirjanduse maksustamine ei tõsta algupärase ilukirjanduse minekut, süvendab ainult toetatava ala pärispattu — protektsiooni meeoleolu.

Tõlkekirjanduse maksustamise mõtte esilekutsujaks olekski nagu rohkem olnud protektsioonikarkudel komberdava kultuuriharu salaviha oma käe peal elava ja teotseva tõlkekirjanduse vastu, millel samuti on oma tähtsad ja väärtuslikud kultuurilised ülesanded eesti rahva jaoks. Vastasel korral peaks imestama, miks ei ole enda jaoks leiutatud vähem kultuurilisi maksustamisobjekte: õlut, koduveini, tubakat ja kas või välgumihkleid. Iga mõistliku kultuuripoliitika ülesandeks on mitme kultuuriharu ristlevaid huviseid kooskõlastada, pidurdades üksteise vastu sihitud lõhkuvaid tendentse. Lõhkuvate tendentside soodustamine tasub end hiljem alati kätte.

Juh. Vasar.

Raamatukõitjaile

kalinguri

oma rikkalikust laost soovitab soodsate hindadega

Herbert F. Dunkel & Ko.

Tallinn, Lai tn. 1, postkast 99. Kõnetraat 437-05.

„Kalevipoeg“ eesti rahvuskultuuri sümboolina

Esiärkusajast, nii siis teadliku eestluse harrastuste hällist alates kuni käesoleva momendini on meie vaimse, lähemalt määratelduna kirjandusliku, omakultuuri võrdkujuna olnud *Kalevipoeg*. Nii-sugusena õhutas ja innustas ta oma austajaid ärkusajal, inspireeris muinasaja, kaugel mineviku vabadusaja ainete käsitamist venestussurve-päevil. Kriitika ja meie seniste saavutiste mahategemise ja väljastpoolt, kõrgema kultuuri õhustikust uue ning parema otsimise ajastuil on ta jälle leitud sümboolina, kuigi omamoodi sümboolina — meie ebaõnnestund, valestisuunatud arengu esindajana. Ja tänapäeval, kriitilise, kaine, ütlemega juba teaduslikult põhjendat ning karastet rahvusliku ajajärgu omakultuuri taotluste austamise ja hindamise taustal tõuseb jällegi teenäitajaks sama kord nii mahatehtud ja põlatud *Kalevipoeg* — kuigi nüüd hoopis uues ja objektiivsemas valgustuses dr. A. Anni väitekirja kaudu.

On aland uus, kaine kriitika ajajärk *Kalevipoja* ajaloos. Ühtlasi näib ja on tõenäolik, et see jääb püsivaks ja põhilisemaks suhtumiseks meie rahvuseeposele. Sellega on võetud ära võimalused ja soodus pind jätkata seniseid sageli tühjasonalisi ja põhjendamatu ning puht subjektiivsele tundeile ja arusaamisele tuginevaid poolt- ja rohkem vastuväitlemisi. Ruumi peab andma objektiivsele, teaduslikule, sellega siis väärtuslikumale vaatlusele, hinnangule ning seisukohavõtule, jõudmaks välja püsivate rahvuskultuuri alusteni. Peaaegu kõigile senisele hinnanguile ja uurimuskatseile jääb ainult veel oma aega, selle vaimu ja laadi kajastav kirjanduslooline üriklik väärtus.

*

On küllalt huvitav põgusalt jälgida *Kalevipoja* kriitika ja hinnangute kujunemist tema ilmumisajal. Nagu teada, võeti *Kalevipoeg* üsna ükskõikselt vastu, tema ilmumine ei äratand peaaegu mingit huvi laiemais ringkonnis. Ajalehed vaevalt võtsid sõna või töid ainult teateid raamatute reklaamina. Tüüpilisim on ses suhtes *Perno Postimees*. Sealt ringkonnast, nimelt isa J. W. Jannseni sulest ilmub ka küllaltki terav ja terve *Kalevipoja*

kriitikas teist, s. o. vastaspoolt kaunistigi karakteriseeriv arvustis. Jannsen näeb eeposes ainult halba, ebaõnnestund katset — lihtsalt sel põhjusel, et tema ei olnud suuteline mõistma oma kõstrivaimuga akadeemilise haridusega inimese tööd ega üldse peenekoelist rahvaluule ilu; temale oli täiesti arusaamatu alliteratsioon ja regivärsid, keele ja stiili rahvapärusus ja temale mõneski suhtes raskepärane ning uus kirjaviis, nimetadest sellepärast eepost „kidakeelseks“. Nii kirjutab ta *Perno Postimehes* 1862 nr. 21: „Polle seal salmi egga visi arro, ei õiget akkatust egga lõppetust, vaid sanna pikkem, teine lühhem, nenda kuidas lauljal suhhu tulleb. Kelle kõrvad ei peaks vässima sedda kuulda? On agga luggo nüüd alles nenda, kas siis mitto sadda aastat taggasi parrem võis olla, et sedda kuldset laulo-aega taggasi peame iggatsema?“ Nagu muiski seigus, nii selleski, moodustab Jannsenile vastasrinna C. R. Jakobson, kelle seisukohta ja suhtumist eeposele võime tänapäeval, *Kalevipoja* teadusliku valgustuse ajajärgul pidada prohvetlikuks. Tema oli esimene, kes astus avalikult välja eepose ülistamiseks ja selle viimiseks laiemasse rahvakihtidesse, õhutades seda lugema ja hindama. „Kui meil muud ei oleks, oma „Kalevipoja“ laulo peale võime uhked olla ja tohhime temmaga ka keigi teiste rahvuste ette astuda — pango tedda kül Eestlastest üks ehk teine turtsudes käest ärra... On agga ükskord Eesti rahvas sedda, mis meie temmast loodame ja iggatseme, siis saab ka iggaühhe noore Eestlase häbbiks ollema, kui ta omma „Kalevipoja“ laulo ei tunne. Sest seal tulleb talle se ellav ja kossutav tundmine, kes ta on ja se tundmine saab tedda teggudele ärratama, mis üksi temma auks võivad olla“ (*Eesti Postimees* 1866, nr. 26). Veel teravamalt ja kaugelenägevamalt kirjutab ta kaks aastat hiljem: „ja et nad (eestlased) ei pruugi teiste rahvaste ülejäänud koorikuid närida, kui neil endal puhas ja pehme püülileib tagavaraks seisab!“ (minu sõrend. J. K.). „Kreutzwaldi ei tohi Eesti rahvas elades ära unnustada, tuleva

*Kalevipoja säng — Alatskivi linna-
mägi.*

*F. v. Schlateri maal ÕES-i kogus.
(Ilmund: A. Anni „Kalevipoeg
eesti rahvaluules“.)*

põlve rahvas saavad teda muidugi austama (minu sõrend. J. K.), aga meie peale põlgava silmaga vaatama, et meie seda meest ei ole tunnud.“

Nii on kohe eepose esimestel ilmumisaastatel tekkinud kaks üksteisele vastukäivat suunda. Ning see jätkub läbi aastakümnete, sellega koos kasvades eriti eepose kallal urgitsejate ning mahategijate arv. Tõin need tsitaadid kui suundanäitajaid ja kogu järgnevalegi ajale karakterseid. Kuid järgneva lisanduse peab ometi tegema vastaste poolel: nimelt hilisemad sõnavõtjad erinevad Jannsenist ses suhtes diametraalselt, et nad süüdistavad *Kalevipoega* just rahvaehtsuse ja rahvalikkuse puudumises, nad taunivad Kreutzwaldi liiga vaba ja artistilist tööd ümberluuletamisel. Muidu oma laadilt ja tendentsilt siiski lähedased Jannsenile. Eriti just 20. sajandi esimene veerand tõi endaga kaasa viimatimainitud seisukohti, ja just selle kainema ning objektiivsema kriitika tulemus oli see, et see leidis *Kalevipoja* olevat kõlbmatu ja tembeldas ta meie kirjanduses suurimaks väärsunnitiseks. Kui ühed on Kreutzwaldi eepost pidand meie rahvusliku kultuuri sümboliks heas, ülistavas mõttes, siis teised on toimind samuti, kuid ainult selle vahega, et *Kalevipoeg* on neile olnud kogu meie arengukäigu valesisuunatuse tüüpilisim esindaja. Tulemus on

aga olnud see, et meie eepose autoriteet on pidevalt langend. Täitsa õieti ironiseerib A. H. Tammsaare (*Vaba Maa* nr. 58, 1935) seda massilist materdamist igasugu kriitikute poolt, küsimata sellest, kas nad on selleks kohased või ei, et nende arvates „meil pidi olema mingisugune „anektoot“, mis on niiõelda kirjanduslik hiireaevastus.“

Paljude arvates see pidi nii olema, aga kas see tõesti nii oli, seda ei suudetud lahendada. Ning nüüd ilmubki silmapiirile hoopis midagi põhiliselt erinevat senisest nii poolt- kui vastuvõttelejaile, „taotakse südilt vaia Kreutzwaldi hiireaevastusehunnikusse. August Anni taob. Ja minule kui võhikule tundub, et iga vähegi kirjaoskaja eestlane peab sellele vaia tagumisele kaasa aitama“ (minu sõrend. J. K.). Me võime ainult headmeelt tunda Tammsaarega ja nõuda loobumist senisest huupi materdamisest.

Kuid mitte ainult *Kalevipojaga* pole lugu selline, vaid ka meie kirjandusevarade tuulamisega, võltsingute ning plagiaatide tagaajamisega, milline vaimne (kui seda selleks võib nimetada) sport on saand mõnelegi ordenite ning nime teenimiseks ja end selle kaudu kirjandusloolaseks upitamiseks. Ilma mingi vastutustundeta asutakse maha tegema ja hukka mõistma meie vanemapõlve kirjanduslikke saavutisi, otsitakse vasteid ja paralleele jumal teab kust ilmaäärest. Ja kui leitakse

midagi, olgu see siis kui tühine motiivike ka tahes, kohe tõstetakse või õigem on tõstet tapakirves terve teose üle ja ühes pesuveega visatakse ka laps välja.

Väga sageli ja enamik on nustand või unustab aga tõsiasja, et kui ongi laenatud kas suuremas või väiksemas ulatuses kustki midagi, et selle tõiga avastamisega ei muutu teose väärtus eo ipso olematuks. Meelsasti unustetakse asjaolu, et peaaegu kunagi ei laenata midagi muutmatul kujul ega pakuta laenu toormaterjalina, vaid see kujundatakse, luuakse ümber. Teose sisu, motiivistiku kõrval, mille puhul on harilikult kõige rohkem tegemist laenuga, on väga oluline ja tihti peamise tähtsusega eluprobleemid, mida teoses käsitletakse, ideed, mida taotellakse ja vorm, milles kõik eelmised alles saavad paratamatu kirjandusliku kuju, saavad kirjanduslikuks teoseks (O. Walzel). Kuigi formalistlikud eстетistid ületavad vormi kultusel normaalsed, lubatavad piirid, õmeti on neilgi teataval määral õigust, rääkimata siis veel Walzelist. Kirjandusloolises uurimises pole mitte esmajärgulise ega kaugeltki otsustava tähtsusega motiivid ega muudki avastetavad laenud, vaid palju rohkem see, mida autor on suutnud pakkuda uut olemasolevale — nii aines, ideestikis kui vormis, millisel hulgal leidub seal värskeid elamusi, olustikulist ainekku, kuidas ta kajastab ajajärgu elu ja iseloomu, milline asend kuulub talle kirjandusloolises pidevast arengust sõltuvuse ketistikus.

Tulles tagasi laenamisküsimusele, kordame üldtuntud tõde, et ülalmainitud hinnangud laenu väärtuse üle pole kehtivad mitte ainult kirjanduse ega rahvaluule, vaid kogu inimkonna kultuuri kohta. Ikka laenatakse üksteiselt, peamiselt madalama kultuuriga rahvas kõrgema kultuuriga rahvalt, laenatakse väga palju ja see muudetakse, luuakse ümber, seda täiendatakse, mugandatakse oma oludele, tingimustele, eluviisidele, hingeladile ning maitsele. Tutvutagu mis alalise ajaloolise uurimusega tahes, ikka jõutakse sellele tulemusele. Ja kas sellepärast on alahinnatud mingit kultuursaavutist olgu millise rahva juures tahes. Keegi saksa kultuur-ajaloolane on õieti öelnud, et iga rahva kultuuris on 99% laenatud ja ainult 1% algupärast. Palju meie muistse iseseisvusaja kultuurist, mäit. teatav osa sõjakunstist, tööriistu, ehete ilustusvõtted jne. on algselt laenatud, siis

aga viidud kõrgemale tasemele kui need olid laenataval, ja nii saavutati õitseng mitmelgi alal. „Kui eesti muistse iseseisvusaja kultuur... oli alguses vastuvõtja seisukorras balti rahvaste suhtes, jõuab see aegamööda oma lähemaist balti üleaedseist, lätlasist ette ja võttes nüüd mitmeti eeskuju kõige edenenumailt naabreilt, rootslasilt, omandab ikka enam iseseisvust. Vähemalt eesti aineiline kultuur, mille arengut kõige selgemini võime seirata, oli juba muistse vabadusaja keskpaigu omandanud rahvusliku ilme“ (H. Mõora.) See oli ometi kultuur ja väärtus. Miks siis ei taheta anda sama tunnustust kirjandusele ja rahvaluulele? Tõsi, kirjandusest me ei saa tuua näiteid, kus oleksime ületand või edasi, kaugemale arendand laenatud, kuid rahvaluules küll. Käesoleval juhul meid huvitavad peamiselt muinasjutud. Toon vaid ühe näite *Kalevipoja* ainekust, nimelt *Vastaseotsija* jutu, mis on pärit slaavlastelt, kuid mis ainult meil, Eestis on saavutand sellise õitsengu ning lopsakuse. See on laen, kuid igatahes kultuurväärtus, ega keegi asjasse süvenenu kahtle meie omapära sisaldavuse üle selles: see on eriti ja väga rahvuslik, meie elu ja psüühit kajastav.

Ma meelega peatusin pikemalt laenamise küsimusel, kuna see on väga lähedalt seotud *Kalevipoja* uude väärtusse ja valgustusse tõstmisega. Alles eelneva kaudu me võime täiel määral mõista dr. A. Anni uurimuse põhjanevat, teedrajavat tähtsust — see laotab meie silmi ette terve *Kalevipoja* ainekust rahvusvahelises ulatuses ja näitab, mis oleme siin sajandite jooksul laenand teistelt ja mis ise juurde või uut loond — ning seda viimast on kaunis palju. Me astume üleeuroopaliselt või veel kaugemasse perspektiivi. Meile selgub terve rida seni lahtiseid probleeme. Ma kordan — me peame siingi veenduma üldtuntud tões muinasjutuilmal rahvusvahelikust iseloomust, kuid just selle tõe äratundmisel omakorda veendume ka selles, kui palju meie esivanemad on olnud suutelised andma oma, kui palju rahvuslikku on selles rahvusvahelises, väljaspool igasuguseid rahvuspiire asuvas ainekust. Juba ainult seegi fakt, et me oleme olnud suutelised omaks võtma kultuurilma luulepäranduse pärle, on tunnustuseks meie esivanemate vaimu erksusest, vastuvõtu ja valikutoime peensusest ning kriitilise meelega eksis-

tentsist. Kui me tutvume veel rohkem küsimusega, kui me tungime detailidesse, siis me alles üllatume, leides eest suure ümberloomise agaruse ja suutelisvi; ja seda meie oludele, mõtteviisile, elutungile ning -tempole kohandamist ning kokkusulatamist omaga on sooritet võrratult, väga üksikasjaliselt ning pisilokaalselt. See üha enam tõestab *Kalevipoja* ainestiku pärimuste rahvuslikkust. „Aga „rahvuslik“ polegi ainult see, mis „omapärasena“ üksnes meid iseloomustab, nii siis meid muist rahvaist lahutab, vaid ka see, mis funktsionaalselt kõige paremini kogu rahvast teenib, tema elulisi tarbeid rahuldab, tema kõigi kihtide poolt omaks on tunnistatud ning neid ühendab. Ja seda on Kalev ja Kalevipoeg ometi teind niihästi ärkamisajast päle kui ka, küll vähem idealiseeritud kujul ja segasemalt, ka enne seda pikkade ja pimedate sajandite jooksul. Sest lõppeks — kogu selle pärimustiku taga pole siiski mitte ainult mõni juhuslik laen või primitiivteadusliku loodusseletuse tarve, vaid palju olulisem ka ... vägilaslik enda projektsioon, ... rõõm elada läbi oma jõu ja vägevuse iha teostust vähemalt selle teostaja kujutlemises.“ (A. Anni, *Kalevipoeg eesti rahvaluules* lk. 207.)

Oleme nii *Kalevipojaga*, tema laia ainestikuga tutvumise kaudu saand jällegi juurde hiilgava

näite, kui palju võidab meie omakultuur kaine teadusliku menetluse kaudu juhitud eruditsioonirikast isikust. See on osutund oma lõpptulemustes mitte mahakiskuvaks, nagu oleme pidand nentima seda varemate sellealaste töödega, vaid ülesehitavaks. See annab tagasi väärtused, mis on tahetud meilt vägisi ära kiskuda, tõstab uuesti ausse *Kalevipoja* ja eelkõige ta laialdastele rahvapärastele allikaile tugemise tähtsuse.

Kuid eksiarmuste vältimiseks olgu siin veel rõhutat järgmist. Kui ma sõandan *Kalevipoega* nimetada eesti rahvuskultuuri sümboliks, siis ei mõtle ma selle all mitte üksi Kreutzwaldi eepost *Kalevipoega*, vaid niisama palju *Kalevipoja* rahvaluulelist ainestikku, rahvapärimusi, tervet seda laia, mitmekülgsset ja sisurikast muinasjuttude ning muistendite vara, mis eht rahvapärasena on levind üle kogu Eesti ja mille väärtus ning suurus on avastet alles dr. A. Anni uurimuses.

Kalevipoeg oma rikkaliku ainestikuga saab ja jääb meie vaimse loomingu ning mineviku sümboliks — kes me asume mitmete kultuuride ja kultuurivoolude ristluses ja püsimise siin iseseisvana nii riiklikult kui vaimset.

Arvulisi andmeid eesti raamatust

Kolm seika väärivad valgustamist: raamatute avaldamine, raamatute turustamine, raamatute lugemine. Olgugi tihedasti omavahel seotud, ei arene need nähtused sugugi alati rööbiti. On olnud ajajärke, kus kirjastajad ja autorid ei suutnud nii palju raamatuid anda, nagu lugejaskond nõudis (1917—1919, eriti 1918. aastal); praegu jälle kurdetakse publiku osavõtupuu-duse, mõnelt poolt ka raamatuturu üleküllastuse pärast. Ent laseme rääkida objektiivsetel andmetel.

Relatiivselt kerge on saada rahuldavat kvantitatiivset ülevaadet esimese ülalnimetatud küsimuse, raamatute ilmumise kohta. Vastavaid materjale on koostanud mitmed autorid ja neid on mitmel pool avaldatud. Kõige mitmekesisemaid statistilisi läbilõikeid pakuvad „Eesti Statistika Kuukirja“ sellesisulised artiklid („E. Statistika“ 1927, lk. 393, 1930, lk. 677, 1932, lk. 656, 1934, lk. 573). Tõsi küll, enneseseisvus-

aegset raamatutoodangut saab praegustegi andmete põhjal haarata ikka veel ainult umbkaudselt, kuid erinevus tõelise ja oletatava vahel ei tohiks olla suur.

Ümmarguselt kolmkümmend tuhat eri teost moodustavad tänaseni ilmunud eestikeelsete raamatute kogutoodangu. Pole suur arv, kui meenutada, et pühitseme tänavu nominaalselt 400-aastast raamatujuubelit. Pole suur arv, kui mitte laskuda tendentsstatistikasse — näit. seda teoste arvu võrdlema hakata meie rahvaarvuga. Aga reaalseltki optimismi võib ammutada selle produktsiooni vaatlusest ilmumisaegade järgi. Sellelt seisukohalt asi näeb välja järgmiselt:

XVI sajand	1 raamat
XVII „	45 raamatut
XVIII „	155 „

XIX sajand	
I pool	800 raamatut
II „	8000 „
XX sajand	
1900—1917	6500 „
1918—1923	3048 „
1924—1928	4522 „
1929—1933	6099 „
1934 ca	1300 „

Tasub ennast ära selgesti kujutleda, et 1850-ks aastaks oli ilmunud ainult ümmarguselt 3% sellest, mis on ilmunud tänaseni; et läinud sajandi 90-teks aastateks eesti „kirjavara“ oli vaevalt veerand praegusest — tiitlite arvu järgi, sisust rääkimata; et sada viimast aastat on andnud 99% meie raamatutoodangust, sel ajal kui 300 esimest aastat suutsid anda ainult ühe protsendi; ja lõpuks seda, et 17 iseseisvuseaastat on raamatutoodangu alal andnud sama palju kui 383 eelkäivat.

Nagu ülalseisva tabeli lõpposa näitab, on see tõus veel praegugi pidevalt jätkumas. Ajavahe-
mikus 1929—1933 näit. ilmus raamatuid täpsalt kaks korda rohkem kui aastatel 1918—1923. Need on paljad numbrid. Kahjuks ei saa teoste sisulisi väärtusi sama hõlpsasti numbritesse sulgeda. Sealt saaksime muidu veel imponeerivama pildi.

On tähtis küll märkida, et toodud statistika võtab kokku kõik eriteosed, ka väikesed brošüürid kaasa arvatud. Keskest läbi langeb „päris-raamatutele“ vähemalt viimastel aastatel ainult pool sellest arvust. Nii näiteks 1933. aastal ilmunud 1348 raamatust on päris raamatuid 688 ja brošüüre (alla 32 lk.) 660. Aasta jooksul ilmunud trükilehekülgede arvu saab arvutada, kui pidada meeles, et raamatukeskmise suurus on meil viimasel ajal 9—10 trükipoognat ja brošüüri keskmine suurus 1 trükipoogen (16 lk.).

Mõningat huvi võiks ehk pakkuda ka küsimus, kus ilmuvad meie raamatud. Valdavas

enamuses Tartus ja Tallinnas. Kõikide brošüüridega kokku on Tallinna käes olnud pea alati numbriline ülekaal, aga kui vaatluse alla võtta ainult päris-raamatud või ilmunud lehekülgede arv, siis just viimastel aastatel Tartu kipub ületama Tallinnat. Vastav arvumaterjal viie viimase aasta kohta on järgmine:

Aasta	ilmunud lk. arv	Sellest %		
		Tallin. %	Tartus %	Mujal %
1929	100 835	48,8	42,1	9,1
1930	109 170	48,9	43,5	7,6
1931	100 567	44,2	46,0	9,8
1932	112 124	47,2	46,0	6,8
1933	99 188	40,5	50,5	9,0

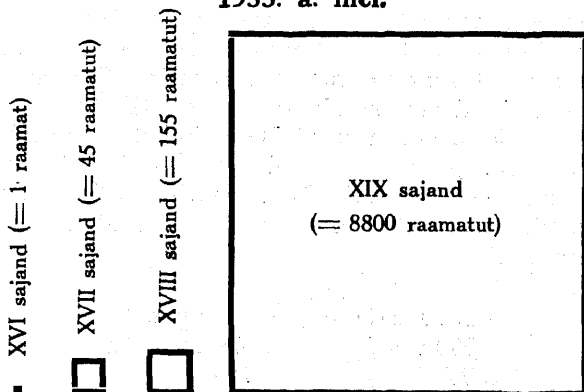
1933. a. ilmus siis enam kui pool eesti raamatutoodangust Tartus, 40% Tallinnas ja ainult 9% mujal. Silmas pidada tuleb veel, et Tallinna toodangus tuleb tubli osa kirjutada ajalehejoo-
nealuste juttude äratõmmetele; päris-kirjanduse tootmise alal on Tartu osa sellega tõeliselt veel suurem.

Ilmumise aega vaadeldes paistab silma, et meie tuntud raamatuhooaeg — Jõulud — statistikaski täpsalt vastu peegeldub: aasta neli viimast kuud annavad poole iga-aastasest produktsioonist.

Raamatute jagunemine sisu järgi viimastel aastatel näitab võrdlemisi suurt püsivust. Protsendilised vahekorrad kõiguvad üldiselt vähe, neid võib peaaegu seletada juhuslikkude kõikumistena. Ainult puht-ilukirjanduse osatähtsuse kahanemisest võiks ehk lugeda välja kindlat tendentsi. Kuid seda 1933. aasta kohta käivatel andmetel. On põhjust arvata, et eriti käesolev aasta tänu intensiivsele raamatupropagandale kujuneb ilukirjanduses eeskätt algpärase alal, eelmistest viljakamaks. Järg-

Eestikeelne raamat ilmumisaja järgi kuni

1933. a. incl.

XX sajand kuni 1933 a. incl
(= 20170 raamatut)

negu siinkohal meie raamatutoodangu sisulist jaotust esitav tabel:

Aasta jooksul ilmunud raamatutest moodustasid %

	1929	1931	1933
0. Üldteosed	10,1%	15,5%	15,3%
1. Mõtteteadus	1,0%	0,5%	0,4%
2. Usuteadus	4,0%	3,3%	3,6%
3. Ühiskonnateadus	27,6%	22,1%	28,1%
4. Keeleteadus	2,4%	4,4%	4,7%
5. Puhetteadused	3,7%	4,5%	3,6%
6. Rakendustead.	12,1%	10,7%	8,4%
7. Kunst	5,0%	5,6%	6,1%
8. Ilukirjandus	32,2%	29,1%	21,4%
9. Ajalugu. Maatead.	1,9%	4,3%	8,4%

2.

Meie jätame sellest kirjutisest välja teise vaatlusvääriva seiga — raamatutoodangu turustamise. Selle kohta on materjali hankimine kaugetelt raskem, kuna meie raamatu-statistika ei too ära tiraažide suurusi. Kirjastajate vaadetest meie raamatuturule on kõnet käesolevas numbris teises kirjutises. Jäeb üle vaadelda raamatute lugejaskonda. Torkeproove mitmesuguste küsimuste otsustamiseks pakuvad eeskätt meie avalikkude rahvaraamatukogude organisatsioon ja töötulemused.

Kui raamatu-t o o d a n g iseseisvuse-ajal teeb välja poole meie raamatutoodangust üldse, siis rahvaraamatukogunduses tähendab iseseisvus-aeg veel mitu korda suuremat tõusu. 1918. a. oli Eestis 146*) raamatukogu, 1932. aastal — 711. Viimane arv pole tänini palju muutunud, ta on seadusega kindlaks määratud raamatukogudevõrgu normaal-arvuks. Raamatukogude

*) Need ja järgmised üldised andmed raamatust: Rud. Alas, Raamatukogud Eestis, Tartu 1933.

arvuga käsikäes on üldiselt tõusnud ka keskmine raamatute arv kogu kohta, mis näit. 1931. aastal oli ligi 900. Üldiselt aga valdav enamus raamatukogudest on n. ö. kääbuskogud, alla 500 või 500—1000 raamatuga. 1932. aastal oli

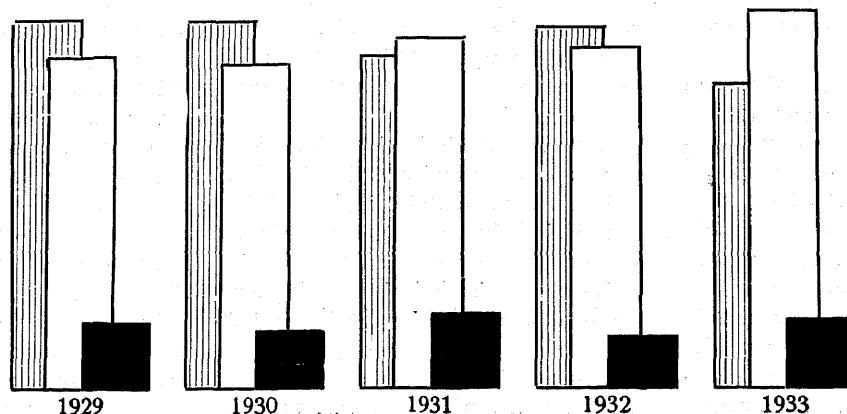
4 r-kogu	üle 10000 köitega
2 „	5000—10000 „
15 „	2500— 5000 „
100 „	1000— 2500 „
310 „	500— 1000 „
280 „	alla 500 „

Eestikeelne raamat s i s u järele (1933. a.):

9	9 — Ajalugu (Maateadus)
8	8 — Ilukirjandus
7	7 — Kunst
6	6 — Rakendusteadused
5	5 — Puhetteadused
4	4 — Keeleteadus
3	3 — Ühiskonnateadused
1, 2	1 — Mõtteteadus 2 — Usuteadus
0	0 — Üldteosed

Eestikeelsed raamatud ilmumiskoha järele (‰‰-des kogutoodangust)

Tallinn (▨) Tartu (□) Muud (■)

Maal ja alevites polnud üheski raamatukogu üle 5000 köite ja ainult kaks raamatukogu suurusega 2500—5000 köidet.

Raamatukogude kasutamine on küllaltki elav. Aasta jooksul võetakse lugemiseks keskmiselt 1½ miljonit raamatut, nõnda siis 1,5 raamatut pro cap. Viimastel aastatel on raamatukogude uute raamatute ostud jäänud tagasihoidlikumaks, mis kirjastajate andmetel pole mõjuta jäänud raamatu tiraažidelegi; sellest nähtub, et raamatukogud on ostjaskond, millega kirjastajatel tuleb arvestada.

Olgugi et raamatu väärtuse hindamisel rahva hääel ei tarvitse olla jumala hääel, ega populaarsus tähendada raamatu kirjanduslikku väärtust, pakub omajagu huvi vaadelda raamatukogude enam-nõutavaid raamatuid, määramaks kindlaks publiku lemmiktooseid ja lemmikautoreid. Tartu Linna Raamatukogu juhataja hra M. Pukitsalt saadud andmeil olid loetavamad kümme raamatut 1933/34. aastal järgmised:

Tammsaare, Tõde ja õigus IV, laenat. 285 korda	
A. Jakobson, Tuhkur hobune III, „ 214 „	
Luts, Kuldsede lehtede all „ 198 „	
Mälk, Kivine pesa „ 182 „	

Bojer, Viimne viiking	laenat. 171 korda
Kibuvits, Soomustüdruk	„ 164 „
Luts, Tagahoovis	„ 146 „
Conrad, Lord Jim	„ 138 „
Hamsun, Rosa	„ 132 „
Reymont, Talupojad	„ 127 „

Nende andmete järele on siis kümne loetavama teose hulgas 6 algupärast teost 5-lt autorilt (O. Luts on esitatud ka h e teosega) ja 4 tõlget. Paistab silma tõlketeeoste kõrge kirjanduslik tase. Ainult teatud ettevaatusega tuleb neid andmeid võtta: pilt võiks olla teine, kui raamatukogu saaks rahuldada alati iga soovijat. Kuid ligikaudse pildi meie raamatulugeja maitsest see ometi annab.

Lõpuks võiks tähendada, et Linna Raamatukogu tarvitab „iga tartlane“ umbes 1½ korda aastas, kinos paistab et käib tagasihoidlikult arvestades oma 5—6 korda. Vähemalt seikluse ja sentimentaalse armastusromantika alal kino tähtsus on mitu korda suurem kui raamatukogu oma. On see kõikjal nõnda? Tõsisemale lektüürile sellest muidugi kahju pole.

P. Viiding.

Kirjatähe manifest

kirjanikkudele, neegripoistele, toselemitele ja kõigile teistele.

Sellest on juba 600 aastat tagasi, kui isa Gutenberg mu siia kurja maailma sünnitas. Nii siis pole ma mitte enam mõni piimahabe, vaid päris aukartustäratavate aastatega vanahärra. Aga sellest hoolimata vintsutab mind iga piimahabe, nii nagu ise tahab! Ja sellepärast, lõppude lõpuks lubatagu ka mul enesekaitseks mõni sõna.

Eestisse tõi mu esmakordselt keegi pastorihärra neli aastasada tagasi, ning pani mind teenima vana ja uut testamenti, nagu mu noorus üldse möödus väga kristlikus miljöös ja usulistel radadel. Peagi hakkasid aga ka ilmalikumad mehed minu vastu huvi tundma, ning siis tuli mul laskuda juba õige reaalsele tasemele. Kuid ärgem rääkigem kõigest sellest mitte liiga pikalt, kõigest sellest mis mööda. Olen armu-

vahekordi üle elanud, olen ajalehemeeste jooksupoiss olnud maailma uudiste kokkutassimisel, olen aidanud rasket võitlust pidada Eesti iseseisvuse eest, olen tuhanded korrad paberikorvi rännanud ja rändan veelgi. Kuid kõigest sellest ärgem tehkem pikki jutte.

Pikemalt tahaksin vaid peatuda praeguse ajastu juures, kus mu tegevusväli on avardunud kolossaalsete mõõtuden, kus juba iga koolijuts mind oma tahtmist mööda käänab ja siia-sinna vintsutab, kuid laste vastu pole mul midagi. Sest nii mõneski neist kasvab õilis ja tark isand, kelle käske täita on vaid lust. Aga ma räägin neist täiskasvanutest, täiearuga käida tahtvatest, kes veel aga lapseeas pole kaugeemale saanud.

Halb on juba kui mind täksitakse puudesse ja pinkidesse ja tehakse rumalat nalja seintele ja plankudele, aga päris viha teeb, kui neegripoissid sind kasutavad oma ligemistele kodaratesse viskamiseks. Võib ära kannatada, kui mõni noorukene sind värssideks sätib, ja mõtleb, et on geeniusena ühele tasemele tõusnud, kuigi ma ise päris kõlavalt naeran

igalt realt ja pead vangutan, ent aja-kirjanduse veergudel tahaksin ma vahel nutta. Olgugi et just seal on mind ka targad härrad kasutanud kõrgeks ülesandeks ja ma olen paljude südameid täitnud rõõmuga. Aga kui mind salalikkude ja alatute tegudele aetakse, siis täitub mu hing nukruse ja vihaga. Aga mul puudub jõud mässama hakata ja tõrkuma. Iseenesest olen ma ju vägev tegur ja tihtigi peale bumerang, kes viskajale enesele vastu vahtimist võib karata, kuid enamikus pean ma sinna minema, kuhu mind saadetakse.

Sellepärast koputan ma siinkohal südamele kõigile ja kõikidele, et minu 400-aastase juubeli puhul piirid tõmmatakse, kelle jooksupoisiks ma pean olema ja et üldse minu halli habet enam austataks. Minu palve: ärge saatke mind poisikese tegudele, ärge sundige mind võltsima ega varastama ja ärge sundige mind teistele inimestele kargama säärde.

Lootuses, et kõrgesti austatud härrad tarvitajad minu sõnu mitte seinteleräägituks ei pea.

Teie alandlik teener ABC.

Esimesist ungari raamatuist

Esimene ungari raamat? On raske ja keerukas küsimus, millist pidada esimeseks. Esimese eesti raamatu küsimust on kerge otsustada Wanradt-Köll'i katekismuse õnneliku leiutamise tõttu. Viimane on küll ainult katkend, ent trükiti Saksas, on täiesti eestikeelne, ja nagu viimane leht näitab, ilmus see 1535. a. ennetades seega soome, leedu ja läti trükitooteid.

Ungari võttis Mathias Korvini (Hunyadi) valitsuse aegu (1458—1490) vastu humanistlikud püüded. Kuningahoov ja suuraadel pooldasid teadust ja kunsti, kogusid raamatuid ja 1471.—73. aastal seati sisse esimene raamatutrükikoda Budas. Nii tunti meil trükikunsti varemini kui Inglismaal, Hollandis, Hispaanias, Austrias, Poolas, Rootsis ja Venes. Ometi oli esimene Ungaris trükitud raamat ladinakeelne, olgugi et — nagu paljud teavad —, esimene ungarikeelne tekst, n. n. „Halotti Beszéd“ (Haua kõne) on pärit 1200-st ja trükikunsti leiutamiseni on säilinud palju ungarikeelseid tekste ja käsikirjalisi raamatuid (koodeksid). Buda trüki esimeseks tooteks on Chronica Hungarorum. Impressa Bude 1473. Trükk pole faktuur, vaid Itaalias tarvitav ümartäheline. Puuduvad numeratsioon ja tiitelleht, säilinud 10 eksemplaris.

Sellest trükist ilmus pääle Buda kroonika veel üksainus ladinakeelne raamat, mille järele ettevõtte pankrotti läks, sest bibliofiilid andsid raha meelsamini luksuslikumate käsikirjade kui primitiivsete trükitoodete eest. Mathiase surma järele kaotas Ungari suurriigi osa, kunst ja teadus suikusid, ja türgi hädaoht polnud eriti soodus vaimliste väärtuste arendamiseks.

Kuna Ungaris polnud enam trükikodasid, olgugi et Itaalias ja Prantsusmaal töötas palju ungari trükkijaid, siis ilmusid esimesed ungarikeelsed tekstid ja raamatud välismaal, peamiselt Krakovis ja Viinis.

Nii läks võrdlemisi palju aega kuni trüki ilmusid esimesed ungarikeelsed tekstid. Neid ei saa siiski veel nimetada ungarikeelseiks raamatuiks,

*Esimese ungarikeelse raamatu tiitelleht.
B. Komjáti: Püha Pauli kirjad, Krakovis 1533.*

sest need on miisugused ladinakeelsed kooliraamatud, kus poola ja saksa tähenduste kõrvale on lisatud ungari tähendused. Need kaks kooliraamatut ilmusid Poolas, Krakovis 1527. a. Üks neist on „Rudimentum grammatices Donati“, teine „Puerilium colloquium formulæ“. Ungari osade toimetaja on J. Sylvester, kes sellal õppis Krakovi ülikoolis. Tema tõeline nimi oli Erdödi ehk Erdösi, Sylvesteri nime sai ta ainult tollal valitseva humanistliku moe järgi (nagu näit. Agricola Soomes).

Esimene täiesti ungarikeelne raamat ilmus samuti Krakovis 1533, niisiis 2 aastat varemini kui Wanradt-Köll'i katekismus. Raamatu autoriks on

Benedek Komjáti ja tiitel: „Epistolae Paoli Lingva Hongarica Donatae. Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen (Püha Pauli kirjad ungari keeles). Komjáti ei olnud protestant, vaid erasmist ja Erasmuse Rotterdami ladina-greeka selgitavaist väljaandeist tõlkis ungari keelde Pauluse kirju. Kuna raamatust on säilinud vaid 2 eksemplari, siis lasi Ungari Teaduslik Akadeemia sellest 1883. a. valmistada koopia-väljaande (faksimile). Tõlge on raskepärane ja ladinlik, ent siiski äärmiselt tähtis kui esimene ungarikeelne raamat.

Teine ungarikeelne raamat ilmus Viinis 1536. a. Selle autoriks on Gábor Pesthy, kes samuti Erasmuse vaimus ja viimase tekstide järgi tõlkis 4 evangeeliumi. Samal aastal ilmus G. Pesthylt samuti Viinis Aesopuse valmide ungari tõlge.

Pääle nende ilmus veel terve rida ungarikeelseid raamatuid välismaal, eriti Krakovis, kuid esimene Ungaris trükitud ungarikeelne raamat ilmus 1541. a. Sárváris, Lääne-Ungaris, autoriks J. Sylvester. See laiahuviline andekas ja aktiivne hu-

manist, kes juba Krakovi üliõpilasena oli autoriks vanimale ungari trükitekstile. Sylvesteri elust teame vähe. Tema sünniaastat täpsalt ei tea, teame ainult, et ta Krakovis oli üliõpilaseks 1526—27. 1534. a. õpib ta Wittenbergis ja läheb protestandiks. Kui valmis XVI sajandi esimene trükikoda Sárváris, siis elab Sylvester oma metseeni krahv Tamás Nádasdi hoovis, annab välja esimese ungari grammatika ladina keeles: Grammatica Hungarolatina in usum puerorū rescēs scripta Ioanne Sylvestro Pannonio autore. Neanesi, tn. 1539.

Siin, Sárváris tõlkis ta terve Uue Testamendi, mis trükiti 1541. a. fraktuuris, ilusa tiitellehega ja iniitsiaalidega samas trükikojas.

Sylvester on esimene ungari piiblitõlkija, kes ei tõlgi mitte ainult ladinakeelse Vulgata järgi, vaid heebrea ja greeka originaalide järgi. Ta oli ka 1544—54 Viini ülikoolis heebrea keele professoriks. Surma aega ja kohta lähemalt ei teata.

Tema tõlkis esimesena ungari keelde terve Uue Testamendi. Sel raamatul pole ainult see

Üks traktat ramatust

Ramato Aasta puhhol.

Meil on nüüd välja kulutatud Ramatu-Aasta ja kaa „Tuddengi-leht“ on selle nähtuse puhhol jo mõnda korda sõnna võtnud ja lasseb nüüd koggoni erivärki numbri sene Aasta auuks välja. Ja nenda se peabki ollema, sest Ramat on üks vägga kassolik ja tõelikko süddameja mu harriduse tunnismärk. Agga kuidas tännapäval mõtleb mõni noor tuddeng ramatust, sedda lassen ma paiatada ühhel ettekandel ehk rehveraadil, midda minna leidsin omma möbleeritud toa nurkast. Sedda olli kirjotanud üks noor jässe ühhes tuddengorganisatsioonias, kes olli enne mind senes toas ellanud ja omma kirjavarra sinna mahha unnostanud. Ja sedda etteluggemist oli temma omma organisatsioonias ette kannud ja se olli leitud hea olleavad. Ja sellepärast toon ma tedda siin alpool sõnna-sõnnalt ja täht-tähelt ärra:

„Lugupeetud külalised, armsad vilistlased ja kaasvõitlejad!

Kuna mulle on tehtud ülesandeks refereerida ramatust ja tema

tähtsusest, siis tahan seda ka lühidalt teha, seejuures lähtudes võimalikult praktilise elu ja ökonoomsuse baasilt.

Et mõned kuulajad vast üldse tuttavad pole mainitud atribuudiga siis annan alguses üldsõnalise definitsiooni ramatust: Ramatuks nimetatakse teatavate märkidega kirjuks tehtud paberilehede kogu, mis poest tuues harilikult paksemast paberist või papist kaantega on ümbritsetud.

Ramatud tekkisid ajaloolisel ajal. Vähemalt pole kiviaegsetest ramatutest peale piramiidide midagi kuulda olnud. Esimese ramatu leiutas sakslane Gutenberg, kes asutas seks otstarbeks käitise, mida nimetatakse trükikojaks. Trükikoda oli tal vaja oma sissetulekute töstmiseks ja vabade kapitalide paigutamiseks. Sellega on tõestatud, et raamat tekkis puhtpraktilistel kaalutlustel ega oma tema algupära mingit romantilist idealismi sära, mida sellele sündmusele harilikult omis-

tatakse. Mis puutub esimesse eesti-keelsesesse ramatusse, mille 400 a. juubelit varsti pühitsetakse, siis oleks selle kohta nii palju tähendada, et see trükiti juba luhvtiga ehk suruõhu abil töötava rotatsiooniga (milline leiutus tänapäeval juba moest läinud, kuid omal ajal tähendas suurt tehnilist edusammu) ühes Saksa linnas, nagu asjatundjad kindlaks on teinud.

Tänapäeval võib ramatuid kõige paremini näha ramatukaupluse aknail, ramatukogudes ja avalikkundes telefoni kõnepunktides — avo-entende nimestiku näol.

Mis puutub ramatu ja üliõpilase vahekorda, siis peab tähendada, et raamat on paratamatuks teguriks ühe tudengi eksisteerimisel. Sest vähemalt praeguse ülikooli korra järele ei saa olla üliõpilast ilma õpiramatuta, millest ühtlasi järeldub, et iga üliõpilane peab tahes või tahtmata üht ramatut.

Kuid kelle majanduslikud ja ainelised võimalused lubavad, sellel

tähtsus, et see on esimene Ungaris ilmunud ungarikeelne trükitoode, vaid see on lõpuks tähtis sellegi poolest, et Sylvester distihhonides kirjutas selle soovitusel ja nelja evangeeliumi sisuväljavõteted. Käsitleb klassilist värsimõõtu nii kindla silbi- jaotusega ja arenenud tehnikaga, et enam kui 250 aastat tuli oodata, kuni leiame sarnase iludusega ja puhtusega klassilise värsivorme ungari kirjan- duses.

Sylvester pole ainult teadusmees ja osav teo- loog, vaid ka suur ungari keele tundja, mida ei kinnita ainult hää tõlge ja tema grammatika (esi- mene ungari keele grammatika ja nii teedrajav töö), vaid ka see, et ta märkas, et ungari keel sobib klassilistele värsivormidele.

Teised tolaeagsed humanistikud teadusmehed põlgasid rahvakeelt ja kirjutasid ainult ladina ja greeka keeles. Katoliiklikud ja protestantlikud papid kiusasid ühesuguse vihkamisega taga „eba- moraalseid“ rahva armastuslaule. Sylvester see-

vastu kiidab suurima tunnustamisega rahvalaulude luulelisi väljendusi ja keelt (piibli tõlke märkmeis).

XVI sajandil ilmuvad üksteise järele ungari- keelsed tööd üha rohkenevates Ungari trükikoda- des ja välismaal, peamiselt muidugi usuvaidluse ja usulise sisuga. XVI ja XVII s. ilmub umbes 1800 raamatut ungari keeles ja ungari kirjandus tõuseb raamatutiivul maailmakirjanduse tasapinnale.

Õeldust paistab, et ungari raamat, kuigi poliitilisel põhjusil ei ilmunud teab-kui vara, siiski pole meil põhjust häbeneda.

Me ungarlased tervitame rõõmuga eesti raa- matu 400-aastast juubelit, mis meie juubelist hili- neb ainult 2 aasta võrra. Seegi on elavaks tõen- duseks vennasrahva kultuurivõimeile, mis juba varemgi, aga peamiselt siiski rahvusliku iseseis- vuse ja vaba arenemise ajal on teinud nii imesta- misväärset suuri edusamme.

B. Kálmán.

on väga soovitav muretseda muidki raamatuid, kusjuures omandamise moodustest kõige odavam on laenu- tamine eraisikutelt, sõpradelt ja tuttavatelt, kuna neid on võimalik kasutada väga mitmekesisel viisil, millest mõningaid tähtsamaid nime- tame siin:

Kõige pealt võib raamatut tarvi- tada unerohuks, kui pea valutab või uni mõnel muul põhjusel kohe ei tule. Avaldavad paremat ja tervis- likumat mõju kui veronaal. Eriti luuletuskogud.

Kui perenaine hommikul kohvi toob, siis võib ta vastava juhatusel järele õhtul tarvitatud raamatut ka- sutada kohvikannu või munapudru taldriku soojendajaks, kuni raama- tuomanik ärkab.

Söömise ajal võib raamatuid panna katkise tooli jala alla, sest neid leidub harilikult ikka korraliku üliõpilase korteris, vähemalt pärast sünnipäeva või mõne muu sündmuse puhitsemist.

Kui talvel perenaine, nagu see harilikult juhtub, tuba vähe kütab või koguni kütmata jätab, siis võib puude puudumisel eduga kasutada jällegi raamatuid.

Ka on raamat väga häaks j- käe- päraseks paberipakiks sinna konksu

otsa riputamiseks, kus keiser jala käib.

Kui raamatut enam muul teel tarvitada ega võimalust kasutada pole, siis võib ta ära müüa vanaraamatu- kauplusesse. Kolme, nelja keskmise suurusega raamatu eest saab harili- kult nii palju raha, et võib osta liit- ri viina või sõbraga juua paar õlut kuskil leti ees.

Lõpuks võiks veel vastata mõ- ningates ringkondades leidnud ekssi- arvamisele, et tudeng tarvitavat raamatut või koguni raamatuid õp- pimiseks. See on juba ammu ajast ja arust, kuna raamatute asemele on astunud hoopis eksaktsemad ja ker- gemini käsitatavad konspektid.

Sellega ühtlasi oleks öeldud vist kõik, mis raamatust öelda on. Pa- lun lugupeetud koosolijailt vaban- dust, et nii kaua viitsin nende aega ja koormasin tähelepanu ja lõpetan oma ettekande.“

Nenda se arritud inimesse jut ja arvamine ramatust ja temma täh- hendusest meie ellos käis. No ei ma tahha tõesti mitte uskoda, et keik meie Sure Koli peal õppijad nisugu- sel albil kombel arvavad aga eks neid nenda mõtlejaid ole kaa hulka. Agga no tohho pella säh! Kui keik nenda arvavad, eks siis olleks varsi

meil rohkem kirjatundmatuid kui mõnnel inimesesõja või Murjani- maal kirjatundjaid. Ja kus siis keik se rahva-arridus ja ma-sool? Keik olleks tuim ja magge naggo vanna saiaaastasse purrika või havvi lihha.

Selleperrast tahhan minna panna iggale mõistlikule tuddengile süd- dame peale, et temma Ramatu-Aas- ta puhhol vähhamalt ühhe ramatu kirjatoks ja ärra lasseks trükkida. Sest siis võiksime võera-maa mees- te ees ennese ninna õigusega kõrgel hoida ja ütelda, erranis Tarto rah- vas:

„Kus on teie maal se lin, kus igga koddanik aastas ühhe ramatu kirjatob ja monni koggoni rohkem?

Sest eks olle kombeks luggeda igga rahva kultura tassapinda nende ramatute hulgast, mis see rahvas on kirja pannud.

Nenda siis olgo ka meie kõigi tossine ja pühha piüüd veel rohkem hakkata ramatuid teggema kui neid jo tehakse. Egga sest olle kedda- gi, kui kegi neid ep osta. Sest selle teggemise ja kirjatamise tagga- möte on paljo tähtsam. Ja parram on taevariki pärrida, kui maises ma- ilmas aialikko varra. (Sest seda ei sada mitte ramatute kirjatamis- sega).

Erraõppetlanne Kongiverre.

Kirjastuste ja raamatuseisuse

Ankeet:

Eesti Kirjanduse Selts, K.-Ü. „Loodus“, O.-Ü. „Noor-Eesti“, Akadeemiline

Jatkates oma senist ankeetide korraldamise kommet, mis mõnelgi juhul on osutund küllalt viljakaks sisuliselt, tahab „Üliõpilasleht“ allpool pakkuda raamatuaasta olukordi valgustavat informatsiooni mitteametlikult poolelt. Päärõhk on pandud meie kirjastuste — ja üldse raamatuturunduse — kogemuste ning tähtsamate kavatsuste selgitamisele ja nende suhtumisele raamatuaastasse. Mis puutub autorite seisukohtadesse, siis käesoleval korral on „Üliõpilasleht“ sunnitud loobuma selle väga olulise, ent ülevaate saamiseks liiga laialdase küsimuste-kompleksi valgustamisest. Loodetavasti annab kirjastuste seisukohtade teatavale ühekülgsele küllalt vastukaalu ühe meie tuntuma bibliofiili arvamuste äratoomine. — Kahjuks ei ole võimalik olnud intervjuerida neid mõningaid kirjastusi, mis asuvad Tallinnas.

EESTI KIRJANDUSE SELTS:

Kui vaadelda publiku suhtumist meie väljaandesse, siis võib öelda, et see on olnud ikka väga lugupidav. Laiemate hulkade arvestamisel tuleb küll karta, et väljaannete tase on liiga kõrge. Teatavasti pole aga meie sihiks püüda erilisele populaarsusele — ilukirjanduslike tölketeoste kui ka algupäraste uurimustööde juures jääb esikohale ikkagi väärtuse kriteerium. Mõned raamatud on siiski saanud väga populaarseiks — nii Kivi „Seitse venda“ ja Aho „Kas mäletad?“ Need on tüüpilised kingituste-raamatud. „Kas mäletad?“ ei evi erilist kuulsust, kuid teda saadi isegi väikestes provintsilinnades levitada kümnete kaupa.

Meie väljaannete minekus pole viimaste aastate jooksul näha erilist madalseisu ega suuremaid võnkeid.

Küll aga võib märkida ostus pidevat tagasimineku tendentsi võrreldes aastatega 1922—27. Keskmiselt oli ühe ilukirjandusliku, Hamini poolt soovitatud tõlkeraamatu levik aasta kestel järgmine: 1922 — 666, 23 — 460, 24 — 395, 25 — 224, 26 — 277, 27 — 204, 28 — 141. Pärast 1928. aastat on müük jälle veidi tõusnud. Muide suurendab toodud arvudes kurvi langust asiolu, et hilisemal aastail on vanade raamatute % suurem. Esimese aasta müük pärast raamatu ilmumist on praegu 200—300 eks., hiljemini muidugi väiksem. Kümme aastat tagasi oli ilukirj. tölketeoste levik igatahes kaks korda suurem. Tagasimineku põhjuseks on suurelt osalt üldine raamatute rohkus ja teiseks odavate seeriaraamatute surve. Praegu kavatses ka E. K. S. tõlkekirjanduse väljaandmist sarja viisi: on ilmunud „Maailmakirjanduse seeria“ 1. number, Renard'i „Punapäa“ J. Semperi tõlkes. Majandusliku aluse selgudes muudetakse see väljaanne perioodiliseks ja avatakse ettetellimine hinnaalandusega. Muide on E. K. S.-i raamatud oma leheküljehinnalt ka seni olnud odavamad mitmete kirjastuste väljaannetest, kui mitte arvestada seeriaraamatuid (kuid Saali „Leili“ on odavam ka mitmest LUB-i numbrist).

Meie väljaannete levik on suuresti erinev liikide järgi. Kõige viimasel ajal tähelepanav tõus minekus langeb just perioodiliste väljaannete arvele. Parim levik on „Elaval Teadusel“, eeskätt praktilisemaid teadusi käsitavail numbrel. Dr. Porti „Iluaiad“ müüdi 2000 eksemplaris; järgnevad A. Rummeli „Otstarbekohane ja ilus kodu“, K. Thomalla „Uued teed tervisele“ ja F. Tuglase „Lühike eesti kirjandus-

lugu“. Kultuurteaduslike numbrite minek on üldiselt märksa visam. Umbes pool levikust langeb ettetellimiste arvele.

Samuti on turg kindel ja järjest paranev „Suurmeeste elulugudel“. Siin ei ole märgata nii suuri kõikumisi eelistuses. Tõmbavaimad numbrid on seni olnud Jakob Hurda ja Amundseni elulood.

Kahe viimase aasta kestel on tõusnud ka kuukirja „Eesti Kirjanduse“ levik.

Kriisiaegadel oleme kirjastamisel toimunud tagasihoidlikult, hoidunud ebatavalisest väljaandest ja riskist kalkultatsioonides. Nii on E. K. S.-i kirjastus püsinud kooskõlas tegeliku raamatute tarvitusega. Praegune tõus tegevuses langeb suuremalt osalt seeriaväljaannete ja mitmesuguste käsiraamatute arvele.

Meie ilukirjanduslike tölketeoste valdav enamik on seni kuulunud nn. „Noorsoo kirjavarasse“, milles kokkuleppel Haridusministeeriumiga on püütud anda eesti keeles maailmakirjanduse klassikat, peamiselt keskkoolide raamatukogude jaoks. Väljaspool seda valikut on ilmunud ainult vähe — kirjandustoimkonna erilisel soovitusel. Need erandid oleksid: Nietzsche — „Nõnda kõneles Zarathustra“, Balzac — „Shagräännahk“, Zola — „Söekaevurid“, Gide — „Vatikani keldrid“, Poruk — „Pärilpüüdja“, Krasinski „Irydion“, Skalbe — „Põhjaneitsi“, Andrejev — „Inimese elu“, Huxley — „Noodkoltunud lehed“. Zola „Söekaevureid“ pidas ministeerium alul soovitavaks, aga loobus sellest pärast raamatu ilmumist — sisulistel põhjustel.

Tähtis sari „Maailmakirjanduse valimikud“, mis pidi andma kirjandusajaloolisi tõlke-antaloog-

seisukohti raamatuaastal

Kooperatiiv, Eesti Kirjastuse Kooperatiiv, „Valik“, O.Ü. J. G. Krüger, dir. J. Roos

giaid eri rahvaste kirjandusist, on alustatud A. Anni „Kanteletariga“ — kahejaolise valimikuga soome rahvalauludest, ja antoloogiaga soome kunstlühirikast „Soome laule ja ballaade“. Kahjuks ei ole selle väljaande levik ega tasuvus kindlustatud. Tuleb küsida, kas saab E. K. S. korraga pidevalt kirjastada kaht maailmakirjanduse seeriat? Edaspidi see oleks vahest võimalik riikliku toetuse abil. Kui ministerium tulevikus pooldab esitatud ettepanekuid ja eelarveid, siis saaks teostada ka kõrgemaid nõudeid „Maailmakirjanduse valimikkude“ koostamisel. Kuna riiklikult poolt ei ole seni neiks otstarbeiks leitud vabu summasid, siis oleme sunnitud olnud hoiduma seeriaste väljaandmisest perioodiliselt ilmuvatena. Üldse on peaaegu võimatu toetuseta kirjastada nõudlikumaid maailmakirjanduse teoseid häis tõlkeis, mida tuleb honoreerida 3 korda kõrgemalt kui tavalisi tõlketöid. Klassilisest teoseis harilikult puudub laiemaid hulki tõmbav põnevus. Eestis leidub väärtusliku raamatu järjekindlamaid ostjaid, kes ei vaata hinnale, umbes 100; Soomes võiks seda arvu hinnata tuhandele.

Nagu juba tähendatud, on E. K. S. töötanud pidevas kontaktis Haridusministeriumiga, et suuta mursetseda koolidele tõlkeid maailmakirj. klassikast ja väljaandeid eesti vanemaile autoreile. Seitsme aasta jooksul — 1922 kuni 1929 — sai Selts nimetatud otstarbeks riigilt laenu 10 miljonit senti. Sellest summast on tasutud sularahas üle miljoni ja viimase 3 aasta kestel on Hamin laenu katteks võtnud Selt-silt ligi 9 miljoni väärtuses raamatuid. Protsente on tasutud sularahas üle miljoni, kuigi laen kandis ai-

nult 2—4%. Käesoleval aastal on likvideeritud viimane osa võlast riigile.

Toetusi eriülesandeks on E. K. S. riigilt saanud 1920. a. alates. Need ülesanded jagunevad järgmiselt. 1. Koguteose „Eesti köidete käsikirjade koostamine. (Ainult toetuse tõttu on võimaldunud teha neid raamatuid hinnalt kättesaadavaiks — umbes sent lehekülje kohta. Sääraste uurimuste koostamise raskus teeb nad ebatasuvaiks, olgugi et stabiilset minekut on olnud — alul kuni 1500 eks. köite kohta, nüüd 1000. „Eesti avalikud tegelased“ selle kõrval tasus end täiesti). 2. „Eesti Kirjanduse“ väljaandmine. 3. „Elava Teaduse“ seeria arendamine, mida toetatakse vaid väiksema summaga. 4. Üsikuteaduslike tööde väljaandmine. Viimaseist on ilmunud suuremaid: H. Kruusi „Talurahva käärimine“, A. Anni väitekiri „Kreutzvaldi Kalevipoeg“, „Eesti rahvalaulud“ I ja II, „Eesti runoviisid“. Sel aastal läheb toetus J. Kõpu „Laiuse kihelkonna ajaloo“.

Seltsi väljaandest lähemas tulevikus võib nimetada huvitavaid uudiseid. Teoksil on parandatud ja illustreeritud „Kalevipoeg“ A. Anni toimetusel, K. Raua ja H. Mugašo illustratsioonidega ning illustistega. Suurtest koguteostest „Eesti ajalugu“ — 5 köidet, 2500 lk. — valmib trükkis 1. köide, mis käsitluses jõuab eestlaste keskaegse iseseisvusvõitluse lõpuni 1227. aastal. Teose peatoimetajaks on prof. H. Kruus ja 1. köite tegevtoimetajaks prof. H. Moora. Trükkis on samuti 700-leheküljeline „Viljandi-maa“ 5-värvilise kaardiga. Mis puutub suure kogumiku „Eesti rahvalaulude“ väljaandmisel, siis see on

esialgu katkestatud, kuna täielik väljaandmine täidaks igatahes 100 köidet juba ilmunud „Eesti rahvalaulude“ I ja II ulatuses, lähets maksma tasuta toimetamisel 50 miljonit senti ja kestaks senise töötempo juures 400 aastat!

K.-Ü. „LOODUS“.

Kõikjal kurdetud kriisi raamatu levikus ei ole k.-ü. „Loodus“ õieti kunagi tundnud. Kirjastuse organisatsioon on pidevalt täienenud ja tegevus arenenud, nii et läinud aastal ületasime eelarve miljoni sendi võrra; tänava on eelarve jälle suurenenud umbes 60%.

Kuna „Loodus“ on oma ülesandeks eesti raamatuturul pidanud raamatu odavamaks, kättesaadavamaks tegemist ja seda ka teostanud, siis võime rahul olla publiku huviga meie väljannete vastu. Muidugi tekitab see mõnel pool rahulolematust: on esitatud haridusministeriumile märgukiri, et „Loodus“ kirjastab raamatuid „hullumeelse hinnaga“. Tööpolest tuleb teoksil olevas Nobeli laureaatide teoste sarjas lehekülje hinnaks 0,4 senti, kusjuures raamatud trükitakse eripaberil ja kaanteks tarvitatakse kriitpaberit.

Mis puutub väärtusliku ja alaväärtusliku kirjanduse vahet, siis arvame, et kirjastus peab olema kogu lugejaskonna teenistuses. Lugejaskonda ei saa vedada enese järgi; ta maitse kasvatamine võib sündida ainult pikkamööda. Ka „Tänapäeva Romaan“ õpetab raamatuid ostma ja võib olla küllalt häa ühepäevakirjanduse piires. Säärasesse seeriasse ei maksagi segada paremat, mis ei sobiks tarvitajate teatud erikihile. Isegi „Kroonises romaanis“ on mõnede literaarselt väär-

tuslikemate asjade avaldamine idealistlik eralõbu — tasuvuse mõttes.

Meie odavaist seeriaist levis LUB-i kuni 15 000 eks. (ühes reklaampremiatega). Ometi tekkis tunne, et meie publik ei hinda novelli. Hakkasime katsetama kerge romaaniga; sel pinnal kasvaski „Tänapäeva romaan“. Kriminaal- või armastusromaan ei tarvitse ju igakord olla halb kunstiliselt; igal juhul aga kisub ta lugejat kaasa. Sellesse seeriasse ja „Kroonise Romaani“ sarja oleksime hää meelega võtnud rohkem algupärandeid, ja võtsimegi mõningaid keskmise väärtusega asju, mis leidsid lugejaid — kuid keskmisistki algupärandeid tuli suur puudus. Viimasel miljonilisel võistlusel kokkutulnud romaanide seas ei leidunud midagi isegi ajalehe joonealuse jaoks päale nende mõnede teoste, mis osutusid kohe kõlvuliks avaldada eriraamatutena. Tõmbavamad „efektikirjandust“ saaks ju meiegi autoreilt — aga mitte nii suurel hulgal, et ajalehed suudaksid täita algupäranditega 50% oma ilukirjandusl. osast. Võiks kokku saada vahest 10%. Vähegi kvalifitseerit tõi pole ju Eestis nüüdisajal jäänud midagi avaldamata! Seejuures ajalehed ja ajakirjad otsivad algupärand kirjanuslikku materjali ja on senini hädas olnud ta puuduse tõttu, kuigi pakuvad küllaldast tasu, igatahes suuremat kui on tõlkija honorar.

Meie autorid peaksid produtseerima 3—4 korda rohkem senisest, kui tahetakse saavutada ülalnimetatud 50%. Ometi rutatakse kirjutamisel nüüdki liigselt. Kõpseid proosateoseid ilmub aastas 4—5, mitte rohkem. Uute nõuete rahuldamiseks peaks tekkima 20 uut autorit ajalehekirjanduse alal. Tuleb küsida, kas see on niiväga tarvilik? Muidugi võib tõkestada kõige alaväärtuslikuma tõlkekirjanduse tootmist. Ses tegevuses aga vaevalt saab juhtivaks olla senine riiklik raamatukogu-komisjon; peaks loodama mingi uus organ.

Käesoleval raamatuaastal peaks kirjastajad rakendatama täiepingega loovasse töösse. Kahjuks pole raamatuaasta senised juhtivad

organid astunud selleks samme. Pole ka hakatud looma tõhusamat kontakti kirjastajate ja kirjanikkude vahel. Otsekui ei usta, et mõlemad pooled võivad töötada käsikäes. Ometi on kirjanikkude ja kirjastajate siht üks ja sama: eesti raamatutaseme ja leviku tõstmine. Leviku suurus üksi ei kindlusta pidevat edu ja väheminev väärtteos jääb ikkagi isoleerituks, kõigepealt aga ebasuvaks. Mis puutub võimalusisse saada raamatufondist laenu kirjastamiseks, siis k.-ü. „Loodust“ see ei huvita. Toetada võiks ju säärase raamatute väljaandmist, milledele ei leiduks kirjastajat seniste ettevõtete hulgas. Ometi on Eestis praegu väärtuslike raamatute kirjastamine teostatav 90 juhul sajast.

„Looduse“ väljaandeist on peale LUB-i seni olnud parima levikuga „Eesti Entsüklopeedia“. Järgnevad: „Maailma maad ja rahvad“, „Eesti rahva ajalugu“, käesoleval aastal alustatud „Aianduse ja mesinduse käsiraamat“, siis „Kroonine romaan“ ja „Kuldraamat“, „Tänapäeva romaan“ seisab viimasel kohal. Üksikromaanidest levib hästi A. Mälgu „Surnud majad“. Seeriromaanide minekus on kõikumised eriteoste vahel väikesed, 100—200 piires. „Krooniseist romaanidest“ on 2 kuuga läbi müüdud Bartschi „Igatsus“, samuti Strug'i „Tundmata sõduri haud“. Kibuvitsa ja Hinti viimased romaanid on juba peaaegu otsas müügil. Korralik ja ka keskmine algupärand läheb alati paremini tõlkeist, eriti klassilisist ja sääraseist väärtteoseist, milles ei kirjeldata armastust (näit. Conrad'i „Narziissuse neeger“ ja Romains'i „Kamraadid“). See nähe on teatavasti küll ülemaailmaline. Muidugi on küllalt menu sääraseil klassilisil romaanel nagu „Madaam Bovary“. Nilbevõitu asjad — näit. O. Mirbeaux „Toaneitsi päevik“ — ei levi hästi, samuti sünged romaanid, nagu Farrère'i „Kultuurinimesed“ ja Benoit'i „Soolajärv“, selle autori parim teos. Nähtavasti on õige, et publik tahab elujaatavat kirjandust. Ja üksikostjatega on k.-ü. „Loodusel“ kõigepealt tegu, kuna raamatukogu-

de tellimised annavad ainult 8% levikust.

Oma uusist üritusist võime nimetada kõigepealt valimikku Nobeli viimaste laureatide romaanest, millest on võimalust mööda võetud tõlkida tähtteosed. Sarjas on esindatud 10. viimase aasta laureaadi-proosakirjanikud peale Bunin'i; köidete arv on 15, mis ilmuvad kõik korraga tuleval poolaastal. Galsworthy'lt ilmub „Forsyte'ide saaga“, Th. Mannilt, „Buddenbrookid“, Pirandello'lt „Kadunud Mattia Pascali“, Undset'ilt „Kristiina Lauritsatütar“, S. Lewis'ilt „Babbitt“, Hamunilt „Maa õnnistus“, Shaw'lt „Püha Johanna“. Sarja hind 25 kr.

Uus ettevõtte on ka „Looduse lasteraamat“, mille 20 köitest tahetakse pooled täita algupäranditega. Tuleb ära oodata võistluste tulemusi. Kallaletungid võistluse ja kirjastamise tingimusile on ülekohtused — 250 kroonise auhinna omandaja saab igatahes parima honorari Eestis. Muide pole seni meil peaaegu toodetudki kirjandust lastele kuni 12 aasta vanuseni; on vaid Leipzigi trükitud saksa raamatute piltidele alla eestikeelseid tekste.

„Kroonise Romaanis“ pole ette näha algupärandeid; välisautoreist vahest korratatakse edukamat minekut näidanud nimesid. Uudseist võiks nimetada üht sügisel ilmutavat romaani Wells'ilt. Algupäraseid üksikromaanid selguvad sügisel. A. Mälgult ootame 2 aasta pärast romaani „Läänemere isandad“, mis käsitab eesti viikingiaegu aastast 1050 kuni 1150.

Alustatud on uus praktiline seeria „Kodukolle“ haridusnõuniku pr. A. Martini toimetusel. Jätkub „Keele ja kirjanduse“ koolisarja väljaandmine. Siin on ilmunud ülevaated prantsuse, skandinaavia ja ungari kirjandusajaloost. Samas ulatuses on ilmumas kokkuvõtteid vanakreeka, vene, inglise, saksa, poola, itaalia kirjandusloost. Need ülevaated rahuldavad keskkooli nõudeid ja vahest mõnevõrra ülikooli omigi. Igal juhul rahuldavad nad küllaldaselt keskmise haritlase tarvet kirjandusloolise informatsiooni järele.

„NOOR-EESTI“:

Eesti ilukirjandusliku raamatu levimisedu on praegu paraku õige tagasihoidlik — kui nüüdset seisukorda võrrelda iseseisvuse algaastate omaga. Tol ajal oli raha odav ja raamatu hind madal. Majanduslik depressioon hävitas selle õitsengu. Ostjate puudusel tuli vähendada väljaantavate raamatute eksemplaride arvu ja järelikult tõsta hindu, et suuta katta kulusid. Viimasena kõigest kirjastusist tõstis hindu igatahes „Noor-Eesti“.

Raamatuaasta puhul näib kirjastamine tõepoolest hoogu võtvat. Algajad kirjastused loodavad saada laenu raamatufondist ja püüavad „üle võtta“ autoreid, eriti nimekamaid, lubades veidi kõrgemat honorari. Kirjanikkude eneste seas on tekkinud aktiivsuse meeoleolu — loodetakse palju raamatuaastast ja uutest võimalustest

„Noor-Eesti“ igatahes ei ole oma honoraride määraga seni maha jäänud teistest kirjastustest ega kavatse seda teha ka tulevikus; võime oma tingimusi kõrvutada isegi välismais-tega. Meie kirjastus kui vanim võistlejate seas võiks olla juba suurkapitalistlik ettevõtte — kui vastaksid tööle arvamused mõningais ajaleheartikleis, milles kurdetakse kirjanikkude kannatuste ja kirjastuste saagitsemise üle. Tegelikult ei ole meie oma sihiks pidanud mitte ilmingimatut kasukuhjast (dividendid ei tõuse praegu üle 3—4%), vaid ilukirjanduse turu pidevat arendamist. Umbes 20 teost oleme kirjastanud kahjuga — ilma et see palju segaks äriiselt. Püüame toetada nooremaid ja elujõulisemaid autoreid ka sel juhul, kui äriislist tasuvust pole ette näha. Just tuleviku seisukohalt on tähtis ilukirjanduse pidev minek ja ostjaskonna kasvatamine; algajad kirjastused võivad puruneda nende ülesannete raskuste ees. Saksamaal näiteks on ilukirjanduse levik peaaegu täiesti alla käinud — 500 eksemplari teoselt. Ka meil on raamatuid juba küllalt palju ja targu võib järgnevat aastail lõdveneda.

„Noor-Eesti“ pealaks on teata-

vasti algupärase ilukirjanduse avaldamine (kooliraamatute osa ei kuulu käesolevasse ülevaatesse); tõlkekirjandus annab võrdlemisi väikese % ilmunud teoseist (läinud aastal 10%) ja peab alatasa järke ootama algupärandite kõrval. (Reymonti „Talupoegade“ III ja IV jao ilmumine viibis selle tõttu mitu aastat, samuti Sillanpää „Silja“). Äsja omandatud ladumasinade abil võimaldub tulevikus tööde kiirem valmimine ja ka raamatute hinna alandamine (muide „Noor-Eesti“ raamat on senigi olnud odavam näiteks Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandest, kuigi viimane saab riiklikku toetust). Kroonine „Rahvaraamat“ (mille 2 lehekülge maksab 1 sent), on juba saavutanud õige hea mineku; see näitab hinnamadaluse tähtsust turustamisel. Ka arvutuste ja sõnavõtude kiire järgnemine teose ilmumisele soodustab minekut tunduvalt, samuti auhindamine — näit. „Ümera jõe“ puhul.

Praegu on „Noor-Eestil“ sõelumisel ja trükkiks valmistamisel väga palju käsikirju — umbkaudu aastase tarvituse ulatuses. Mis puutub romaanidesse, siis neid on sügiseks lubanud rida autoreid — nimetatuna küll igakord pealkirju. Meie kirjastusel pole etteklainimise kommet, kuid siiski võib nimetada mõningaid lähemas tulevikus ilmuvaid uudiseid. Vanemate autorite töedest tulevad avaldamisele Juhan Luiga poliitilised artiklid kahes köites. F. Tuglaselt ilmub „Kriitika“ III ja IV, J. Semperilt kogutud reisikirjeldused, K. A. Hindreylt peale näidendi „Raidaru kirikumõis“ romaan „Suremise eod“, O. Lutsult Tootsi-lugude järg „Sügis“ ja noorsoojutt „Väino Lehtmetza noorpõlv“, J. Vahtralt „Minu noorusmaalt“ II. Romaanidest on oodata Mart Raualt „Kirves ja kuu“, A. Mälgult „Tuuli merelt“; üks uutest, senitundmata autoritest on esitanud üsna huvitava romaani; Grauberg-Kallimäelt ilmub luuletuskogu.

On algatatud ka uus algupärane populaarteaduslik sari — „Filosofiiline seeria“.

Ilmumisel vahelduvad algupäranditega paremad tõlked, millest võiks

lähemas järjekorras nimetada: L. Tolstoi „Anna Karenina“, Pope'i poeem „Lokirööv“ A. Orase tõlkes, kuna Heine värss-satiir „Saksamaa“ — samuti A. Orase tõlgitud — on ilmumisel praegu; Hamsuni „Maa õnnistus“, Lagerlöfi „Gösta Berling“, Kianto „Räbalaranna Joosep“, Lätist M. Pukitsa tõlkes Virza auhinnatud romaan „Täeva redel“ (mis vastab meie „Tõe ja õiguse“ I jaole), prantsuse keelest mõningaid noorsoojutte jne.

Lõppeks tahaks avaldada soovi, et meie kirjastused suvatseksid omavahelise võistluse võtetes — nii raamatuaastal kui ka „rahuajal“ — pidada kinni mõnesuguse soliiduse nõudeist. Praegu võib märkida juhtumeid, kus käiakse politseis kaebamas vastase äsjailmunud raamatute „ebamoraalsuse“ peale, et saavutada konfiskeerimisi.

AKADEEMILINE KOOPERA-

TIIV:

Oleme kirjastamisel algusest peale piirdunud kindla erialaga, mille moodustavad 1. ülikooli õppe- ja käsiraamatud, 2. Eestit käsitlev võõrkeelne informatsioonikirjandus, ja 3. üksikud teaduslikud tööd, enamasti doktori-väitekirjad. Peale selle on välja antud üksikuid akadeemilisi raamatuid, mis käsitlevad uudseid küsimusi. Eeskätt teoseid rahvuse-küsimuse üle kavatseme tulevikuski avaldada oma kolme peala kõrval.

Ak. Kooperatiivilt on ilmunud seni 33 väljaannet umbes 6000 leheküljega, peamiselt 4 aasta jooksul. Ülikooli õpperaamatuid kirjastame kindla kava järele, ankeedi põhjal ülik. õppejõududelt ja silmas pidades tegelikke tarbeid. Eriti tarvilik on kirjastada õpperaamatuid neilt aladelt, kus õpetamine ning uurimine meie ülikoolis on toonud palju uut ja kus tarvitajaskond on suur. Selle tõttu oleme kõige rohkem välja andnud õigusteaduslikke raamatuid, samuti filosoofiateadusk. aladelt jne. Viimasesse järjekorda jäävad rahvusvahelised ja säärased teadused, mille kiire areng takistab kokkuvõtte tegemist. Nii on lugu arstiteadusega. Sellistel aladel on ka

õppijate arv tihti liiga väike, nõnda et raamat end ei tasu. Kõige tarvilikumad tööd siiski tehakse siingi; arstiteadusse kuulub peatselt ilmuv prof. Schlossmanni „Rõugepanemine“. — Oskussõnastikest oleme välja andnud „Õigusteaduse oskussõnastiku“.

Teadusl. raamatute väljaandmisel tuleb võidelda kahe raskusega. Esiteks ei ole meie üliõpilaste seas küllalt läbi lõõnud raamatute ostmine; teiseks võib lähemalgi ajal puudus tulla käsikirjadest — just elavamail aladel, nagu õigusteaduses, kus olukorda raskendab ka kiirelt muutuv seadusandlus. Tarve omakeelsete õpperaamatute järgi on igatahes suur nüüdsel keeltevahetuse ajajärgul keskkoolides; nõudmine läheb tulevikus veelgi akuutsemaks. Pealegi ei vasta ükski välismaa õpperaamat meie ülikooli nõudeile — kuna ei arvestata meie elu, andmeid ja tingimusi. Eriti saksa õpperaamatud on niivõrd kallid, et säärase hinnaga võiks meie raamat tasuta end aastaga, 30—50 eksemplari suurusse müügiiga. Ak. Kooperatiivi kalkulatsioonid on aga rajatud pikemaajalisele müügile ja tasuvusele; raamatute vananemise vastu on tarvitusele võetud abinõusid.

Paljud meie teadusl. teosed ei saa ju olla tasemelt ideaalsed, sellest on autorid teadlikud. Ometi pole alust ka eriliseks nurisemiseks. Raskeim on eestik. õppekirjandust soetada arstiteaduse ja filosoofiateaduskonna mõnede erialade jaoks. Üldisemal aladel aga peaksime suutma raamatutarvet rahuldada juba lähemas tulevikus.

Eesti rahvuslikke teadusi oleme mõnevõrra saanud soodustada võõrkeelse — saksakeelse — informatsiooniseeriaga, mis peamiselt on määratud välismaade jaoks. Selle sarja raamatud on ka võetud ülikooli õppekavade nõudeisse. Muidugi oleks neist võimalikult pea tarvis laiendatud eestik. väljaandeid. Välismaal võetakse selle seeria teoseid vastu igatahes väga hästi — seatakse koguni eeskujuks sisu kui ka tehnilise läbiviimise poolest.

Raamatute levikus oleme kogenud

üllatusi. Kõige paremini on läinud J. Tehveri „Koduloomade anatoomia“, selle järele prof. Piibu „Kaubandusõigus“ ja Peeter Põllu „Üldine kasvatuseõpetus“, samuti „Õigusteaduse sõnastik“. Hinna oleme püüdnud määrata võimalikult madala, kuid silmas pidanud ka autorite huve. Keskmise lehekülje hind pole tõusnud üle 3 sendi.

Riigi ja kirjastuste vahetuse küsimusis on loomulik, et riik peaks toetama neid ettevõtteid, mis on tarvilikud kultuuriarengu ning teaduse-hariduse seisukohalt ja mille tasuvus on praegu võimatu. Muidugi peab seejuures nõudma avaldatavalt töilt küllalt kõrget taset. Kirjastamise võidujooksu aga ei peaks riik soodustama raamatuaastalgi. Meie turg ei ole nii suur, et ühest teosest võiks teha mitu elujulist väljaannet. Raamatuaasta korralduse peaaesandeks tuleks võtta kirjastuste tegevuse koordineerimine, et ära hoida tööde kahjulikke kordamisi ja läbi viia eri kirjastuste spetsialiseerumist vastavalt neile ringkonnile, millega üks või teine ettevõtte on parimas kontaktis. Seda nõuet on rõhutatud seniselgi kirjastajate ja raamatukaupmeeste ühingu peakoosolekuil ja vastu võetud sellekohased otsused.

Akad. Kooperatiiv on riiklikelt keskasutisilt seni saanud laenu ülikooli õpperaamatute kirjastamiseks. Samuti on laenatud üliõpilaskonnalt; osa väljaandeid kannabki „Üliõpilaskonna toimetuste“ nime.

Lähemas tulevikus avaldatavaist uudiseist võiksime mainida mõndagi. Trükist ilmumas on E. Kanti „Lebensraum und Bevölkerung Estland“ — üks sisuliselt moodsamaid eesti teadusl. töid ja tehniliselt luksuslikumaid raamatuaasta väljaandeid. Sügisel valmib E. Kanti „Eesti majandusgeograafia põhijooni“, koguteos „Arhiivinduse käsiraamat“ II ja prof. A. Piibu „Rahvusvaheline õigus“. Prof. A. Kliimannilt ilmub „Eesti administratiivprotsessi õigus“ ja „Haldusõigus“, prof. E. Einilt „Rooma õiguse ajalugu“, prof. J.

Uluotsalt „Eestimaa õiguse allikate ajalugu“, R. Rägolt „Kriminaalprotsess“, J. Vaabelilt „Eesti riigi maksundusõiguse tabelid“. Ettevalmistusel on „Eesti majanduse ajalugu“ 2 osas, mille toimetamisele on rakendatud meie paremad ajaloolased. Võõrkeeles ilmuvad ülevaated Eesti põhiseaduse, majanduse, vabadussõja ja kultuuriajaloo kohta. Raamatuaasta puhul annab A. Kooperatiiv välja G. Suitsu „Eesti kirjanduse ajaloo“ dr. Vagnay prantsuskeelses tõlkes. Sügisel ilmub R. Antikult bibliograafia võõrkeeles Eestit käsitleva kirjanduse üle.

Oma kitsal tööalal ei sega Ak. Kooperatiiv kedagi, aga ei taha ka end lasta segada. Võistlust ei ole palju karta — leidub ju parimaid autoreid iga teadusliku eriala kohta enamasti ainult üks.

EESTI KIRJASTUSE KOOPERATIIV:

Raamatu levikus viimastel aastatel ilmsikstulnud tagasimineku ei ole tingitud huvi raugemise raamatu vastu, vaid seda on põhjustanud kitsad majanduslikud olud, mis on surunud raamatu viimase järgu tarbainete hulka.

Raamatu ostmise vähenemisega ei ole siiski kaasas käinud raamatu lugemise vähenemine, vaid vastuoks on see just suurenenud, mida kõige kujukamalt tõendavad suured raamatulaenamise järjekorrad mitte üksi linna-, vaid ka maakogudes. Ka tõendab seda käesoleva aasta kevadel korraldatud raamatu „odavmüügi“ hiigla edu. Umbkaudse arvestuse järgi on „odava müügi“ kaudu Eestis läinud rahva sekka vähemalt 250.000 raamatut umbes 75.000 krooni väärtuses. Seega on iga viies Vabariigi kodanik ostnud ühe „odava raamatu“.

Raamatu vähese leviku põhjuseks on osalt vist ka see, et meil pole suutnud läbi lüüa raamatu kinkimise komme, nagu see on mujal. Ka pole meil kujunenud traditsiooniks luua koduseid raamatukogusid, vaid igaüks loeb oma kohuseks neidki väheseid koduste kogude hakatusi, mis

kusagil ähvardavad tekkida, kanda laiali, sest pole ju moeks tuua tagasi laenuks võetud raamatut. Ka on alus etteheitel meie haritlaskonnale, et ta ei tunne küllaldast huvi raamatu vastu, kuigi on aineliselt suuteline raamatu ostmiseks. Meie raamatu ostjaskonnaks on kujunenud vähemate tuludega seltskonnakiht ja see ei suuda suuremaid summasid välja anda.

Kuna huvi raamatu vastu on järjest tõusmas, siis võib loota suurenemist raamatu ostmises majanduslikkude olude veelgi paranemisel. Igatahes näib kõige rängem surutisaeg meie kirjandusturul olevat juba möödumas.

Kooperatiivühingu „Eesti Kirjastuse Kooperatiivi“ sihiks on rajada raamatute kirjastamine ühistegelisele alusele ja selleks tömmata kaasa laiemaid kirjandusehuviliste ringe. Ta tahab rõhku panna mitte üksi raamatu sisulisele küljele, vaid võimalust mööda tõsta ka raamatu välimust, kasutades selleks kunstnikkude kaasabi ja nõuandeid peale kaanilustuste ka sisu illustreerimise ja trükitehnilistel aladel. Esimesed katsed, nimelt noorsooraamatute sari „Tapperi sinine raamat“, on ajakirjanduse poolt märgitud erakordse saavutisena kauni raamatu väljaandmise alal meil.

„Eesti Kirjastuse Kooperatiiv“ kirjastab esijoones just algupäraseid teoseid ja tõlkekirjanduse alal ainult niisuguseid, millel on enam-vähem püsiv kirjanduslik väärtus.

Missugused algupäraseid teosed ilmuvad tänavu, selgub alles sügisel, kui koostatakse lõplik kava. Tõlkekirjanduse alal ilmuvad tänavu: B. Björnsoni „Jumala teedel“, K. Hamsuni „Naised kaevul“, B. Kellermanni „Ingeborg“, I. Kianto „Punane joon“, J. Londoni „Mere hunt“, R. Rollandi „Pierre ja Luce“, A. Tolstoi „Peeter I“, Čukovskii „Muinasjutud“, O. Wilde „Õnnelik prints ja teisi muinasjutte“ jt.

Osa tänavu avaldatavatest teostest on kavatsatud illustreerida puulõigetega, võimalust mööda ka mitmevärvilise trükisega.

Edaspidi kavatses „Eesti Kirjastuse Kooperatiiv“ algatada uusi

odavahinnalisi raamatu sarju mitmesugustel aladel.

Missugust mõju avaldab raamatu-aasta raamatu levikule, seda on veel raske ennustada, kuid kindlasti ta elustab raamatuturгу, kuna raamatu ümber tekib elevust ja juhitakse temale tähelepanu.

Kirjandus on meil olnud seni tagaplaanil, kuid raamatu-aasta nihutab ta ette poole.

Üht võib aga juba kindlasti ette öelda ja see on, et raamatu-aastal kirjastatavate raamatute arv suureneb veelgi. Mul pole küll käepärast statistilisi andmeid, kuid ma vist ei eksi, kui oletan, et Eesti selle poolest võtab esikoha, sest juba seni sammus ta kirjastatavate raamatute arvult esireas.

Selle saavutise üle ei tule aga sugugi tunda rõõmu, sest suur kirjastatavate raamatute arv põhjustab nende võrdlemisi kõrget müügihinna, kuna väheneb üksikteose levik.

Raamatu-aasta üheks ülesandeks on küll raamatu müügihinna alandamine, kuid vaevalt võib loota, et tänavu sellel alal saavutatakse nime-tamismäärseid tulemusi, sest raamatute müügihinna kalkuleerimisel puuduvad kirjastustel veel andmed leviku suurenemisest ja puht oletustele vaevalt keegi riskib rajada oma kalkulatsioone.

Raamatu müügihind ongi viimastel aastatel tunduvalt alanenud ja see jätkub, kuigi pikkamisi. Ainult massiliselt toodetava tõlkekirjanduse juures võib müügihinna alane mine teostuda kiiremas tempos.

Raamatu-aasta puhul on lisaks Riigivanema auhinnale loodud veel rida teisi auhindu, mis avaldab kahtlemata ergutavat mõju kirjanikkudesse. On loota, et edaspidi kaob seni kahjuks paratamatu olnud nähe, kus kirjanikud olid sunnitud oma teoseid saatma müügile viimistlematult. Auhinnana saadavad summad vabastavad auhinnasaajad mõneks ajaks igapäevastest leivamuredest ja loovad neile loominguks soodsama olukorra. Raamatu-aastal on algupärase kirjanduse alal loota suurt tõusu, kuid jääb soovida, et see tõus ei piirduks üksi kvantiteediga, vaid ka kvaliteediga.

KIRJASTUS „VALIK“:

Võtnud oma ülesandeks hea tõlkekirjanduse väljaandmise, on „Valik“ sellest ka kinni pidanud. Oleme hoidunud tegelemisest teostega, mille väärtus kahtlane. Seejuures on kogemused publikuga saanud mitmekesised. Mõned raamatud, mis võiksid väärtuse ja kuulsusegi poolest hästi levida ja leida tarvitust keskkoolides, on ometi läinud halvasti. Saint-Pierre'i „Paul ja Virginie“ (J. Semperi redigeeritud tõlkes) suudaks võistelda „Atala'ga“, kuid levib väga tagasihoidlikult. Nähtavasti mõjub palju autori nime populaarsus. Hamsuni läheb meil küllalt hästi („Valiku“ kirjastuselt ta kaksikromaan „Benoni“ ja „Rosa“), samuti Tagore „Kodu ja maailm“, Scott'i „Klooster“, Dickens'i „Dombey ja Poeg“, Maeterlinck'i „Mesilaste elu“. Menu on ka sääraseil asjul, nagu norra realistliku lastekirjaniku Aanrudi teoseil, mis on soovitatud koolidele ja tunduvad meile küllalt lähedastena, Gårdonyi silmapaistval romaanil „Jumala orjad“ ja populaarse Zoštšenko „Agitaatoril“. Kokkuvõttes levivad kõik „Valiku“ raamatud keskmiselt. Páris seisma jäänud teoseid pole; mõnel juhul tuleb küll 4—5 aastat oodata kulude tasaamist.

Kuigi näiteks Hamsuni romaane ei maksa lugeda esmajärguliseks, siis ometi võime olla kindlad, et nad pole väärtusetud. Rohkem rõõmu valmistavad sääraseid raamatud nagu prantsuse populist Chamson'i „Maantee mehed“, mida mitmelt poolt peeti parimaks romaaniks prantsuse toodangus 1927. aastal. Meil ilmus see teos juba kahe aasta pärast. Kahjuks ei saa „Valik“ sel kombel uudiseid palju importeerida, kuna nii uute teoste eest tuleb autoreile maksta honorari. Prantslaste ühtlustatud taks Eesti jaoks on küll võrdl. madal, kuid ka 10.000 senti tähendab palju 300—400 eksemplari suuruse trüki juures. Hindad on „Valikul“ aga samad mis „Noor-Eestil“ ja E. K. S-il. Päälegi tuleb meie väljaandeid müüvale ärile anda vahekasu. Hindu saame hoida võrdl. madalal ainult selle tõttu, et ei ole välja läinudki teenis-

tusele. Tihti on „Valik“ avaldanud just neid tõlketõeseid, millest teised kirjasused on loobunud, kartes ebatasuvust. Kuna näiteks „Paul ja Virginie“ peab olema kättesaadav eesti keeles, siis võtsume ta „üle“ E. K. S-ilt. Seejuures polegi „Valikul“ tulnud kanda ilmseid kahjusid.

Eesti raamatu üldine levik on viimase aasta või paari jooksul vahest juba veidi tõusnud. Enne seda oli müük küll väga tagasihoidlik. Raamatukogud ei saanud tol ajal riigilt kuigivõrd toetust ja eksisteerisid uute ostude suhtes õieti vaid nimeliselt, elarvetega alla 100 kr.

„Odavate nädalate“ hädabinõust on „Valik“ seni hoidunud; seda võimaldab trükkide väiksus ja teoste stabiilne minek. On ju odav müük hädaohtlik saneerimisvahend: inimesed jäävad ootama hinnaalandusi ja loobuvad normaalsest ostmisest. Kui meie raamatu hinda peetakse üldiselt kõrgeks, siis see vaade pole just põhjendatud. Skandinaavias on raamat igatahes märksa kallim, kuigi levib suuremal arvul (Hamsuni esikteosed 8000—10.000). Eriti arvestades meie tiraaže on eesti raamat odav. Kriisi põhjus ei peitu mitte meie raamatu kalliduses, vaid üldise elustandardi madaluses.

Kui tahame olukorda parandada kõigepealt raamatuhinna küljelt, siis tuleks teha raamatukogude elujõulisiks. Seejuures aga ei maksaks oodata raha ainult riigilt ja kogukonnalt: teotsema peaks seltskond ise, nagu ta teotses vene ajal, kus kogudele muretseti kirjandust märksa elavamalt. Väga tähtis on kõvendada valvet raamatukogude ostude üle.

Mis puutub raamatuaasta mõjusse, siis esialgu pole elevus seltskonda veel kuigivõrd tunginud. Edaspidised kavatsused on küll suured. Kasvavas kirjastuste võidujooksus igatahes peab keegi saama kannatada. „Valik“ jääb neis asjus äraootavale seisukohale. Halvema tõlkekirjanduse kavatsesvat maksustamine muide on mõnelt küljelt üsna piinlik ettevõtte. Meie kirjanikud otseselt hakkaksid saama

toetust välismaade kirjanikkude kullul. Autorihonorariga tõlkeid väliskirjandusist tehakse meil niikui väga vähe — oodatakse teose vananemist üle 10 aasta piiri. Ka tekib segadusi kvaliteedi piiri määramisel. „Valiku“ raamatuid ei kuuluks ju maksustamise alla. Kuid teiselt poolt võib arvata, et suured ärikirjastused suudaksid ka maksta nimetatud erimaksu ja ikkagi avaldada alaväärtsuslikku.

Meie tõlkija töötasu väheneks sel juhul veelgi, võrreldes praegusega. Niikui nii tõlgitakse küllalt sendi eest 50 tähelt. Muidugi maksab näiteks E. K. S. rohkem tuntumale nimedele. „Valik“ ei ole pakkunud madalaimat tõlkehonorari. Et meie kirjandusl. töötajate tasu tõuseks, selleks peaks suurenema raamatute levik. Autorite seisukord on igatahes veel närusem praeguses Saksas ja Ungaris, kus tihti üldse ei leidu võimalusi saada honorari või lasta kirjastada tasuta. Meie raamatupropagandast saavad kindlasti kasu tunnustatumad nimed. Eesti raamatuturg võiks ju heal juhul areneda nii kaugele, et võimaldaks riikliku toetuseta äraelamise 10—15 kirjanikule.

„Valiku“ tegevus on viimaseil aastail olnud tagasihoidlik. Edaspidi siiski püüame anda uematki head tõlkekirjandust. Lähemas tulevikus ilmub üht-teist. Björnsoni äsjaavaldatud kultuuriloolisele romaanile „Lipud üle linna ja sadama“, järgneb II jagu, Scott'i „Kloostrile“ ta järg „Abt“. Ilmumas on Bojer'i „Väljarändajad“, kavatsusel üks Mayn Read'i parimaist noorsooraamatuid, Alcott'i „Väikesed naised“, mõned Anderseni pikemaid muinasjutust. Kaugemas perspektiivis võiks viidata mõnele teosele Goethelt jne.

O.-Ü. J. G. KRÜGER.

Meie ettevõtte täidab Tartus vahetalitaja ülesandeid välismaade ja eesti raamatuturu vahel. Saadame välismaile kõiki õpetatud Eesti Seltsi väljaandeid (pääle selle levitab Selts ise õige palju oma raamatuid vahetuseks emplaridena). Sa-

muti on meie käes Ülikooli „Acta'de“ levitamine.

Kirjastamise alal on meil teoksil saksakeelne tõlkeseria „Estonische Reihe“, F. Schwarzzi töö, millest juba ilmub F. Tuglase „Maailma lõpus“. Seerias esineb F. Tuglas 2 korda, A. Kivikas, J. Semper, G. Suits — tõlgetega luuletusist. Kõite ulatus on 70 lk. Päälevik oleks välismaile; varustame selle sarjaga ka Soome, Rootsi ja Saksa ülikoolide raamatukogusid. Kaugemaist kavatsusist ses suunas oleks ehk varajane rääkida.

Välismaise raamatu sisesevõtte on meil märksa vähenenud võrreldes endiste aegadega eriti ilukirjanduse alal. Ära on jäänud tagamaa — vene- ja eesti raamat on võitnud endale positsioone, asendanud importi. Tolli andmete järele (mille alla ei käi ristpaelasaadetised, kuigi need näitaks meie äris ületavad kast-saadetiste koguse) on Eestisse viimaseil ajal raamatuid sisse veetud tuhande kroones: a. 1929 — 122,5; 30 — 233,6; 31 — 126,8; 32 — 102,4; 33 — 83,4. Kriisiaeg näitab eriti suurt langust. Viimaseil aastal on aga jälle märgata raamatuimpordi tõusu. Elavnenud on nõudmine päämiselt inglise raamatu järele. Esikohal muidugi püsib saksa raamat, kuna prantsuse teosed on peaaegu välja tõrjutud meie turult. Prantsuse raamatu ekspordi korraldus jätab meie seisukohalt liiga palju soovida — väiksemaile tellimisile lihtsalt ei reageerita. Põhjuseks on prantsuse raamatuturu vähem tihe organisatsioon võrreldes saksa omaga, mis on tsentraliseeritud Leipzgis ja töötab odavalt, vastates ka kõige ebatasuvalle järelepärimisile. Eriti raske or Prantsusmaalt kätte saada provintsis ilmunud raamatuid.

Meie klientuuris on tagasi läinud kohaliku saksa tarvitajaskonna suurus. Kui jätta arvestamata asutised, siis eesti tarvitajaskond moodustab praegu muulaste protsendiga umbes võrdse osa. On aga märgata, et eesti klientuur ostab hooajati: odava raamatumiigi nädalatel levis elavamalt ka väliskirjandust. Saksa publik ostab pidevamalt,

Raamatukogudest on meie klientuuris tähtsal kohal ülikooli biblioteegid. — Mis puutub sellesse, et mõned eesti kirjastused müüvad otse lugejale, siis säärast nähet tuleb pida negatiivseks. Saksas otsetellimist üldiselt ei tunta. Meil ei suudeta läbi viia raamatukaupluste tõhusamat tegevust. Väikekaupmeeskond ajab pudu-äri ega suuda ostjat kunagi haarata prospektidega.

Raamatu leviku asjus on hinna küsimus keerukam ja delikaatsem kui arvatakse. Fikseeritud hind üksi ei loe palju; arvesse tuleb välimus ja muu. Prantsuse raamat on poole võrra odavam saksa ja inglise omast, aga vilets välimuselt. Inglismaal on esiktrükiid võrdl. kallid, kuid, näilikult kirjastatakse neist paari aasta pärast $\frac{2}{3}$ võrra odavam. „rahvaväljaanded“. Saksas pole vastavad katsed andnud tagajärgi. Seal-se lugejaskonna individualistlikud kalduvused nähtavasti ei lase enesele pääle suruda süstemaatseid ilukirj. seeriaid. Mitmed suuremad saksa kirjastused — Fischer ja Inselverlag — ei avalda peaaegu sugugi enam algupärandeid, vaid annavad välja tõlkeid inglise ja skandinaavia kirjandusist.

DIR. JAAN ROOS.

Vastandlikult avalikkuses sagedasti väljendatud arvamusi on kontakt meie publiku ja raamatu vahel siiski hää — igatahes parem kui paljudes muudes maades. Ei saa süüdistada eesti publikut ega eesti raamatut. Senised süüdistused on otsitud ja tihti fiktiivsed, osutades vähehesele asjatundmisele. Tõsi on, et meil ilmub raamatuid proportsionaalselt rahvaarvule rohkem kui teistes maades. Aga tõsi on ka, et meil loetakse ja tarvitatakse raamatut samuti rohkem kui mujal. Seda ei saa küll öelda võrreldes Eestit Soomega ja Lätiga. Kahtlemata aga oleme raamatulugemise poolest ees suurist rahvaist, nagu Poolast, Saksast, Ungarist, Prantsusest, räakimata Hispaaniast. Vastasel korral ei saaks meil üldse ilmuda nii palju raamatuid, päälegi kriisiaja kohta küllalt suureks eksemplaride arvus.

Eestlased on raamatuarmastaja rahvas, nagu ta üldse hindab haridust ja kultuuri. Ta oleks seda veel palju rohkem, kui edu ei pidurdaks üks tegur: meie raamatu kõrge hind, mis keskmise majandusliku kandejõuga inimesile, keda Eestis on suur enamus, ei võimalda raamatu omandamist. Teiseks tõkestavaks teguriks — eriti maal — on meie avalikkude raamatukogude ebaotstarbekohane korraldus ja sisustamisviis. Siin tuleks kiires korras tuua parandust. Kogudesse tuleks muretseda paremat lektüüri; paljud raamatud peaks tehtama sunduslikuks ka kooliraamatukogudele. Nii paraneks seisukord ja alaneks vähemalt hää raamatu hind.

Nagu tähendatud, loeb meie rahvas palju, ostab aga vähevõitu — päämiselt raamatu kalliduse tõttu. Sellega ühenduses seisab meie eraraamatukogude vähene arenemine. Viimases suhtes ei saa meie rahva kohta öelda midagi kiitvat. Traditsioonide puudusel on eraraamatukogude mõte meil uus; paljusid peletab kulude küsimus. Ometi on ses asjas viimaseil aastail märgata tunduvat pööret paremusele. Eraraamatukogundus hakkab hoogu võtma eriti meie nooremate haritlaste seas ja ka taludes, kus leidub haritlasi. Elavust on siin andnud odava raamatumüügi nädalad; samuti on juba mõju avaldanud raamatuaasta ja üldse raamatupropaganda. Omandatud raamatuid ei loovutata enam kergesti käest, vaid kujundatakse oma kogu. See on suur samm edasi meie kultuuri süvenemise suunas.

Üldpildis üstleb meie kirjandustoodang kvantiteedilt (arvestades eri teoste hulka kui ka tiraazi) kõigi rahvaste toodanguga. Mis puutub meie raamatu sisulisesse omapärasse, siis jätab see veel liigselt soovida. Eesti raamat ei ole seni saavutanud rahvuslikku originaalsust, kui teda võrrelda näiteks soome raamatuga. Samuti ei ole meil veel üldiselt kujunenud oma kirjanduslikku stiili, välja arvatud üksikud erandid. Palju kohtab veel ilme-

tust ja mittemidagi-ütlemaid mõjutusi, mis kahtlemata segavad originaalse stiili selgumist. Mitmed nimedki kirjanikud patustavad ülekiirustades kompositsiooni ja stiili vastu. Vormi lodevus rikub ära paljud meie väärtteosed, nii et väljaspool Eestit neid ei respektierita.

Sama tahaks öelda meie raamatu välimuse kohta. Eesti raamatul puudub spetsiifiline välimus, mis on nii silmapaistev Soomes, Skandinaavias, Inglismaal, Prantsusmaal. Kaane ja eriti kausta küsimusil olakse meil veel täiesti kobamise ja otsimise ajajärgus. Seda peab tõdema ka illustreerimise alal. Me ei oma õieti ühtki ilustatud teost, mida võiksime uhkusega nimetada omapäraseks eesti illustreeritud raamatuks. Ka raamatuköitmine seisab meil võrdl. madalal järjel. Meil ei ole õieti oma trükipaberit, pappi, iluga köitepaberit. Köitmise alal on kahtlemata palju ära teinud Taska töökoda Tallinnas. Sääll ollakse vähemalt teel originaalse eesti köite poole, mille mõistegi meil tänini veel puudub. Kui meie raamat pole välismaal seni tähelepanu äratanud, siis selles on süüdi pääle kirjanduskunstilise omapära vähesuse ka teoste puudulik välimus. Raamatu ilustamisel pole kaugeltki alati tähtis eriline luksus. Kahjuks aga ei osata meil tabada raamatu välimuses olulisemat külge — lihtsust ja maitsekust. Kaaneliustusel peab olema sügav ühendus sisuga. Selle asemel nad meil tihti tekitavad segavaid dissonantse raamatu sisu ja välimuse vahel.

Ka meie suuremad kirjastused on väljaandmisel liiga ükskõiksed, hoolimatud ja saamatud raamatu kuju küsimusis. Puudub tarvilik huvi ja ka oskus selleks, et raamatuid välja anda maitsekalt, nii et nad meelitaksid ostjaid ligi juba oma välimusega ja ühtlase süsteemiga. Enamikult opereerivad meie kirjastused veel juhuslikkude käsikirjadega ja ka juhuslikkude ilustistega. Tulomuseks on palju maitsetuid raamatuid, mis tihti otse peletavad eemale.

Eesti kirjastused on püüdnud spetsialiseeruda erialadele. Ometi ei peeta sellest põhimõttest kinni, kuna ei suudeta lahti saada äritsemise tuhinast ja siirduda tõsiselt kultuurilisele tegevusele. Ei suudeta luua omavahelist kokkulepet ja seda pidada. Teotsedes sõbralikus vahekorras üks ühel, teine teisel alal, võiksid kirjastused palju tõhusamalt rikastada meie ilukirjanduslikku, teaduslikku ja populaarteaduslikku raamatuvara. Praegu takistab inetu võistlus tihti produktiivset kirjastustegevust. Antakse välja paralleelseid teoseid kiusu eesmärgiga, kuna samal ajal jäävad välja andmata mitmedki väärtteosed, või kirjastatakse nad lohakalt. Selle tõttu on mõned alad meie väljaannetega üliküllastatud, kuna teised seisavad söödis. Arendamata oli seni väärtuslik noorsoolektüür, samuti väärtuslik rahvakirjandus laiemale hulkadele ja hää reisi- ning biograafilise kirjandus. Kõige suuremat puudust tunneme maailmakirjanduse klassika järele. Samal ajal ilmub meil liigagi palju teiste rahvuste kahtlase väärtusega kirjandust tihti väheväärtuslikus tõlkes.

Mis puutub kirjastuste ja autorite vahekorra, siis seda ei tahaks pidada nii halvaks, nagu harilikult oletatakse. Siiski kestab siin teatav piirevus, milles minu arvates on kannatajaks pooleks autor. Meie vaimse töö tasuvus on igata-

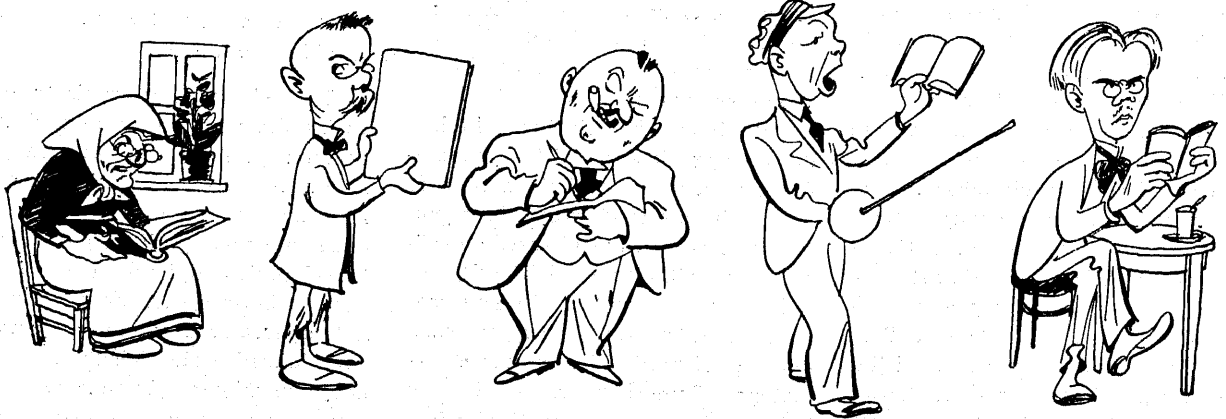
hes kahetsusväärne. Siin ei saa me endile lubada mingit võrdlust paljude teiste maade oludega. Meil võidakse kirjutada 7 trükipoogna suurune populaarteaduslik algupärane, mis nõuab mitu kuud pinevat tööd, ja saada selle eest 150 krooni. See on kurb fakt. Samuti on meil ilmunud tunnustatud ilukirj. proosa-teoseid (rääkimata värsikogudest), mille eest autor saab honorari ainult 120—200 kr. Kirjastuste seisukord nende teoste puhul ei ole aga kaugelki nii halb. Kirjastajad teenivad mõnegi säärase raamatu päält küllalt soliidseid summasid ja saaksid teenida veel enam ning ühtlasi parandada autori seisukorda, kui nad oskaksid teha elavat ja asjakohast reklaami.

Eesti raamatukultuuri arengut on seni üldse väga takistanud organiseerimatus. Muide on meil täiesti puudunud bibliofiilide ühing ja sellekohane kirjandus. Samuti pole tänapäevani olemas eesti antikvariaatsust. Iseseisvuse algaastail olid väga soodsad võimalused luua oma antikvariaat. Kahjuks puudus meil sel ajal vastav huvi, oskus ja ärivaim. Samas kogusid muulased meie maasse puutuvat kirjandust — ka eestikeelset — ja tegid sellega hiilgavat äri. Välismaile saadeti meie maad käsitlevat kirj. raudvara, mille tõttu jäime palju vaesemaks. Paljud hilgavad mõisade raamatukogud, mis pidanud jääma kodumaale, on nüüd

transporteeritud võõrsile. Neis leidus palju vanu eestikeelseid trüki-seid, mis praegu suurel hulgal on laiali kantud välismaa antikvariaatidesse ja ka erakogudesse. Oleksime pidanud enese kätte koondama osagi neist raamatuist. Niikaua kui meil pole eesti antikvariaati, seni hävib meie raamat edasi ja kaob kodumaalt. Tuleks kiires korras asutada eesti bibliofiilide ühing ja luua eesti antikvariaat. See võimaldaks meil ka tekkida raamatusõpru, kes saaksid raamatuid hankida antikvariaadi kaudu.

Käesolevast raamatuaastast loodaksin isiklikult väga palju, eriti üldise huviarutuse sihis eesti raamatu ja meie rahva mineviku tundmaõppimise vastu. Propaganda ja uued väljaanded teevad raamatu meil Eestis kahtlemata esmajärgulise tähtsusega tarbeasjaks, mida ei muretseta mitte selleks, et teda kord lageda, vaid ka selleks, et temaga oma kodu sisustada ja ilustada. Õpitakse kasutama raamatut — niihästi praktiliseks otstarbeks kui ka ajaviiteks.

Kahtlemata peaks raamatuaasta tooma kirjastamise kui ka kirjutamise rohkem süsteemi ja sihikindlat tegevust. Seega jõuaksime kindlasti lähemale eesti omapärasele, rahva välis- ja siseelu kajastavale loomingule, rahva olemust vastavale kirjasõnale niihästi raamatu vaimses sisus ja sõnastuses kui ka välismuses.

RAAMAT JA TARVITAJA.

Piibel.

Kassaraamat.

Tshekiraamat.

Kantus-buk.

Ilukirjandus.

Mõningaid kilde muinasteaduse ajaloolisest arengust

Muinasteadus Eestis on noor ala, mis töötab anda veel väga palju uut juurde, selleks tuleb aga ohverdada tüsedat tööd ja materjalseid kulusid. Olude sunnil on muinasteadus meil maha jäänud mitmestki kultuurriigist, kus juba varakult on suudetud sel alal teotseda ja luua aine käsitamisele teaduslik alus; kus suudeti muinsuste tähtsust, ühtlasi nende teaduslikku väärtust ka rahvale sisse kasvatada, kelle abil sai päästa määratu hulga muistiseid, mis muidu oleks kaotsi läinud nagu seda tavaliselt ikka juhtub ja kes suudavad tunduvalt kaasa aidata neile, kes eelajalooaga teotsevad. Kui vähegi rahva hulgas liikuda, kuulub, küll kalmudest, aardeist, ohvrikividest j. m., mis künniga, kruusa võtmisega, kivide lõhkumisega jne. on ära hävitatud ja jäädavalt teadusele kadunud, mida pole ainult 10 või 20, vaid sadu.

Esimesed andmed mõnesuguste muististe kohta avaldati meil alles 18. sajandi lõpul tookordse Põltsamaa pastori A. W. Hupeli, L. A. Mellini, J. A. Andreae ja teiste poolt 1774.—1798. a. vahel, kellel oli huvi muinasjäänuste vastu, teotseades asjaarmastajatena ja kelle läbi on siiski hulka materjali päästetud. 1780. aastaks on Hupel kogunud rea muinasjäänuseid Laiuse kihelkonnast, mis osutub esimeseks muuseumi algeks Eestis. 1800. a. on Võnnu pastor Körberil juba väike kogu ja 20-datel aastatel koguvad muinasjäänuseid dr. Rennenkampff Helmes ja dr. J. W. L. Luce Saaremaal ja Muhus. Siit peale hakkab huvi muinasteaduse vastu juba arenema kiiremalt ning konkreetsemalt. Üksikud asjaarmastajad pühendavad end täielikumalt sellele, nagu F. Kruse, kes hakkas tegutsema muinsustega 1837. aastast. Järgneval 1838. a. luuakse õpetatud Eesti Selts, mille ülesannete hulgas on ette nähtud ka tegutsemine muinasteaduse alal. 1842. a. asutati praegune Eesti-maa Kirjanduse Ühing, Tallinnas ja aasta hiljem Isamaa muinsuste keskmuseum. 1864 asutati Narva Muinasaarimise Selts. 1865. aastal loodi ka ühing Saaremaa tundmiseks. Samal aastal ilmub prof. C. Grewingkil üks töö kiviaja kohta, töötades juba varemalt sel alal ja kes oli geoloogia pro-

fessor Tartu ülikooli juures. Kuigi muinasteadus oli tema kõrvalharrastus, suudab ta esimesena anda aine käsitusel teaduslikku ülesehitust, teotseades peajasjalikult kiviajaga, millega tal geoloogina oli rohkem kokkupuuteid kui hilisemate ajajärkudega. Grewingki õpilasena, kui nii võiks öelda, hakkasid suure vaimustusega tegutsema C. Sievers (1814—1879) ja Jaan Jung alates 1881. aastast. Viimane tegi meile väga suure töö ära muinasjäänuste registreerimise alal. Samal 1881. aastal asutati ka Viljandi Kirjanduse Selts, kuhu koguti muinasjäänuseid ning algatati muinasteaduslikke kaevamisi. Kui Grewingki tegutses enamasti kiviajaga, siis prof. R. Hausmann (1842—1918) ajaloolasena oli huvitatud raua-ajast, alates oma tegevust sel alal 1890. aastal, kes toimetab hulka kaevamisi ja on andnud mitmeid väärtuslikke töid, millest mõned on kuni viimase ajani tarvitusel olnud. 1896. a. asutati Pärnu Muinasaarimise Selts, mille tegevuspiirkonnaks oli Pärnu ümbrus, kuhu on aga kogutud muinasleide väga palju ka mujalt. 1905. a. asutati Paide Selts Järvamaa muinasjäänuste alalhoiuks. Kolm aastat hiljem, s. t. 1908. a., pandi alus Eesti Rahva Muuseumile Tartus, kuhu üksikute korjajate kaudu kogunes hulka muinasleide. Üheks tähtsamaks momendiks on siiski muinasteaduse professuuri loomine Tartu ülikooli juurde 1920. aastal, mis ajast peale muinasteaduse areng võtab teise suuna ning tõuseb rahvusvahelisele tasemele.

Muinasteaduse tunduvalt areng algab õieti momendist, millal täideti õppetool 1921. a., kuhu kutsuti prof. A. M. Tallgren, kes koondas kõik oma jõu tööde arendamiseks, edasiviimiseks ja korraldamiseks. Esimese tööna võeti käsile kogu Eesti kirjeldamine muinasteaduslikult kihelkondade viisi, mis tehti ära 1927. aastaks. Sellega saadi kätte ülevaade meil olevatest muinasjäänustest, mis on vastava seadusega kaitstud, alates 1925. aastast. Kõrvuti kirjeldamise tööga toimetati kaevamisi ja inspeksioone, millega on arkeoloogia-kabineti muinasteaduslikke kogusid Eesti materjali suhtes üle poole suurendatud võrreldes endistega, ka kae-

vamiskohtade arv on tänaseni vähemalt $\frac{1}{3}$ võrra enam, kui õppetooli asutamiseni üldse, alates 1840. aastast. Siinjuures ei saa tähele panemata jätta kaevamiste süsteemi, mis varem toimusid väga pealiskaudselt ja enda sugereerivalt. Plaanid valmistati kaevatavatest kalmetest üldjooneliselt, misstõttu tehti suuri eksitusi sisuliselt. Nii kujutati ette, et Eestis peavad samasugused laevakujulised kivikalmed esinema nagu mõnel pool Skandinaaviaski ja selle ettekujutuse mõjul joonistatigi ainult kalmes esinevad need kivid plaanile, mis andsid laeva kuju, kuna tegelikult olid need vaid kivirida kalmed. Siin pole mõtet võrrelda endist praegusega pikemalt, tuues selleks ainult ühe näite, sest tollest ajast ei võigi nõuda rohkem.

Üks tähtsamaid küsimusi oli ka raamatukogu, mille hankimiseks on katsutud väheste võimalustega saada kõige paremat. Kui võtta arvesse Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu, siis koos sellega on meil juba arkeoloogiline kirjandus palju täielikum kui mitmes naaberriigis, ainult viimasel ajal hakkab selle täelikkus lonkama, mis on arusaadavalt tingitud majanduslikust surutisest.

Et tagajärgedega töötada, pidi olema ülevaade kõigest Eesti materjalist, milleks kirjeldati, joonistati ja pildistati väljaspool Tartut ja väljamaa muuseumides säilivad Eesti muinasleiud, mille tõttu on spetsiaalküsimuste käsitlemine lihtsustatud seevõrra, et seda saab kohapeal läbi töötada. Ainult tüübi omaduste eritlemisel on veel originaalide vaatlemine tarvilik.

Töö meetodite suhtes on katsutud muinasaegset inimest vaadelda tolleaegses maastikus, milleks on loodud vastastikune tihe side loodusteadlastega. Sarnane vaatlus annab ja on andnud kahtle-

mata viljakamaid ja elulisemaid tulemusi kui oleks jätnud inimese ainult tema tööriistadega vaatluste tagapõhjale. Teiseks on see teaduseharu viidud erapooletule pinnale ega otsita või ei istuata enam teaduse kiuste gootlasi, slaavlasti või ka eestlasti sinna, kus nad ei võinud olla, vaid antakse eesõigus faktilisele materjalile ja sellega seoses olevatele teguritele.

Nagu teisteski küsimustes nii ka sisuliselt toon esile vaid kontuurjooned, mille üksikküsimusi siin ei saa paari lihtsa sõnaga väljendada, sest nende tulemuste konstruksioon on küllaltki kihiline ja läbi põimitud. Kahtlemata on vahepeal ilmsiks tulnud uusi kultuurvorme, on ümber hinnatud mitmed kultuurnähtused, nende vanused ja sisserännaku suunad ja on tulnud kõrvale heita endiseid arvamusi, kuid on ka väga palju veel käsilolevaid küsimusi, mille lahendamiseks veel lõppu ei näe. Nende küsimuste keskpunktiks on loomulikult eestlaste päritolu, kultuuri suunad ja tasemed, Eestisse sisserännaku ja selle aja kohta. Ka selles küsimuses on muinasteadus suutnud endised ajaloolised tõekspidamised täiel määral tühistada, kultuuriliselt hoopis teise valgusse asetada ja nende asumist praegusele alale viia tagasi hulk aega e. Kr. sündi.

Muinasteaduslik materjal selgitab eestlaste laiaulatuslikke kultuuri suhteid, kes olid osalt vahetalitajate osas põhja- ja idapoolsetele naabritele, kuid samal ajal löid nad ise oma kultuurvorme ja andsid neid ka teistele edasi.

Nende ridadega tõstsin välja vaid kõige esile-
tükivamad nähted ja küsimused muinasteaduse alalt, mis aga ei anna kuidagi veel ümmardatud ülevaadet.

R. Indreko.

Edustuse koosolekuid

Koosolek 15. mail.

Koos 14 liiget. Juhatab abiesimees ksv. I. Raudma, protokollib sekretär ksv. L. Silvere.

Koosoleku juhataja teatab, et puudub kvoorum. Kuid Edustuse põhikirja järele on koosolek otsusvõimeline, kuna päevakord on sama, mis oli ette nähtud eelmiseks koosolekuks, mis pidamata jäi.

1.

Edustuse koosoleku protokoll kinnitatakse koos esitatud täiendustega.

2.

Kinnitatakse juhatause otsuseid: 1) Ära kuulates valimistoimkonna ettekannde Edustuse valimiste kohta, otsustatakse see teatavaks võtta ja esitada kinnitamiseks Ülikooli valitsusele. 2) Kaja mitte esitada Tartu I jsk. rahukohtuniku otsusele rahal. loterii peavõidu asjas ja jääda endiste seisukohtade juurde. 3) Toetada korp! Tehnola palvet Tartu Ülikooli juures registreerimiseks, kuna Üliõpilaskond ei leia selleks omapoolseid takistusi. 4) XII SELL konverentsid Kaunas osavõtta 5. delegaadi kaudu: ksv. ksv.

L. Raudsep, H. Pello, E. Ott, V. Pärtelpeog, L. Laja. 5) Vastu võtta Upsala üliõpilaskonna kutse nende kevadpidustusele ja esindajana sinna läkitada Üliõpilask. esimees ksv. Meil. Otsustatakse katta sõidukulud. 6) Kutsuda 1. mai pidustusele Upsala üliõpilaskonna esindaja. 7) Põhimõttel. pooldada Soome-Eesti üliõpilaspäevade korraldamist sel aastal Eestis.

3.

Ksv. abiesimees teeb ettepaneku jätta punkt 3 päevakorrast välja Üliõp. põhikiri par. 26 põhjal. Koosolek otsustab jaatavalt.

Üliõpilaskonna XIII Edustus

4. Aruanded on kõigile ksv. laiali saadetud, mille tõttu nende ettekandmist koosolekul ei soovita. Aruanded kinnitatakse ühel häälel.

5. SELL delegaatideks valitakse ksv. ksv. Raudsepp, Pello, Ott, Pärtelpoeg ja Laja, kusjuures delegatsioon juhiks jääb ksv. Raudsepp.

6. Läbirääkimiste all sõna ei võeta ja koosolek lõpeb kell 22.30.

XIII EDUSTUSE 12. KOOSOLEK 23. MAIL.

Koos 20 liiget. Juhatab ksv. A. Meil ja protokollib ksv. A. Vaigo. Päevakord kinnitatakse järgmiselt:

1. Juhatuse otsuste kinnitamine.
2. Üliõpilaskonna juhatuse kodukord II lugemisel.
3. Aruanded.
4. Protokoll.
5. Läbirääkimisi.

1.

Kinnitatakse järgmised otsused:
1. Pooldada nimede eestistamise toimkonnalt eelseisval võidupühal rahvuslipu ja lipupropaganda lennu korraldamise ettepanekut.

2. Pooldada põhimõtteliselt CIE olümpiaadist osavõtmist meie korvpalli meeskonnalt, kusjuures üliõpilaskond ei tasu sellega ühendusesolevaid kulusid.

3. Pikendada Ü-lehe toimkonna aruande esitamistähtaega 20. juunini s. a.

4. Võtta Üliõpilaskonna kanda Rootsi ül-konna esindaja külaskäigu-ga seotud kulud kr. 106,30 suuruses ja pooldada põhimõtteliselt SEU konverentsist osavõtnud soome delegaatide vastuvõtu kulud Tartus.

2.

Üliõpilaskonna juhatuse kodukorra arutamisel II lugemisel on järgmised sõnavõetud:

Ksv. Pals teeb ettepaneku parandada kodukorra 30. par. järgmisel kujul: Informatsiooni juhatuse otsustest ja Üliõpilaskonna tegevusest antakse üliõpilaskonna esimehe, toimekondade juhatajate või asjaajaja poolt.

Ksv. Palsi ettepanek lükatakse hääletusel 1 hääle poolt ja 14 hääle vastuseismisel tagasi ja ühel häälel võetakse juhatuse poolt esitatud kodukorra kava vastu.

3.

Üliõpilaskonna üldaruande kannab ette ksv. I. Raudma. Aruanne võetakse ühel häälel vastu.

4.

Kuna eelmise koosoleku protokoll ettekandmine tehnilistel põhjustel võimatu, jäetakse see järgmiseks koosolekuks.

5.

Läbirääkimiste all ksv! Pello soovib kõigil Edustuse liikmetel oma võõrnimesid muuta juba lähemas tulevikus.

Ksv! Meil soovib ksv! ksv! eelseisvast võidupühast suuremal arvul osa võtta, kaasa aidates kõnelenu hääks kordaminekuks.

Koosolek lõpeb kell 21,09.

XIII. EDUSTUSE 13. KOOSOLEK 13. MAIL.

Koos olid 23 liiget. Juhatab ksv! A. Meil ja protokollib ksv! A. Vaigo.

Päevakord kinnitatakse järgmisel kujul:

1. Protokollid.
2. Läbirääkimised.

Protokoll 15. V. kinnitatakse ühes ksv! Raudsepa parandusega, mis näeb ette, et haigekassa kodukord otsustatakse ümber töötada mittevastavuse tõttu Ülikooli seadusele.

Protokoll 23. V. koosoleku üle kinnitatakse ühel häälel.

2.

Läbirääkimiste all ksv! Meil tänaab kõiki ksv! edustuse liikmeid tehtud töö eest 13. edustuses ja lõpetab sellega 13. Edustuse koosoleku.

XIV. EDUSTUSE 1. KOOSOLEK 24. MAIL.

Koos olid 30 liiget. Koosoleku avab ksv! A. Meil. Protokollib ksv! Silvere.

Ksv! Meil tervitab uut Edustust tema esimesel koosolekul ja kannab ühtlasi ette uue Edustuse koosseisu.

Ühtlasi kannab ette ksv! Meil XIV. Edustuse valimise käiku, alates 30. III. 35. peetud valimistest kuni kinnitamiseni Ülikooli valituse poolt.

Päevakord kinnitatakse järgmiselt:

1. Avamine.
2. Valimised.
3. Läbirääkimised.

Asutakse Üliõpilaskonna esimehe valimisele, vastavalt Üliõpilaskonna põhikirja § 70. põhjal.

1. Üliõpilasseltside rühma poolt esitatakse ksv! Ralf Kase.

2. E. K. R. poolt esitatakse ksv! K. Päril.

3. E. Naiskorporatsioonide rühma poolt ksv. V. Pärtelpoeg, viimane aga keeldub.

Hääletamise (salajane) tulemused:

1. Ksv! Kask — poolt 13 häält, vastu 8 häält, erapool. 9 häält.

2. Ksv! K. Päril — poolt 8 häält, vastu 12 häält, erapool. 10.

Kuna kumbki kandidaat ei saa tarvilikku häälteenamust, tuleb leida uus esimehe kandidaat.

Ksv! Tõnissoni ettepanekul tehakse koosolekule 10 min. vaheaeg, mis ka kinnitatakse. Vaheaeg algab kell 0,55.

Koosolek jätkub kell 2.45.

Üliõpilaskonna juhatus pro 1934/35

Valimised jätkuvad:

Seltside rühma poolt esitatakse uueks esimehe kandidaadiks ksv! I. Tõnisson.

Hääletamise tulemus on: poolt 26 häält, vastu 2 häält, erapooletuid 2.

Seega valiti üliõpilaskonna esimeheks ksv! Ilmar Tõnisson.

Ksv! Tõnisson asub koosolekut juhutama, lootes, et XIV. Edustus kaasvõitlejalikus vaimus saab töötama üliõpilaskonna tervikluse taotlemiseks.

Abiesimehe kohale esitatakse ksv! Pärl kandidatuur. Hääletamisel saab ksv! Pärl poolt 27 häält, vastu 1, erapooletuid 2.

Seega valiti ksv! Pärl üliõpilaskonna abiesimeheks.

Sekretäri kohale esitatakse ksv! Silvere, kes hääletusel saab poolt 29, erapooletuid 1.

I. abisekretäriks seatakse üles ksv! Haavisto kandidatuur, kes hääletamisel saab poolt 28, vastu 1, erapooletuid 11.

II. abisekretäriks valitakse ksv! Kippar — poolt 23, vastu 2, erapooletuid 5. Kuna ksv! Hanson vähem häält sai.

Protokollima asub ksv! Kippar.

Laekuriks saab ksv! Truu; poolt 24 häält, erapooletuid 6.

Abilaekuriks valiti ksv! Hansson, kes saab 20 häält poolt, erapooletuid 1 ja vastu 9. Kuna ksv! Kordjajev saab hääletusel poolt 9, vastu 18, erapooletuid 3.

Ksv! Pasternack teatab vähemusravuste nimel, et neile ei ole võimaldatud kaasatöötamist üliõpilaskonna tähtsamal organis — juhatuses, siis nemad loobuvad üldse oma kandidaatide ülesseadmistest järgne-

vail valimisel ja ei võta valimistest osa.

Ksv! Tõnisson tähendab faktiliselt, et ka toimkondade juhatajad kuuluvad juhatusse ja need kohad on veel täitmata.

Asutakse toimkondade juhatajate ja liikmete valimisele lahtisel hääletamisel.

Välisloimkonna juhatajaks valitakse ksv! I. Lill, poolt 22 häält, erapooletuid 8.

Välisloimkonna liikmeteks valitakse ksv! ksv! Juks, Vaigo, Piile ja Eliaser, kes saavad hääletusel poolt 22 häält, erapooletuid 8.

Majandustoimkonna juhatajaks valitakse ksv! Laja 19 häälega poolt, 3 vastu ja erapooletuid 9.

Akadeemilisi teateid

ÜLIKOOLI LÕPETASID.

Usuteaduskonnas: Felix Buschmann, Karl Hansen, Karl Koppel, Gustav Küla, Karl Teel, Evald Ounapuu.

Arstiteaduskonnas arstide-na: Aleksander Joakimov, Edmund Leetaru (Leiten), Veera Luisk, Alfred Molle, Lembit Pruus, Marta Reinmann (c. 1.).

Õigusteaduskonnas: Johannes Eduard Amann, Alfred Jakobus Konstantin Anderson, Anna Eman, Bluma Freisus, Eldor Frisch (cum laude), Vulf Gerschamovits, Eduard Jaanson, Boris Kangro, Martha Kapp, August Kärsna, Oskar Kurvits, Lembit Lüüs, Helmut Mäeloog, Johannes Markvardt, Manfred Mehlhop, Johannes Molnik, Heinrich Adolf Paul, Joannes Perens, Ilmar Raudma (Pommer), Aristarh Sinkel, Rudolf Sommer, Evald Soosaar, Miralda Tomann, Karl Toom-

Majandustoimkonna liikmeteks valitakse ksv! ksv! Kase ja Siilbaum. Üliõpilaslehe peatoimetajaks valitakse ksv! Pärtelpoeg. 23 poolt, erapooletuid 7.

Üliõpilaslehe toimkonna liikmeteks valiti ksv! H. Tõnisson ja ksv! Eliaser.

Kehalise kasvatusel toimkonna juhatajaks valitakse ksv! Tomingas 22 häälega poolt, erapooletuid 8. Kehalise kasvatusel toimkonna liikmeteks valitakse ksv! ksv! Vaigo, Kippar, Silvere, Hansson ja Pello.

Lugemislaua toimkonna juhatajaks valitakse ksv! Kõressaar 22 häälega poolt ja erapooletuid 8. Lugemislaua toimkonna liikmeteks valitakse ksv! ksv! Juks ja Tomingas.

Töbüroo toimkonna juhatajaks valitakse ksv! Sein 21 häälega poolt ja erapooletuid 9. Liikmeteks ksv! Laja ja ksv! Keerd.

Kultuurtoimkonna juhatajaks valitakse ksv! Pello 21 häälega poolt ja erapooletuid 9. Liikmeteks ksv! ksv! Pärtelpoeg, Juks, Haavisto, Piile ja Eliaser.

Haigekassa toimkonna juhatajaks ksv! Väli 22 häälega poolt ja erapooletuid 8. Liikmeteks ksv! Teller ja vii! Jakobson.

Revisjoni toimkonna juhatajaks ksv. Keerd 22 häälega poolt ja erapooletuid 8. Liikmeteks ksv! ksv! Juks, Siilbaum, Teller, H. Tõnisson ja Kask.

Üldtoimkonna liikmeteks valitakse ksv! ksv! Kippar, Sein, Laja, Kask, Kõressaar ja Silvere.

3.

Läbirääkimiste all sõna ei võetud ja koosolek lõppes kell 03.25.

soo, Hilda Viira, Harald Viirsalu; õigusteaduskonnas majandusteaduse osakonnas: Artur (Grönberg) Grenberg, Nikolai Feldmann, Viktor Floss, Albinus Otto Hufer, Karl Kais, Otto Lätt, Asta Orav, Voldemar Hiob Palm, Ellen Sepp (sünd. Küll), Alma Tuim, Otto Vilhelm Viim.

Arstiteaduskonnas: Jakob Rohlin.

Loomaarstiteaduskonnas: Arvid Kipper, August Kriisa (c. 1.), Gutman Krupatkin, Peeter Kuplais, Johannes Lill, Artur Pöld (c. 1.), August Saar (c. 1.), Philipp Selli (c. 1.), Voldemar Sossi (c. 1.).

Farmaatsia osakonnas: Richard Ardresson, Helmi Eist, Aleksander Karlson, Leopold Koger, Eduard Kustavus. Ulrich Kuusik, Nora Umblija (c. 1.), Aurelia Unt, Helgi Paldrock, Hilda Pöld (c. 1.), Verner Radloff (c. 1.).

Filosoofiateaduskonnas: Elise Vilhelmine Braks, Maria Sepp, sünd. Kasikov, Hilda Johanna Kõrge (cum laude), Elfriede Elise Kull, Helmi Kurrik (cum laude), Leida Lepp, Kaja Luud, Friedrich Olup (cum laude), Hugo Rebane (cum laude), Elsa Reim, Salme Reinhold, Ervin Roos (cum laude), Marie Sork (Sokolov), Karl Ottomar Taev, Erika Evgenia Viirsalu, Helga Annemarie Gertrud Vöhrmann (c. l.).

Põllumajandusteaduskonnas: Paul Sprenk, Laine Silvere, Karl Friedrich Zimmermann, Peeter Puu, Karl Eduard Truus, Johannes Tõnisson, Edgar Jaansoo, Aleksander Lepik, Linda Treimann, Heino Tõnisson, Georgi Tõnisberg, Bernhard Praks, Linda Soosaar-Ränkel (cum laude), Leonhard Tõlpus (cum laude).

EELTÖÖD ÜLIÕPILASPÄEVADEKS JA OLÜMPIAADIDEKS.

Geatavasti järjekordselt tulevad Eesti-Soome üliõpilaspäevad pidami-

sele tänavu sügisel Eestis. Üliõpilaspäevad peetakse osalt Tallinnas, osalt Tartus.

Rahvusvahelise üliõpilaslüüdi — CIE — Budapesti olümpiaadist ja samuti SELL olümpiaadist, mis korraldatakse Riias, osavõtu eeltööd pandi kehalise kasvatusse toimikonna juhataja k. t. H. Pellole.

1935./36. a. VASTUVÕETAVATE ÜLIÕPILASTE ARV MÄÄRATI KINDLAKS.

Haridus- ja sotsiaalminister määras üliõpilaste vastuvõtmise 1935./36. aastal Tartu ülikooli üliõpilaste vastuvõtmise määru § 6 alusel järgmiselt kindlaks: usuteaduskonda 30, arstiteaduskonda 50, rohuteaduse osakonda 30, õigusteaduskonda 150, majandusteaduse osakonda 150, filosoofiateaduskonda 70, matemaatika-loomadusteaduskonda 80, loomaarstiteaduskonda 20, põllumajandusteaduskonda 60 ja tehnikateaduskonda 50. Kokku 690 üliõpilast.

Haridus- ja sotsiaalminister Ülikooli Valitsuse kaudu esitatud teaduskondade ettepanekute põhjal kindlaks vastuvõetavate arvu hiljemalt iga aasta 15. maiks.

Kui sisseastuda soovijate arv ületab kindlaks määratud normi, korraldab ülikool neile võistluseksamid.

Isikud, kes varemalt õppinud Tartu Ülikoolis, võetakse vastu ilma võistluseksamita. Samuti võetakse vastu tehnikateaduskonda endised Tallinna Tehnikumi (1920. a. põhikiri) õpilased.

Isikud, kes väljamaa ülikoolis õppinud, võetakse vastu ilma võistluseksamita Ülikooli Valitsuse igakordse otsusega Haridus- ja sotsiaalministri sellekohaste korralduste põhjal.

§ 7. Võistluseksamite ained määratakse kindlaks ja esitatakse Ülikooli Valitsuse kaudu kinnitamiseks Haridus- ja sotsiaalministrile vastavate teaduskondade poolt.

Eksamitest osavõtjaid võetakse üliõpilasteks vastu eksamihinnangute paremuse järjekorras.

§ 8. Võistluseksamiteid toimetatakse teaduskondade kaupa komisjonides, mis koosnevad kolmest liikmest: üks ülikooli määraline õppejõud komisjoni juhatajana teaduskonna esitisel ja Ülikooli Valitsuse kinnitusel ja kaks gümnaasiumi õppejõudu Hariduse- ja sotsiaalministri määramisel.

Komisjoni liikmetele makstakse tasu eksamimaksudest (§ 9) Haridus- ja sotsiaalministri poolt kinnitatud normide järgi.

Eksamite üldkorraldus on Ülikooli Valitsuse käes (Ü. S. § 78).

§ 9. Sisseastumiseks teaduskondadesse, kus leiavad aset võistluseksamid, tuleb enne eksamitele asumist õiendada ülikooli kassas eksamimaks iga aine eest, mille normi kinnitab Haridus- ja sotsiaalminister. Enne maksu tasumist ei lasta eksamitele. Eksamitest loobumise korral maksu tagasi ei makseta (Ü. S. § 78).

§ 10. Ülikool annab hiljemalt 10. juuniks avalikult teada, millistes teaduskondades on vastuvõetavate norm kindlaks määratud ja selle tõttu võivad aset leida võistluseksamid. Eksameid toimetatakse Ülikooli Valitsuse poolt määratud tähtaegadel.

§ 11. Käesolev määrus hakkab maksma 7. maist 1935. a.

Tallinnas, 7. mail 1935.

(N. Kann)

Harid.- ja sotsiaalmin.

(G. Ney)

Teaduse- ja kunstiosak. dir.

Tartu ülikooli üliõpilaste vastuvõtmise määrus.

Alus: Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli seaduse § 80 (RT 122/123 — 1925).

I. VASTUVÕTMISE ÜLDKORD.

§ 1. Ülikooli astumiseks tuleb isiklikult või posti kaudu esitada ülikooli kantseleisse oma käega allkirjutatud soovivaaldus rektori nimemele.

Sooviavaldusele lisatakse ligi: a) vanaduse, b) hariduse, d) kodakondsuse ja e) kaitsevæeteenistuse kohustuse kohta käivad algkirjalised dokumendid, ühes kinnitamata ära kirjadega ning f) kolm päevapilti, millest üks tõestatud.

Välismaalaste suhtes võib kodakondsuse tunnistuse aset täita välispass. Peale selle nõutakse neilt luba Eesti Vabariigi piirides elamiseks.

Dokumentidele, mis kirjutatud on võõrkeeles, tulevad juure lisada asjakohaselt tõestatud tõlked.

Sooviavaldustele, mille juures puuduvad nõutavad dokumendid, ei anta käiku.

§ 2. Sooviavaldusi võetakse vastu sügispoolaastal 1. juulist — 20. augustini, kevadpoolaastal 1. jaanuarist — 10. jaanuarini, juhul, kui vastavasse teaduskonda veel vastu võtta võib. Hilisemaid soovivaaldusi astumiseks teaduskondadesse, kus võistluseksamid ei ole, võetakse vastu ainult mõjuvatel põhjustel rektori erilisel loal.

§ 3. Vastuvõtmise üliõpilaseks otsustab rektor (Ü. S. § 17). Tarbekorral esitab ta otsustamiseks puutuvad küsimused Ülikooli Valitsusele lahendamiseks (Ü. S. § 12).

§ 4. Vastuvõtmise puhul maksavad ülikooli astujad immatrikulatsioonimaksu, mille suurus Haridus- ja sotsiaalministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt on kindlaks määratud (Ü. S. § 82). Maks tuleb õiendada ülikooli kassas enne matrikuli allkirjutamist. Immatrikulatsioonimaksust kedagi ei vabastata. Ka ei makseta seda tagasi kellelegi, kes ülikooli vastu võetud.

§ 5. Need, kes ülikooli vastu võetud, peavad matrikuli, isikutunnistuse, õpiraamatu ja vastavate teadaannete saamiseks isiklikult ilmuma ülikooli, kus need dokumendid rektori korraldusel välja antakse. Neid dokumente ei anta välja kellelegi teisele ega saadeta postiga. Nende dokumentide kättesaamisega on vastav isik saanud Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaseks, arvates päevast, millal matrikkel on alla kirjutatud.

II. VÕISTLUSEKSAMID.

§ 6. Kui hariduspoliitilised vajadused või õpetegevuse juhtimine ja korraldamine nõuavad ülikooli astu- ja soovijate arvu piiramist, määrab

Ilmub 13 korda aastas. Tellimishind 3 krooni aastas, 1½ krooni semestris.

Vastutav ja peatoimetaja: Karl Päril. Tegevtoimetaja: Jaan Ots. Toimetuse liikmed: V. Hanson, H. Pello.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Toimetuse aadress: Üliõpilasmaja, Tartu.

Tartu Ülikooli Valitsus

kuulutab käesolevaga, et Haridus- ja sotsiaalminister on Tartu Ülikooli üliõpilaste vastuvõtmise määruse § 6 alusel kindlaks määranud Tartu Ülikooli 1935./36. aastal vastuvõetavate uute üliõpilaste arvu teaduskondade kaupa, mistõttu võivad aset leida võistluseksamid kõigis teaduskondades.

Võistluseksamid korraldatakse järgmistest ainetest:

I ainenäena kõigisse teaduskondadesse sisse astuda soovijatele *eesti keel kirjalikult*: a) neile, kes lõpetanud eestikeelse gümnaasiumi emakeele ulatuses ja b) neile, kes lõpetanud muukeelse gümnaasiumi — esimese võõrkeele ulatuses.

II ainenäena on *usu-õigus- ja filosoofiateaduskonda* astujaile eksam ajaloo reaalgümnaasiumi kogukursuse ulatuses, *arsti- ja loomaarstiteaduskonda* — loodusteaduses (botaanika, zooloogia), *mat.-loodusteaduskonna matemaatika ja keemia osakonda*, samuti *tehnikateaduskonda* — matemaatikas kirjalikult, *mat.-loodusteaduskonna loodusteaduse osakonda* — füüsikas suuliselt ja *põllumajandusteaduskonda* — matemaatikas. Kõik viimatinimetatud ained (seega kõik peale ajaloo) nõutakse humanitaargümnaasiumi kogukursuse ulatuses.

Eksamineerimine toimub eesti keeles.

Isikud, kes varemalt õppinud Tartu Ülikoolis, võetakse vastu ilma võistluseksamita. Samuti võetakse vastu tehnikateaduskonda endised Tallinna Tehnikumi (1920. a. põhikiri) õpilased.

Ülikooli astumiseks tuleb isiklikult või posti kaudu esitada Ülikooli kantseleisse 1. juulist kuni 20. augustini 1935 oma käega allakirjutatud soovivaldus rektori nimele, millele on juurde lisatud: a) vanaduse, b) hariduse, c) kodakondsuse ja e) kaitseväeteenistuse kohustuse kohta käivad algkirjalised dokumendid, ühes kinnitamata ära kirjadega ning f) kolm päevapilti, milledest üks tõestatud. Sooviavaldustele, mille juures puuduvad nõutavad dokumendid, ei anta käiku.

Enne eksamitele asumist, hiljemalt üks päev enne nende algust, tuleb igal eksamineeritava ülikooli kassasse maksta eksamimaksu neli krooni,

Missugustesse teaduskondadesse vastuvõtmiseks toimuvad võistluseksamid, ja eksamite tähtpäevad, antakse teada kõigis 24. aug. 1935 ilmuvais eestikeelseis päevalehtedes.

Tartus, 8. juunil 1935

1935. a. kevadisi uudisteoseid:

H. ANDEVEI: Lihavõtte kuldmana Lastejutt	—80	V. RIDALA: Meretäht. Luuletused	1.50
A. HAAVA: Laulan oma Eesti laulu. Luuletused	1.—	R. ROHT: Esimene armastus. Romaan Vabaduss.	4.25
H. HEINE: Saksamaa talveuni. Satiirilise lugulaul A. Orase tõlkes	2.—	W. SHAKESPEARE: Torm. Näidend 5 vaat.	
H. JÄNES: Valimik deklamatsioone	3.25	Tõlk. A. Oras	1.40
F. KARLSON: Rännakuil. Sonetid	1.25	„ Romeo ja Julia. Näid. 5 v.	
C. J. KIEVIET: Kuidas elas van Dik Trom	1.50	Tõlk. A. Oras	1.90
E. KIPPEL: Ahnitsejad I. Rahvaraamat nr. 2	1.—	F. SILLANPÄÄ: Silja. Romaan	3.50
„ Ahnitsejad II. „ nr. 3	1.—	A. TAAR: Kolm sündi. Näidend 4 vaat.	1.80
J. LIIV: Ühe kirjaniku päevaraamatust. Kogutud teosed V/VI anne	1.40	FR. TUGLAS: Kriitika I. 2. täiend. trükk	3.—
O. LUTS: Kevade I. 4. trükk	1.95	„ Kriitika II. 2. „ „	3.—
„ Kuningakübar. Mälestusi VII	3.75	J. VAHTRA: Laane kurus. Rahvaraamat nr. 1	1.—
A. POSKA: Hürekeste päev. Laste pildiraamat	—40		

Ilmub lähemal päevil:

K. HAMSUN: Maa õnnistus. M. Pedaja tõlkes

„NOOR-EESTI KIRJASTUSE“ **RAHVARAAMATUT** ilmub 6 numbrit aastas, number 100 kuni 200 lk. Rahvaraamatu tellimishind on aastas kr. 4.50, poolaastas kr. 2.25. Üksiknumber kr. 1.—

„**TÄNAPÄEV**“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind 1935. a. lõpuni kr. 2.90, üksiknumber 40 senti.

Saagu „TÄNAPÄEV“ igale kaaslaseks kodus ja võõrsil.

O/Ü „NOOR-EESTI KIRJASTUS“ TARTUS, G.-ADOLFI 11
POSTI JOOKSEV ARVE 22-32

OSTES KODUMAA KAUPA
KINDLUSTATE OMA KAAS-
KODANIKELE TÖÖD JA LEIBA.

A-S. KREENBALT

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkoht ja pealadu:

- BALTI PUUVILLA KETRAMISE
JA KUDUMISE VABRIKU A-S.
- KREENHOLMI PUUVILLA-
SAADUSTE MANUFAKTUURI O-Ü.
- SINDI TEKSTIILVABRIKUTE
ÜHISUS end. Vöhrmann ja Poeg
- EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS

ETA

NOBELI LAUREAATE

10 AUTORIT — 15 KÖITES — CA 6000 LK.

on raamatuaasta kapitaalseim ja luksuslikem väljaanne: terve sari trükitakse paksul, selle sarja jaoks eriti valmistatud alfababeril, kaaned — hõbedasel kriitkartongil.

Sari sisaldab järgmised teosed:

George B. Shaw: Püha Johanna (1 köites).
Anatole France: Kuninganna Hanejala supiköök (1 köites).
Grazia Deledda: Kõrkjad tuules (1 köites).
John Galsworthy: Forsyte'ide saaga (3 köites).
Knut Hamsun: Maa õnnistus (1 köites).
Sinclair Lewis: Babbitt (1 köites).
Thomas Mann: Buddenbrookid (2 köites).
Luigi Pirandello: Kadunud Mattia Pascal (1 köites).
Wladyslaw St. Reymont: Töötatud maa (1 köites).
Sigrid Undset: Kristiina Lauritsatütar (3 köites).

EELTELLIJAILE hind 25 krooni.

Raamat saadetakse eeltelliijaile kätte köidete ilmumise järjekorras.

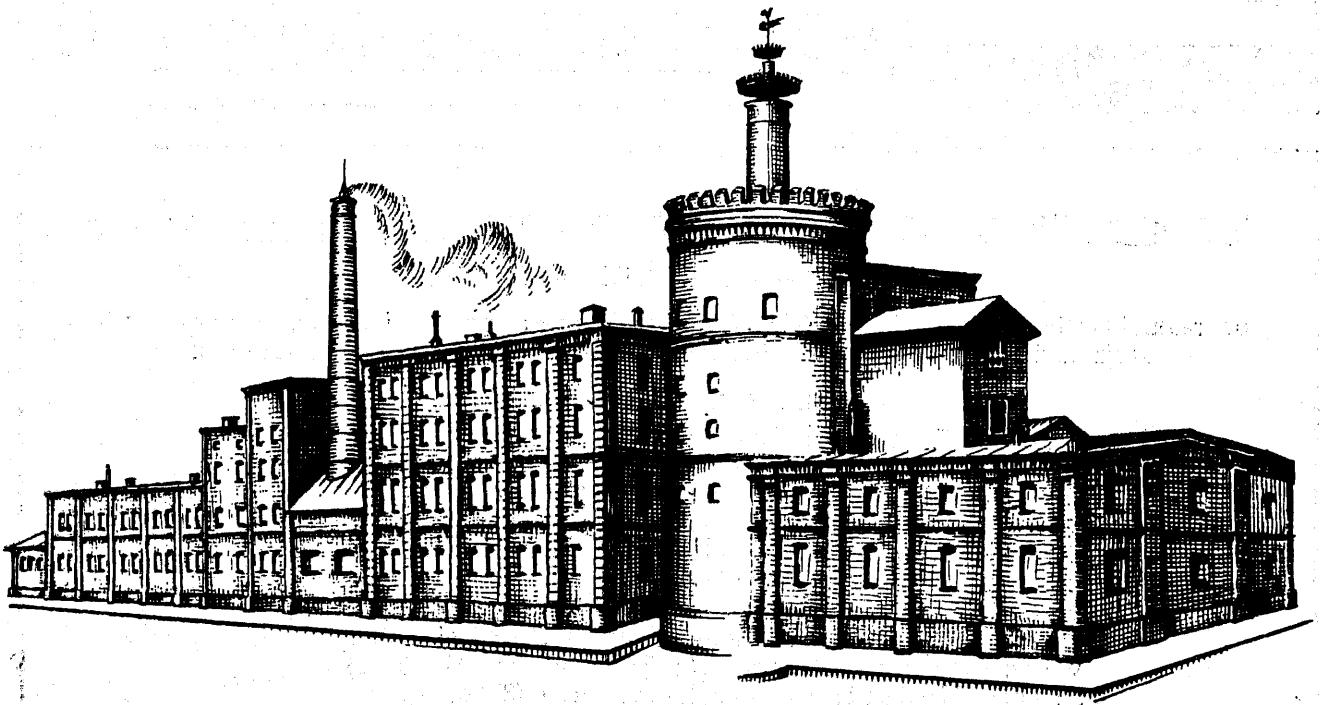
Terve sari maksab peale ilmumist ligi 100% eeltellimishinnast rohkem.

Tellimishind palutakse maksta K/Ü. „Looduse“ posti jooksvale arvele nr. 2055.

K/Ü. „LOODUS“, TARTU.

P i l s e n
D o m b r ä u
G l a d i a a t o r
P o r t e r, m õ d u
j a k a r a s t a v a d
j o o g i d

A. L. E. C. O. Q.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

U-Ü. „EMLO“

Võistlemata headuses:

Konjakid: Old Brandy / Vieux / Très vieux jne. Liköörid: Creme d'Orange / Curaçao / Cherry Brandy / Emlo Kuld / Emlo Granat
Napsid: Aanispits / Vodka / Subrovka / Whisky jne.

TALLINN, PIKK TÄN. 17, TEL. 341-08
TARTU LADU, RIIA 22-A, TEL. 13-65

Meie kirjastusel on ilmunud:

- Bonfante, P.: *Rooma õiguse ajalugu*. 3-nda täiend. ande järgi autori loal tõlkinud Ernst Ein. 540 lk. Hind 8 kr. 75 s., nahkköites 10 kr. 75 s. Tartu Üliõpilaskonna toimetised nr. 1.
- Kilkson, E.: *Füüsika praktikum Tartu Ülikoolis*. 188 lk. Hind 2 kr. 60 s. T. Üliõp. toim. nr. 2.
- Kaasik, N.: *Rahvasteliit*. 162 lk. Hind 2 kr. 75 s. Tartu Üliõpilask. toim. nr. 3.
- Piip, A.: *Kaubandusõigus*. 384 lk. Hind 8 kr. 75 s., linases köites 10 kr. T. Üliõp. toim. nr. 4.
- Pöld, P.: *Eesti kooli ajalugu*. Redigeerinud Hans Kruus. 164 lk. Hind 3 kr. 75 s., linases köites 5 kr. T. Üliõp. toim. nr. 5.
- Tehver, J.: *Koduloomade anatoomia*. 162 lk. piltide ja tabelitega kriidipaberil. Hind 4 kr. T. Üliõp. toim. nr. 6.
- Kurtšinski, M.: *Statistika põhijooni*. XXVIII + 420 lk. Hind broš. 10 kr., üleni linases köites 11 kr. 25 s. T. Üliõp. toim. nr. 7.
- Pöld, P.: *Üldine kasvatusõpetus*. 156 lk. Hind 3 kr. 75 senti.
- Kliimann, A.-T.: *Administratiivakti teooria*. 270 lk. Hind 6 kr. 50 s.
- Arhiivinduse käsiraamat I*. Koostanud R. Kenkmann, O. Liiv, A. Perandi, E. Tender. 168 lk. Hind 2 kr. 90 s.
- Keemilise analüüsi praktikum I*. Toimetanud dr. A. Paris. 276 lk. Hind 4 kr. 75 s.
- Vaabel, J.: *Eesti riigimaksundusõiguse põhiprobleeme*. 204 lk. Hind 4 kr.
- Piip, A.: *Tormine aasta*. Ülevaade Eesti välispoliitika esiajast 1917—1918. a. dokumentides ja mälestusis VIII + 400 lk. Hind 8 kr.
- Pööratav tähekaart*. Hind 1 kr. 50 s.
- Saareste, A.: *Pilk eesti nüüdseile perekonnanimedele*. Avec un résumé. 22 lk. Hind 50 s.
- Tõnisson, Ilmar.: *Rahvuse olu ja rahvuslus*. 40 lk. Hind 50 senti.
- Õigusteaduse sõnastik*. VIII + 316 lk. Hind broš. 5 kr., kal. köites 6 kr., nahkköites 7 kr.
- Üliõpilase käsiraamat*. Toimetanud E. Kull. 264 lk. Hind 1 kr. 75 s., kal. köites 2 kr. 75 s.
- Parts, Elm.: *Laste tantsud*. 48 lk. Hind 90 s.
- Kruus, H., prof.: *Grundriss der Geschichte des Estnischen Volkes*. 248 lk. kaardiga. Hind 4 kr., köit. 5 kr. 50 s.
- Moorra, H., prof.: *Die Vorzeit Estlands*. 90 lk. 27 tabeli ja hulga piltidega. Hind 2 kr., köit. 3 kr. 70 senti.
- Saareste, A., prof.: *Die Estnische Sprache*. 56 lk. kaardiga. Hind 1 kr., köites 2 kr. 50 s.
- Loorits, O., dr.: *Estnische Volksdichtung und Mythologie*. 108 lk. piltide ja kaardiga. Hind 1 kr. 50 s., köites 3 kr.
- Leinbock, F., direktor.: *Die Materielle Kultur der Esten*. 114 lk. piltide ja kaardiga. Hind 1 kr. 85 s., köites 3 kr. 35 s.
- Zur Estnischen Kulturgeschichte*. Vorzeit, Sprache, Volksdichtung u. Mythologie, Materielle Kultur. 368 lk. piltide ja kaartidega. Hind 6 kr. 50 s., köites 8 kr.
- Arro, E., dr.: *Geschichte der Estnischen Musik I*. 100 noodinäite ja 40 pildiga kriiditahvleil. Hind 4 kr., köites 5 kr. 50 s.
- Adson, A.: *Das Estnische Theater*. 64 lk. arvukate piltidega. Hind 1 kr. 20 s.
- Uluots, J., prof.: *Grundzüge der Agrargeschichte Estlands*. 228 lk. kaardiga. Hind 4 kr.
- Kant, Edg., dr.: *Estlands Zugehörigkeit zu Baltoskandia*. 34 lk. kaardiga. Hind 60 s.
- Paris, R.: *L'art Estonien*. 70 lk. + 60 lk. reproduktioone. Hind 3 kr. 50 s.
- Führer durch die Universitätsstadt Tartu*. 28 lk. Hind 60 senti.
- Gvidlibro tra la universitaturbo Tartu*. 28 lk. Hind 60 senti.
- Tartu Ülikooli 300 a. kestvuse mälestuspäeva teated*. Commetnarii de illo die festo, quo tria saecula peracta celebrat Universitas litterarum Tartuensis. 46 lk. piltidega. Hind 1 kr. 25 s.
- Kant, Edg.: *Lebensraum und Bevölkerung Estlands*. Ilmub juunis 1935.
- „*Eesti majandusgeograafia põhijooni*. Ilm. sügisel 1935.
- Arhiivinduse käsiraamat II*.
- Piip, A.: *Rahvusvaheline õigus*. Ilmub sügisel 1935. Ja teisi.

Akadeemilise Kooperatiivi Kirjastus

Tartu, Ülikooli 15. Posti jooksev arve nr. 2205.

PÄEVALEHT

on suurim,
üleriiklikult levinuim
ning loetavaim
ajaleht

„Päevalehe“ veergudel peegeldub kogu Eesti elu kõigis avaldusis.

„Päevalehe“ kuulutused väljendavad suurlehe mitmekesise ja arvurikka lugejaskonna nõudeid ja soove.

„Päevalehe“ ja „Laste Rõõmu“ tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised üle maa.

„Laste Rõõm“ meie populaarseim lasteajakiri

TEHNILISELT TÄIELIKE M
GRAAFIKATÖÖSTUS

TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA
LITOGRAAFIA
OFFSET-TRÜKK

Raamatu- ja kirjutusmaterjal. kauplused

Kirjanduse ja paberilaod on suurimad ja täielikemad Eestis

TALLINNA
EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Peakontor ja graafikatööstus: Tallinn, Pikk 2. Oma telefoni keskjaam nr. 428-83
Raamatukauplused: Tallinnas, Jaani tän. 6, telef. 446-11; Pikk tän. 2, telef. 428-83

HIND 40 SENTI